

TARTALOM

Város/kép

- Kovács Bodor Sándor Modern Chirico (fotó) 3
- Tóth Krisztina Kedves Szüleim! 4
- Debreceni Boglárka Elkallódott Pinokkiók 5

“kávéházi szegleten...”

- Juhász Tibor Egy történet / Kezdőpont 6
- Nagy Márta Kegelet / Pünkösdi királyság 9
- Madár János Árva dimenziók / Törékeny csillag 12
- Illés Orsolya Két gondolat közt 14

100/másod/percesek

- Szávai Attila A titokbolt 15

Próza és vidéke

- Tandori Dezső Triptichonalkalom (2) Három rajz (?) 17
- Ardamica Zorán Örökországi 21
- Büki Mátyás Nagypám diófája / Végdugó 50
- Frideczky Katalin A telefon 56

Kutatóterület

- Papp Dénes Záruló égbolt
(Jegyzetek A boldog ember és a Puszták népe
margójára) 60
- Vilcsek Béla Kettészelt énekek
(Madár János két költői korszaka) 69

Találkozási pontok

- Nagy Csilla Nyelv, szerep, család
(Beszélgetés Gréczi-Zsoldos Enikővel) 81

Kép-tér

- Gáspár István Gábor Az ezerarcú hős fuzionista portréi
(Ázbej Kristóf képzőművész visszatér/t) 84

Ami marad

- Hajtman Kornél A szövegtudomány lehetőségei
(*Filológia és textológia a régi magyar irodalomban*
Szerk. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka) 87
- Gréczi-Zsoldos Enikő “csak ezt foglalhatom szavakba”
(Mezősi Miklós: *Aranyserép-darabok*) 90
- Petróczi Éva A dácsa Rómeója és Júliája
(Mihail Siskin: *Levélregény*) 93

A lapszámot Czene Márta munkáival, illetve azok részleteivel illusztráltuk. A borító a *Proust-sorozat* felhasználásával készült. A borító belső oldalain az *Átjárás* részletei láthatók. A képek megtekinthetők a művész honlapján: www.czenemarta.hu.

A 3., 4. és 5. oldalon Kovács Bodor Sándor *Modern Chirico* című fotója és részletei, a 84., 86. oldalon Ázbej Kristóf festménye és annak részlete szerepel.

Főszerkesztő:
Mizser Attila (attila.mizser@gmail.com)

Szerkesztő:
Nagy Csilla (csillester@gmail.com)

Lektor/Korrektor:
Tóth Kinga (tothxkinga@gmail.com)

Főmunkatársak:
Nagy Pál (Párizs)
Pál József (Salgótarján)
Tózsér Árpád (Pozsony)

Alapító:
Nógrád Megyei Önkormányzat
Közgyűlése

Készült a Polar Stúdióban
(Salgótarján)

Támogatónk:

Médiapartnerünk:
Nógrád Megyei Hírlap

Kiadja:
Balassi Bálint Megyei Könyvtár
és Közművelődési Intézet
(3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)

Felelős kiadó: Molnár Éva igazgató

Fenntartó:
Nógrád Megyei Intézményfenntartó
Központ

● Levélcím: 3101 Salgótarján, Pf. 18. ● Telefon: 32/521-560 ● Fax: 32/521-555 ● Internet: www.bbmh.hu ● E-mail: palocfold@gmail.com ● Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt. (LAPKER) ● Előfizethető a Balassi Bálint Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézetnél, a Palócföld Könyvek sorozatban megjelent kötetek megrendelhetőek ugyanitt ● Megvásárolható Budapesten az Írók Boltjában (VI. kerület, Andrassy út 45.), Balassagyarmaton a Kincsestar Könyvesboltban (2660 Balassagyarmat, Rákóczi út 61.), valamint Losoncban (Szlovákiában) a Phoenix Könyvesboltban (98401 Losonc, Kubinyi tér) ● 2012-ben megjelenik 6 alkalommal ● Egy szám ára 500,- Ft ● Előfizetési díj egy évre 3000,- Ft, amely a postaköltséget is tartalmazza ● Kéziratokat és rajzokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza ● ISSN 0555-8867 ● INDEX 25925 ●

Kettő van (kettő az egyben)

Van egy kép, kb. Salgótarján (kb.S.). Van egy fotós, Kovács Bodor Sándor (KBS). Vannak írók, alkalmanként ketten. Egy, aki ezt látta, szinte nap mint nap. Egy, aki jóformán csupán a képet.* Mi mondható el egy kilencvenéves helyről. Mi mondható el, ha csupán papíron az. Körülbelül semennyi (kb.s...). Talán csak ez.**

* Kovács Bodor Sándor:
Modern Chirico

** és boldog évfordulót...

TÓTH KRISZTINA

Kedves Szüleim!

Anyut hívtam délbe a munkahelyén de csak Anikó néni vette fel. A matek jegyemet kiakartam javítani és sikerült is volna csak az utolsó dolgozat miatt nem sikerült mert különben hármásra álltam. Voltam a Kollár Karcsiéknél a születésnapján és a Kollár Karcsit mindenki szereti pedig ő is kettes tanuló és megkapta a szarvasnyelű bicskát pedig még énekből is kettes lett. Ti engem nem is szerettek a házban is mindenki elutazott nyáron. Hívtam a Laciékat de ők is hiába csöngettem a kaputelefonon. Nem engeditek hogy teherautós legyek és a kutyát se engettétek. Elmosogattam és vettem zacskós tejet meg élesztőt. Anyu a másik lépcsőházban a cicának aggyatok enni a kőasztal alatt van neki a vize meg a tálja ha nem adtok megdöglik mert meleg van. A Robin Hood könyvtári a másik delfin könyv a Lacikáé de nem olvastam ki. Ne haraguggyatok de én nem akarok élni és úgyse tudok jó lenni a visszajárót a kisasztalra tettem ötven fillért kivettem belőle fagyira. Ne legyetek szomorúak születik majd másik gyereketek

Tibike

Budapest, 1978. VIII. 7.

DEBRECENI BOGLÁRKA

Elkallódott Pinokkiók

Tizenkilenc voltam, amikor utoljára kiléptem az Apolló Mozi hátsó kijáratának üvegajtáján. A *South Park*ot néztük Tivivel, aki szerepelt az első és utolsó rövidfilmemben, amit Vektorral forgattunk, többek között a Bányászban, ami gimis koromban menő diszkó volt, korábban művelődési ház, abban az évben pedig New York Disco Pub, valamint sztriptíz bár és pizzéria. Gyötört a lelkiismeret-furdalás, ugyanis Tivi, hiába rögzítettük gumipókkal a lábát a hátsó üléshez, egy kisebb balesetet szenvedett, enyhe szénmonoxid-mérgezést kapott, miután kilógattuk a fejét a kétütemű Trabant csomagtartóján, hogy vegye kézi kamerával a 21-est, a zagyvapálfalvai alsó temetőtől Salgótarján-Külsőig. A végzetfelé-száguldást akartuk érzékeltetni, mint Lynch Bill Pullman rongyolásával a kedvenc filmjében, a *Lost Highway*-ben. A Múzeum teret, a Salgótarjáni Pantheont, a Széchenyi szobrot, Lous Stuijzand bronz Tulipánját elnyelte a feketeség. A Garzonházak felé vettük az irányt. Az ABC homlokzatáról, a kékre festett, négyzet alakú lámpabúrákról eltűntek a világító Pinokkió-figurák. A mozi aulájában lekapcsolták a világítást, a popcornáros hazament, a jegypénztár bezárt. Néhányan a buszpályaudvar felé igyekeztek. A hetven méter magas haláltorony sötétbe burkolózott az Erzsébet téren, apró, szögletes szemei bágyadtan hunyorogtak. Nem illett hozzá a név, amit a firkászok ragasztottak rá. A Sátán jutott eszembe a pokoli toronyról, a *South Park*ból, aki szeretőjével, Szaddám Huszeinnel, világalomra tört, de elbőgte magát, amikor Szadi az ágyban kilógatta a „százforintos kolbászt” a csíkos paplan alól, mert tudta, hogy nem szereti, csak kihasználja őt. Cigaretára gyújtottunk. Tivi azon méltatlankodott, milyen drága a beugró, én megsajnáltam a Sátánt. Tivi azt mondta, hülye vagyok, és kiröhögött.

Ma a *Jégkorszak 4*-et játsszák. Üres a tér, az épületek hatalmas árnyékai megnyúlnak a köveken. A Taxiállomáson piros kocsi áll, a sofőr a Nemzeti Sportot olvassa. Még mindig simán nyílik az ablak a tizennyolcadikon. A kifizetőpálya szabad, nincs biztonsági zár.

JUHÁSZ TIBOR

Egy történet

A flaskában pálinka volt,
a farzsebemben vittem,
az emelkedők tetején húztunk
belőle mindannyian.
Ez volt az egyetlen beszélő kapocs
köztünk, tátott arcú vándorok
között és talán az, hogy egyikünk
sem tudta a célt.
Igaz, mind egyfelé mentünk,
de ez inkább valami
törvényszerű véletlen volt,
hiszen egy helyre születtünk.

Érteni más, mint átélni mindent.
Más, mint érezni.
Más volt átélni a közös csendet,
amihez egyszerre volt és mégsem
közünk, más volt látni, hogy melyikünk
hogyan adja el magát,
hogyan siet a méregzöld
boldogulás keresésére,
ami miért és hol veszett el,
azóta sem tudom.

Az egész változását, fordulását
látni, a ti hátatokat s nektek
az enyémet. Szemeket, melyek
már szilánkosak és csak
részletek mutatására elegek;
eltörtünk mi is.

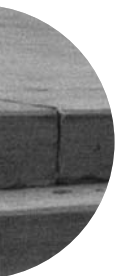
A flaskában pálinka van,
mind egyfelé megyünk
és mindannyiunknak van flaskája.
Már túlhaladtam és alighanem
túlhaladtunk az útnak
azon szakaszán, ahol stabilnak
és erősnek tűnnek a kapcsok
és kötelékek. Errefelé a hegy sokkal
meredekebb, bár könnyebben járható.
Talán a kötelek és saját életünk végett.
Néha beszélgetünk, hiszen van miről,
egy helyre születtünk,
egy helyen élünk.
Minden itt történik, ebben a keretben.
Vannak szereplők, vannak szerelmek
és ami marad, az marad.
Mindenesetre próbálom
megérteni és nevén nevezni
a dolgokat.

Kezdőpont

Minden éjszaka mocskosan
fekszem le, az ágy hideg,
húszévnyi feleség,
egy céltalan élet biztos
vég és kezdőpontja.
Betakar a közöny
minden iránya és az
összetartozás hűvös
szorítását érzem a testem
mögött. Nem kell felé
fordulnom, hogy lássam,
látni, hogy tudjam.
Ha akarnék se tudnék kezdeni
másba, újtüzű poklokat
kézfogással üdvözölni,
sokasodó vasárnapokat
beszéltetni, ahogyan kell.
Hagyom magamat nyugton,
míg szuszog, egyre csak
szuszog, a hátam mögötti
élet szerelmese, egy nap
ódon, hideg, de biztos
kezdőpontja.

NAGY MÁRTA

(kegyelet)

Úgy jött, hogy csak jót akart, át az ágak
sűrűjén: nyár van, áthatolhatatlan zöld,
és neki a torkában dobog a szíve. Mint
valami nyálkás, szájalmas kis csomó.
Pedig majdnem mindent takar a zöld;
és nem tudja, mi a rémesebb, ami
kilátszik vagy a majdnem. Ezek a kövek
nem akarják, hogy emlékezzenek.

PüNKÖSDI királyság

Felsorakozott a Bolond és a Király;
Kellő távolságból nézték a Királynőt,
Aki amúgy – gondolatban – már nagyon messze járt.
Sehol, semerre egy árva Lovag sem, hárman voltak,
A Bolond, a nő és a Király,
Sárga levelek, meg egy beton sakktábla,
Hajszálrepedésekkel, melyek oda vezetnek,
Ahol nincs halál, se hatalom, csak fekete őrület.

A királynő egy nagy halom sárga levél előtt guggol,
Számolja őket: nem szeretett, ez sem.
Ez maradt neki, a beton sakktábla,
Egy kocka sem fehér, másik sem fekete.
Sárga levelekből rak ki mintákat,
Nem néz a Bolondra, nem néz a Királyra.

Hajnal kettő, rémálom: kondul egy harang,
Fejük fölött elhúz valami.
Madár vagy gép, lényegében mindegy,
A Bolond a Királynőt nézi:
Kedve támad felbosszantani a Királyt,
Oldalba böki asszonyát, és vállat von,
Jobb ma egy Királynő, akinek nincs ura.
Zuhannak, testük alatt roppan a beton sakktabla,
És szétszóródik tízezer sárga levél.
A Király a Bolondot nézi:
Kedve támad felakasztani,
De nincs hozzá hatalma.
Őrjöng, vicsorog, megveszett kutya,
Ellensége helyett saját kezébe mar.
Megreped alatta a beton sakktabla,
Megtölti a rést tízezer sárga levél.

A Királynő a Bolondot nézi:
Az nem néz rá vissza, kedvét töltötte,
Eljátszotta az aznapi játszmat,
Vígán fut tovább, keres másik királyt.
A Királynő visszanéz a Királyra:
Elhasadt alattuk a beton sakktabla,
Sehol sincs, sose volt ennyi sárga levél.

MADÁR JÁNOS

Árva dimenziók

Csillag és tenger örvénylik
tüzek égboltján és lenn.
Micsoda kényszer ragyog
az éjszaka gödreiben.

A magasság és mélység
szívünkbe egyaránt vehet.
A lélek fölemelkedik,
minden föld temető lehet.

Koporsó az embert,
az ember életét és halálát méri.
Gyásztól átizzadt ing leng,
míg a végtelent eléri.

Törékeny csillag

Arcodnak támaszkodik az éj.
Mefeszülhetsz vacogó Holdütésben.
Beléd csobog a föld.
A tengert ne cipeld mégsem.

Mintha csontok fekete ága
hullna – – – az ég alá.
Úgy reccsen gerincdben az idő:
a fény a fényt is már oldaná.

De törékeny csillag és lélegzet
a gyermekek ártatlan nevetése.
Értük születik újra és újra
a hajnalok megtartó rése.

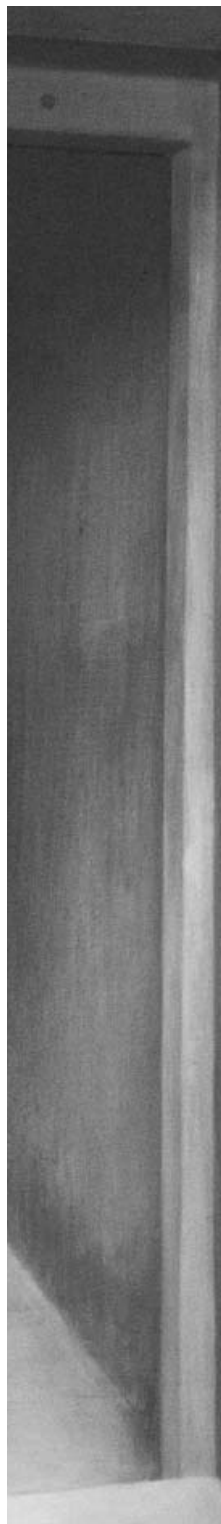

ILLÉS ORSOLYA

Két gondolat közt

Az emlékek, s a képzelt valóság
cseppjei folynak végig tenyeremen.
Csorognak a másodpercek,
ujjhegyeimről a földre hullnak,
s új szírmot bontanak a
lábujjaim között bujdosó pipacsok.

Én akkor is jelen voltam.
Letöröltem lábaidról a csorgó gyalázatot,
s könnyeimmel oldottam
a sebeidbe mélyedő alázatot.

A titokbolt

SZÁVAI ATTILA

Iszonyatos hőség. A belvárosban ez hatványozódik. Olvadoznak a hajléktalanok és a kirakati bábuk. Némelyik hajléktalan úgy alszik a padon, mint egy kirakati bábu. Fél napig nem mozdul. Fekszik saját bűdösében, mint akinek rohad az aurája. Tesped a vaspad. A város egyik nagy forgalmú útján forgalmi dugó, hőtágult káromkodások a lehúzott ablakú autókból. A klímás autósok felhúzott ablakok mögött hallgatják a kereskedelmi rádiót, ujjvégekkel dobolnak a kormányon, kicsit unják a dugót. A nem túl távoli kereszteződésben ásványvizet osztogatnak, a közkút előtt háromfős sor áll, a szökőkútban strandosdit játszanak a gyerekek. A porázon sétáltatott városi kutyák irigykedve nézik őket.

Eljön a pillanat, mikor azt mondom, elég, ezt már nem lehet elviselni. Lesz, ami lesz, a következő üzletbe bemegyek, remélve, hogy klimatizált a belső légtér. Majd úgy teszek, mintha érdekelne az árukészlet, vagy a szolgáltatás, akármi, csak huszonhét fok alatti legyen. Egy meglehetősen hosszú kirakatu cipőáruház előtt tör rám ez, de nem fordulok vissza, jöjjön a következő üzlet. Akármi is a profil. Néhány méterre a bejáratától már látni a cégért: egy sötétkék alapon aransárga kérdőjel. Az egész akkora, mint egy átlagos forgalmi tábla, csak ez ovális. Meglehetősen kirí a többi cégér közül (hentes, telefonos, fodrász, aurafényképész, hangszerkészítő, számmisztikus, mérnöki iroda, posta, stb.). A rézkilincset lenyomva szinte magától nyílik az ajtó. Odabent jóleső hűvös fogad, továbbá egy hatvan körüli férfi köszön a pult mögül. Előtte valami katalógusféle, valószínűleg azt böngészhette, mielőtt beléptem. A pult mögött egy tábla hirdeti az üzlet tevékenységi körét: Titokbolt. Valószínűleg odakint a homlokzaton is kint lehet egy ilyen tábla, nem figyeltem. Az idős eladó kilép a pult mögül, közben összehúzott szemöldökkel alaposan végigmér, majd megáll előttem. Vannak titkai? – kérdi. Dermedten kettőt hátralépek, mielőtt válaszolok: Vannak. Az öreg arca felenged. Mert itt van lehetőség árucserére is – mondja immár barátságosabban. Ha akarja, eladhatja a titkát, vagy újat vehet. Köszönöm,

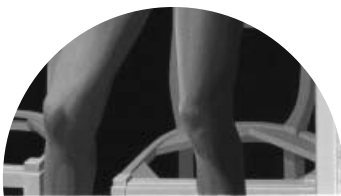
én jól megvagyok a saját titkaimmal – válaszolok, majd egy széket, sámlit, bármi ülőhelyet keresek.

Aki először lép be ide – folytatja az öreg –, az mindig leül. Nem is magán a titokbolton lepődik meg, hanem azon, hogy egyáltalán lehet saját maga előtt titka. A legtöbbször azt hiszi, nincsen. Ami nagy tévedés – lobogtatja mutatóját. Az idős eladóférfi leül velem szemben egy székre, majd rövid előadásba kezd.

Uram, igény esetén itt profi szakemberek által kiállított titkokat kaphat, nem holmiféle bulvártitkokat, valóságshow-s mellimplantátumok térfogatszámáival, satöbbivel, sorozatszínészek szerződésrészleteivel. Mi komolyan vesszük a hivatásunkat. Minőségi titkokat adunk jutányos áron, garantált oldalfurdalással. Ügyfeleink közt megtalálható a NASA, de több neves pszichológus, laboratórium és csillagász is. De testreszabott titkot egyszerű embereknek is találunk, egyszerű, vagy bonyolultabb titkokat, kinek mire van szüksége. Több millió kisgyermek van várólistán. A titok lényege, hogy kell hozzá egy gyermeki én, aki érdeklődik. Érdeklí a katalógusunk? – ad lehetőséget megszólalnom, miközben a pulthoz indul. Óóó... hát, maga itt titkokat árul? – értetlenkedem. És honnan szerzik be az árut? – kérdezem. Az öreg kissé behajtja a pulton heverő katalógust, mintha nem szeretné, hogy üzletkötés nélkül belepillanthassak, majd titokzatos mosollyal, készséggel feleli, hogy a beszállító kiléte maradjon az ő titka. Leül a pultnál lévő eladószékre, térdére veszi a katalógust, lapozni kezdi, majd, mintegy mellékesen, fog újabb mondandójába.

Mindenkinek vannak titkai, uram. Embere válogatja, hogy ki elől mit titkolunk. Bizonyos információkat megosztunk másokkal, míg ugyanazon információk megint mások számára titkok; féltve őrzött kincsek vagy épp ügyesen kidolgozott félelmek, esetleg szégyellni való tények. Tudja, ha titkainkat ismerik bizonyos hozzánk közel álló emberek, az egy mély, fokozott lelki kapcsolatról árulkodik. Mutatja, hogy biztonságban érezzük magunkat az illető társaságában. A modern ember nagy hibája, hogy saját maga előtt is vannak titkai. Ám a legrosszabb az, mikor tagadja ezt. Tagadja, mert biztonságban akarja érezni magát, és ez nem megy úgy, ha holmiféle kényes kérdésekre kell válaszolni, kérdésekre, melyek önnön magáról szólnak. Sokak számára a jól ismert homály sokkal otthonosabb, a sötét, barátságos ölmeleg. Az igazság viszont az, hogy teljes biztonságban csakis akkor érezhetjük majd magunkat, mikor már saját titkainkat is ismerjük. Ha majd válaszokat adunk minden felmerülő kérdésünkre önmagunkkal kapcsolatban.

A mondat végére az öreg újra elmerül a katalógus böngészésében. A pultról elveszek egy névjegyet, ingzsebembe teszem, majd azzal búcsúzom, hogy egyelőre köszönöm, de ígérem, hamarosan visszatérek a titokboltra. Kilépek az utcára, akár egy izzó kazánba, és azóta megyek.

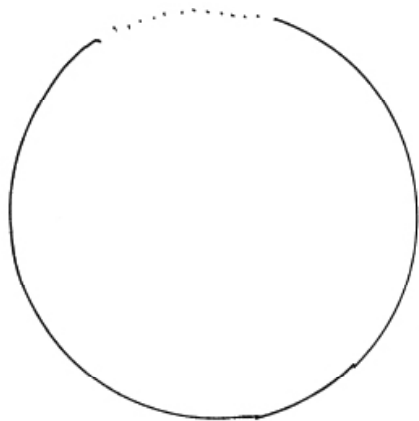

Triptichonalkalom (2)

TANDORI DEZSŐ

(2) HÁROM... RAJZ(?)

2)

ROBERT MANGOLD, naturalis alig ismert
 „minimalista művész, az ívelt
 vonalak nagyleleményű mestere,
 elintéri ezt is!”

Bocorát, rendez körrrel. De rendez-e
 az így nem záruló kör? Ha
mentatva van, nem zárol!?

Magam a zenóni
 egressből kistam körömet.
 Ebből pl.:

↓
 ...
 ↓

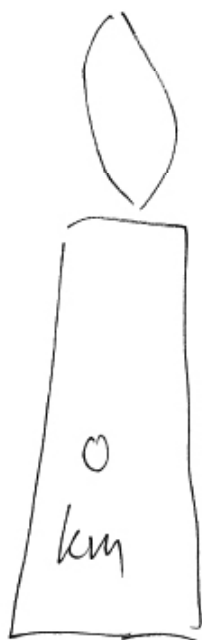

..... etc, nincs vég,

az $1/2$, $1/4$, $1/8$ stb. osztás után.

De a körnek így valami kezdete
 nincs! Összevágás-e a kezdet (és
 a nincs-vég mi?) ; ergo mi végét, aka-
 runk egy kezdete-se-fudottnál??

B.7

-9-
10/2
1/4

Az örök láng

Semmi kommentár,
Madárral pl.:

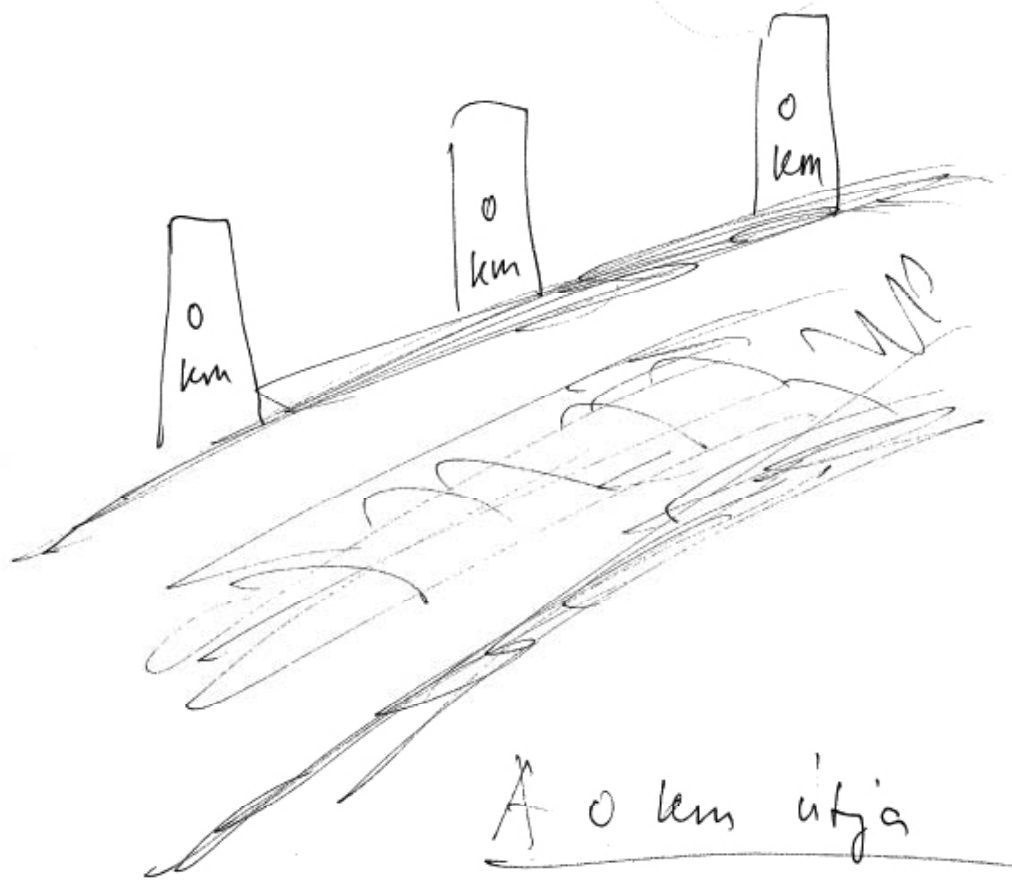
A vándormadár

etc.

70-

c) S nemrég begrótt:
út (zenóni) és 0 km stb.

ragyogás

Netán

Örökországi

ARDAMICA ZORÁN

„Ajánlom mindeknek, bohémeknek és összevonyt szemöldökűeknek, kik az igaz historiában másák szabadságába veték kirtartó hitüket, s ezen szabadságért és az őbelőle születő szabadságért való hit által vezéreltetnek emberi éltükben es, midőn szépséges másáik ádá az körülményeiknek okán csendességre kényszerülnek vala.”

Filleck, Anno 2012. 17. novembris

Édes Néném, hála légyen az Istennek, hát immáron megérkeztünk ma másodjára es szerencsésen, holott régen indultunk meg. Első alkalomkor es sokáig utaztunk, most sem kevesebb napig. Bármerre engedem szemem kalandozni, mindég csak azon első útunk ötlik elmémbe, melyet még sosem lehetett elmesélnem. Látja kéd, némelykor nincsen es ideje az embernek historiákat mondani, mostan pediglen éppenséggel van. Mivel a hánkodás miatt szegény gyomromnak olyan nyavalyában kellett lenni, pihenésre vagyok kárhoztatva, párnák között fekvésre. Leírom hát kédnek, kedves Néném, nem sok levelekben, hanem egyszuszra, ha már ágyexiliumban vagyon szegény testem, miképpen es jutottam én idáig akkoron, amidőn még az teátrummal zötykölődtem vala Törökország földjén.

Ne csudálja kéd, ha nem mindenik szó maradt meg emlékezetemben úgy, ahogyan elhangozék, ám ugyancsak kérem az Urat, fogja erősen pennámat, írhasam, mint volt.

Ültenek az teátrum tagjai estelen, és szaporíták a szót erősen, valamikor az bús huszadik évszázad lejáráta előtt pár esztendővel néhai országunk egyesek számára bántón Felvidéknek neveztetett résziben, melyben már csupán minoritáskint tengette magyar az életit, amollyan exiliumban, ahová nem menni kellett, hanem kerülni. Becsületes honfiak és honleányok létire, igyekeztén az magyar linguát (langue és parole, ahogyan Chomskyék bonyolíták vala) megtartani örök emlékezetiben e minoritásnak, mely

csaknem félmilliom alá esett számában e korra, a magok módján harcoltanak, azaz harcoltunk: teátrummal, a mûsák üzenetivel, a lelkek ápolójával. Mert léleknek lennie kell, akkoron es, ha már a testi musculusok és csontok köszvények által felfalattak vala teljességgel, akár szennyes idõ által a még szennyesebb jövendõ.

Ültének az teátrum tagjai, édes Néném, megbeszélvén törökországi utazásuk elõkészületeit, s mondák:

– Te Pancsó, akkor Mikest is visszük?

– Milyen Mikest, tudod, hogy alig férünk be így is a buszba! Ott az a rettenetes sok díszlet, a szereplõk, a rendezõ, meg ki tudja, kit sóznak még ránk a kockafejük... nem viszünk semmiféle Mikest! Még Jencikét se visszük, mert mindig mindent elbasz!

– Pancsóka! És akkor ki csinálja a sajtót?

– Majd én megírom az Új Szónak és kész! Nem etetünk, nem itatunk, nem altatunk senkit potyába, nincs annyi pénz!

– A leveleket is te írod majd?!

Ekkorra már mindenõknek leesett az tantus, Ricsi a poharát es felborítgatta, sajnálta könnyûes szemvel a hetedik veres frõccsét, legkorábbi nevén spriccerét, mely a szódavíz feltalálásának köszönhetette akkoron és mindõrökké erõsen populáris létét e Föld kerektségében.

– Milyen leveleket?!

– Pancsóka! A Törökországi leveleket Édes Nénémnek!

– Anyádnak a törökországi ízjét... hülyék vagytok!

Röhögcsélés, koccintás hallott, újabb rund rendeltetett.

Nincsen es jobb hivatása egy szlovákiai (a historiában késõbbet megjelenõ ország) magyar, vidéki, amateur (de professzionális teljesítménnyel elõadó!) színi körnek, mint az õssztagság (kétes egzisztenciák, mûvészelkek, kamasz leányok, idegragyás értelmiségiek, unatkozó alkoholisták, feleségõktül menekülõ paidagogoszok, fõvárosi vendég directorok és magamutogató mérnökõk szívbõl elkõtelezett gyülekezete) poshadó életkéjét fényesebbre váltani egy-két évente valamilyen külhoni productional. Ha már az hazai publicum – midõn ha minden nézõtérre ugyanaztat a 12-80 fõs állományt vezérelnék ki a gerontológiai institutioból – csak az operettekre es még azoknál es szarabb muzsikás színi játékokra hajlandó vala magát elvonszolni. A csoport immáron hat drámánál koptatta el ugyanaztat a három általpingáltatott kulissapanelt es ugyanaztat a két – különféle magasságú – iõn fõvel rendelkező gipszoszlopot (virágállvány, még boldogult Erviné volt). Józsefovics Eugén (városunk szülõtte), aki ezeket a típusú színi darabokat járt dirigálni az Úrnak ezen éveiben már Magyarországról, csak olly módon tudott elképzelni egy valamire való (akármilyen) muzsikás színi darabot, hogyha abban simmetrikusan szerepel hátul három panel, a középsõ kicsit hátrább helyezvén (tér, értitek, tér!), s ahol a panelek „opticusan összeérnek”, ott legyen két oszlop, tetején cserepes zölddel, mely az oszlop alapjáig hullámzandik le, mondani sem kell, szintúgy simmetrikusan. Ezek között a

„szereplő” panelek között bóklásztak élő kulissákként a színészek, s jáccták, hogy ők a színészek. Színi darabonként az tíz ismétlődő éneket és három – autortól és műtől függetlenül ismétlődő (ebben leend a siker záloga!) – jelenetet fel-feljavította valami csudával Józsefovics Eugén (városunk szülötte). Két esztendeje forradalmi tette vetemedett: egy negyedik, asszimetrikusan elhelyezett panelt es bevetett oldalra, a sufiták mellé, a publicumra nézvést éllel (kantra, Pancsó, kantra rögzítsd), legyen mihez szögelni egy ajtót. A vendégművészről már mégsem jöhet bé csak úgy a sufiták közül, akárha egy kisvárosi izé, mondjuk a melák Frédi felesége, csupáncsak jelezvén a belépést, néki az az ajtó jár és kész! És a melák Frédi feleségének három évvel ezelőtti lila kösztümje (a lila ruhás nő) es a Kaktusz virágából, arra már úgyse emlékezik senkisé.

A Józsefovics-darabokkal a környező falvakban a színi kör összehaknizandott annyi summát, amennyihez egy-két concurzus es pár ponzor segítségével kétévente sikerült „csinálni” egy-egy komolysággal teli előadást es. (Ponzor, aki önzetlenül ponzorálni szokott vala, per exemplum említhető a helyi drogériás: bájos neje két mellékszerepéért – végül es prestizs egy ilyen kis városkában podiumon szerepleni, akárkinek nem adatik ilyen lehetőség negyvenhárom esztendő fővel – évekig fuvarozta Áviájával, később pedig Citroen kombijával, mellyek valának későbbet feltalált automobilok, a társulatot le s föl az ország fesztiválhelyszínei között.) Nos, Néném, ezekkel a tragediákkal aztán megnyertek a teátrumosok valamennyi versenyt, a sajtó kegyeit, az entellektuella közönség fényes szeretetét es megbocsájtását a Józsefovics rendezte förmedvényekért. Esztendő előtt a Kísértetszonáta állítatott színpadra (állították, a kéttonnás kulissával egyetemben órákig). Idén Harold Pinter textusaiból ollóztak össze (a dramaturgus) valamely vegyes salátát, melly „feltűnősen hatásosra” sikeredett (tudósított a sajtó – a historiában későbbet megjelenő hírmedia). Szlovákiában minden díjat – nincs olyan sokaságuk – megnyertek vele.

– Nem viszlek téged se, ha buzerálni fogtok, hülyék! Aszonták a fesztiválszervezők – Pancsóka ugyan es az egyik manager (szükség esetén, kényszerűségből színész es, kis teátrumoknál kumulálni kell a functiokat, így áll a „szervek” metodikai tanácsadójában....) –, hogy tizenkilenc ember szállására es kajájára van pénz. A többi a mi dolgunk.

– És hol lesz az a török fesztivál?

– Nem török fesztivál, hanem Színházi Világfesztivál!

– Világok harca?

– Mi van?

Röhögcsélés, rőfögés hallatszott, Gábiel, a komédiás, kinek szavára mindenki figyelt, félrenyelni méltóztatott, prűszkölés...

– Denizliben.

– Az meg hol a francban van?

– Pravoslav aszonta: kurva messze. Valahol már Ázsiában. A határtól még vagy tíz-tizenöt óra.

– A töröktől?

– Nem, bazmeg, a norvégtól, olyan hülye vagy már, mint Jencike!

– Ne bántsátok Jencikét! Jencike mindig ugrasztható, ha már mindenki szarik mindenre, akkor is. Jencike igenis fasza gyerek.

– Faszának fasza, de tegnapelőtt, amikor Ipolysíden a tizennégy nyugdíjasnak az Imádok férjhez menniben Annácskának az áriához azt a kurva Valkúrt engedte be teljes hangerővel, akkor nem volt fasza gyerek...

– És?

– Mit és? Ki kellett mennem a színpadról leállítani.

– Le se tudta állítani?

– Le tudta volna, ha ott lett volna. Elindította, oszt elment hugyozni, gondolta van három perce. Annácska majdnem sírt, pedig vagy háromszor próbált a Wagnerra is dúdolni, de nem passzolt. Mire Jencike: bocsi, a kis Tibike összekeverte a kazettákat a kocsiban. Mi a tökömnek adod oda a gyerekeknek játszani? Hát mi a faszomat adjak neki játszani? Na ennyiben maradtunk, Jencikét nem viszem, mert elbassza. Majd visszük Zorrót.

– Tudod, hogy már két éve nem volt velünk sehol?

– Tudom, de ő végszavakra, mit végszavakra, szótagokra meg mozdulatokra keveri a zenét technikai forgatókönyvből, bazmeg. Emlékszel az Elefántemberre a mártoni színházban? Igaz-e, hogy klappolt minden, akár a svájcióra?! Aszonták a mártoni szlovákok, hogy nem értettek a magyar szövegből egy megveszekedett kukkot se, de bomba hatásos volt. És amikor Zorró Pravoslav parancsára szétpakolta a hangfalakat a nézőtéren, akkor meg aszonták, hogy a pinkflód mehet a picsába. Én ugyan nem tudom, mi az a Pinkflód, de kurva komolyan és elismeréssel mondták!

– Oké, de Jencike meg lesz sértődve. Meg a melák Frédi felesége is.

– Fő, hogy Frédi örül, mint majom a farkának! Tíz nap az asszony nélkül! Ázsiában!

Ezeket követően a manager megorganizálta az utazást. Rendelt vala a szomszéd városból, Rimaszombatbul egy fentebb már emlegetett közlekedési eszközt, mellyet akkoriban busznak, vagyishát önjáró busznak: autóbusznak volt szokás nevezni a nép között. Igen ramaty állapotban leledzett, akárha egy néhai, Gallipoliban 21. octobris 1717-ben kelt levelet kellenék újra írnom, mellyben lehetetlen volt nem szólni a kocsiról, na meg a kivénhedett lovakrul. Abban sem hazudok, ha azt mondom, éppen ezen okból vala az busz olcsóbb a többinél. Aadtak vala hozzája két kocsist sofőröknek neveztetvén őket, akik majd az úton váltják egymást, nehogy az ménkű nagy elfáradás esetén elszundítsanak, hiszen az önjáró busz nem olly módon önjáró, mint a ló, irányítás nélkül sebesen lemegyen az árokba... Ponzorokat es talált vala a manager, akik a productio financiális situatioját hivatottak feljavítani, pedig meg kell hagyni, olyanokból, akik akkoron szlovákiai magyar teátrumnak törökországi vendégszereplésre pénzt adának, nem igen sok járt-kelt az földkerekség politicé hullámzó levegőege alatt.

– Oké, vállalom a hangtechnikát, de feltételeim vannak. Nincs utolsó

pillanatban változtatgatás, szólj Pravoslavnak, ne találgasson, mert ami a szövegeknyvemben lesz bejegyezve, aszerint keverek. Mikrofonozni is kell?

– Nem Zorró, csak a zenei betéteket kell kezelni, de azokat pontosan időre, utasítás szerint.

– Oké, holnapra leadom a ridert.

– Mit?

– Összeírom, mire lesz szükség. Vagy a saját cuccomat vigyem?

– Dehogy, a buszba csak a lejátsszók férnek be, mindent ott biztosítanak.

– Na, annál inkább összeírom, továbbítsd a szervezőknek. Nehogy ott nekem valami két hifi hangfallal szúrják ki a szemem! Mekkora lesz a terem?

– Még nem tudom, azt írták, kicsit nagyobb.

– Minél nagyobb?

– Minél, minél, a tökömnél, bazmeg! Tudod, hogy úgyis abban játszunk, ami lesz, mit szivatsz?!

– Csak fel akarok készülni. És előre szólok, rajtam kívül a hangcucchoz nem nyúl senki. Ne segítetek kábelt tekerni, mert múltkor se győztem utolsó percben a forrasztást. Én kezelek mindent, csak egy tolmácsot adjatok mellém, amíg be nem lövöm a cuccot!

És még egy istentelen problema adódott. Akkoron éppenséggel nem lehetett csak úgy utazgatni a kontinensen. Az útipasszusok mellé szerezni kellett mindenki számára egy vízumot es, hogy az Jugoszlávián által lehessen buszolni. Édes Néném, ha el lehetne azt mesélni, miképpen lett ez a Jugoszlávia, illetve későbbet annak maradéki, akkor bizony elmesélném, de az historia olyan gyorsan és kíméletlen irrationalitással gyúrta vala meg és szét az államnak e formáját, hogy aztat talán még a benne lakók sem méltóztattak teljes mértékben felfogni mostanságig sem. Nem untatlak hát vele, elég legyen annyi, hogy a vízumért a consulatusra, Posenba kellett felküldeni valakit, de azt utolsó utáni szempillanatban. Ottan derüle ki aztán, hogy heába vivé Pravoslav, ki a majoritás szlovák, korábban és később es szájalmas rebellitasbul suttyomban totnak nevezett nemzethez tartozott vala, mind az összes utipasszus magával, nem úgy van az, hogy csak úgy ukmukfuk beléstemplizendik a kívánt dolgot. Főleg nem azonnali megvárásra. Előbb ki kellett tölteni egy csomó papirust mindegyik persona részire. Le es ült az director az gádorfolyosó naposabb szegletében, előkapta pennáját és minutákkal az cancellária aznapi bészaratása előtt nekifogott erősen az administrationak.

Kinek-kinek personális informatioi mellé még olyan dolgok es szükségeltettek, melly dolgok tudására aligha készülhetett vala fel directorunk. Szempillája rebbenése nélkül róttá viszont az betűköt az undormányos papirusokra. Az hivatalnok, melly fölötte állott, dülleszté es a szemgolyóbisáit meglepődöttségítől, midőn látá, Pravoslav meg sem állott az betűvetésben gondoskodás céljából. Csak írta, írta, írta mindenüknek az apja, anyja nevét, világra jövetelének dátumát, helyét, nyavolyáit, előéletét,

szóval, amit kellett. Mondá es néki kaján mosolyval az orcáján a kancellária embere:

– Uram, azt gondoltuk, emiatt haza kell utaznia, s a kitöltött lapokkal tér majd vissza.

– Arra most nincs idő, holnap már indulnunk kell, nem sejtettük, hogy az ügyintézés Önöknél... Hm... Nem éppen a leggyorsabb...

– Nálunk az ügyintézés a lehető leggyorsabb, uram! Ön nagyon okos és fölöttébb tájékozott személy lehet, ha tizenkilenc fő összes személyes adatát fejből, hiba nélkül képes betölteni az űrlapokba csak így, a folyosó ablakpárkányán.

– Köszönöm. Igen, az vagyok. Ezért küldtek engem.

Éjszakára vissza es tért Pravoslav Poson városából a passusokba stemplizett vízumokkal. Ténylegesen ügyes volt. És vakmerő es, hiszen az effajta hamisítást a paragraffusok szigorúan büntették, már ha valamely szemfüles téntanyaló bizonyítani vélné.

De az passusokkal más veszedelem es járt. Már mikoron a társaság richtig volt a felszálláshoz (az önjáró buszra), a férfi főszereplő azonmód istentelen és hangos káromlásokba bocsátkozott. Bépillantván passusába tört reá a fészkes fekete fene. Látá ő, az passus aznap jár le, s már megújítani nincs ideje, mivelhogy akkoron szombat napon nemcsak Izráel népe, hanem már az kommunisták (őket végképp el nem tudom magyarázni, Néném, mivelhogy nincs abban ratio, vedd őket, mintha időkben elhúzódo tatárjárás lenne) sem munkálkodának vala.

Ezen hír hallatára a többiekre es reátört az ideggörcs (nyolcvanezer koronába lesz a busz), és csatlakozának a káromlásokhoz, sokat emlegetvén az férfi főszereplő édesanyjának és édesapjának ilyen-olyan, választékos epitetonokkal festett nemző orgánumait, valamint azonmód ötletből vázolták az illető megöletésének sokféle hirtelen metódusait es.

– Mindegy bazmeg, akkor is megyünk! Várnak, minden le van zsírozva, előlegezve, pénz bele van nyomva, idő rászánva, visszacsínálni nem lehet semmit, megyünk oszt kész, dopiccsi! – utóbbi az néha tot, ekkoron már szlovák néptül átvett szitok, Néném, csak hogy tudjad.

– És ki fog játszani helyette?

– Mit tudom én, majd útközben eldöntjük!

– Én vagyok a rendező, majd én megmondom. Kinek nincs közös jelenete ezzel a mamlással? Ricsinek? Oké, alkatilag is... Jó lesz.

– Pravoslav, ne csesszél már, nem tudom a szöveget!

– Olyan kurva messzire megyünk, hogy kétszer is megtanulod! Különb meg majd kicsit lerövidítem, a törökök úgyse fogják érteni. Meghagyjuk a látványelemeket, a verést, bilincseléseket, kínzást, miegymást, a дума meg mindegy, mondasz, ami eszedbe jut, oszt kész. A lényeg, hogy átéléssel!!! Kicsit átrendezzük a darabot útközben, megoldjuk, csináltam már ilyesmit.

– Na akkor én nem megyek – vágta le szenvedélyesen az föld porába pakkját Zorró. – Ha átrendezitek, akkor én leszek a hülye, hogy nem fog

semmi stimmelni. Minden sorrendben van felvéve, a zene fele még kazettáról megy, hogy a faszba fogom a helyükre tekergetni, amikor azon a szar deken sem fordulatszámológó, sem időmérő nincs, ráadásra két zene között néhol csak másodperceim vannak! Sőt, van két fadem is...

– A'me'má' mi?

– Amikor egymásba úsztatod, egyik halkul, másik erősödik. Ezt nem lehet! Világfesztiválon!

– Lófaszt nem lehet, megoldod, rakjátok fel a pukkancsot a buszra, és menjünk már!

Hát ilyenképpen történt vala az nevezetes elindulás. A teátrum szitkozódott, az otthon maradt kísérők, főleg kisgyerekes asszonyok meg rítottak. Az immáron néhai férfi főszereplő pedig leült az mocskos, macskaköves járdára, elővett egy aprócska szelencét, abból némi kicsi felszerelést, s alig néhány minuta alatt karjába dőfött túvel bóbiskolt az földön terülvén, akárha lenne elégedett csecsszopó, még a nyála es kicsordult labiáinak szegletiben az hernyónak nevezetett materiátul.

Eközben a rívó kisgyerekes asszonynépségek csókkal orcáján és utódjuk homlokán azon imádkozának, hogy csak épségben meg- és majdan hazaérkezzenek hites uraik abból a nagy távolságbul, mellyben egynehány napot az teátrummal eltölteni menének. Csupán csak sejtéseik voltak arra nézvést, hogy az hites urak és az teátrum hölgyei reggeli indulásuk meg az estvéli pihenő között mekkora mértékű ivászat következtében veszíték el józan és maradék eszöket es az climatisálatlan busz rekkenő nyárideji forróságában elfogyasztott söröknek, boroknak, de legeslegfőképpen gyűlömcspárlatoknak köszönhetően.

– Nem lehet veletek bírni, ha isztok!

– Akkor se, ha nem iszunk!

– Különben is mindent be kell flatykolni, mert az ázsiai határon nem engedik át a szeszt!

– Debiiii! Milyen ázsiai határoooooon?!

– Hát nem Ázsiába megyünk?

– Kérdezd Jumurdzsáktól!

– Na szálljatok szépen fel vissza a buszra, már mindent lehugyoztatok, amit csak lehetett!

– Baszki, nincs hová beszállni! Hátn ledőlt a díszlet.

– '...csába... a torony...

Az önjáró busz hátsó ülésein helyezték el az kulissa legnagyobb, ám kisebb részekre szerelt artefactumát, a székekből eszkábált toronyt. Sok cancelláriákban látható, hivatalnokok lapos ülepe alatt fényesre kopott székét csavaroztanak össze torony gyanánt, melly az égbe meredevén symbolicus toronyt mutat a színen. Eztet három részbe szedének, hogy üggyel és bajjal a busz hátuljába taszigálhassák az többi kulissával s kellékel egyetemben. Csakhogy az ördögűző rázkódás – a rengetés, hánkodás a főt elbódítja, a gyomrot es felkeveri – úgy megigazgatá a széktoronyt, hogy az bízvást az

Úr kegyelmében nem átalott előre huppanni, s kellett ezért aztat tizennyolc pityókás (csorgóra állt a sipkájok, midőn az szemök bépókhálósodott), egy abstinens és két sofőr personának eredeti siuatiojába visszatuszakolnya, légyen már hova ülniök. Édes Néném, ha kéd azt láthatta volna, nagyobb productio volt az a tuszakolás, mintha az világfesztivál minden előadását egybejátctták volna! Mire ki-ki helyére kecmergendett, el es nyomta az szesz meg a fáradás izgalma, s nyájas álmok lengték bé elméjük épen maradott componensit.

De már az lassacsckán lopózó hajnal hangosnak hallott hasadása es széjjel óhajtotta szakítani lekváros fejüket az Dardanellák szelében. S ahogyan az napocska fölfelé hágott az ég boltozatján szétmálló felhőcskék tetejibe, úgy emelkedett gyomra, főfájdalma, na meg teljes szenvedése az társulatnak, még azoknak es, akik pediglen tartózkodtak a szeszek mérhetetlen fogyasztásatul, torokbántó óbégatástul és egymás, illetőleg mások tréfából való piszkurálásatul. Régen elhagyák már az tengeri levegő hisítő emlékét es, beértenek az ásiái sivatagosba, hol csak csenevész cserjék, valamint aszott, gyér fűcsomócskák barnállottak a homok meg a kövek köziben. Délutánra már egyre szűkebb utakon haladtanak, s a semmiben megjelentek az első, lassan ténfergő tevék. De már akkor meg kellett állani hólyagürítés céljából. S az önjáró busznak es megint kellett valami bűzös folyadékot önteni a garatjába. Leszökdécseltek hát teátristáink azonmód, ahogyan voltak, ingetlenül, egy szál gatyában, s végezték a busz árnyékában a dolgokat, férfinépség az egyik oldalon, fehérszeműek a másikon. (Nem es tudta vala az kocsis, mellyik visszafelé pillantó tükörbe merjen vala belémeredni, hogy annak látványa kocsiskodásra alkalmatlanná ne tegye szegény fejit.) Hej, de a falu végérül igen nagy óbégatás hallott ekkor, futottak az tevék, eldobálták kapáikat az török asszonyóságok, felkapták kendőiket arcukra, siettek házok fedezékibe, ahová férjuruk küldte volt őket erőteljes üvöltésvel. Hát nem tudták a felvidékiek a módit, az illemet, hogy török földön nem szép dolog, sőt tiszteletlenség félmeztelenül, gatyában, szőrös, izzadt felsőtesttel pisálni az falu végen. Jó tanulságnak bizonyult eme epizód, ám a helyet igen sietve hagyták el, biztos, ami biztos alapon. Pedig hát egynehány óra múlva be szerettek volna élő embert látni! Mert elhagyák a falvakat, a mellettök zöldellő rizsföldeket, mellyeknek minden porcikája megműveltetett. De már azt meg kell hagyni, hogy igen példásan műveltetett, még a sarkok es, kézi erővel, ahol a gazdálkodó számszergépek meg nem fordulhattak vala, a mezsgyéken es, a kanyarokban es, dombon meg laponon, mindenütt. Ahol egy tő rizs elfért, oda egyet ültetének az törökök, nem herdálják az termőtalajnak tevetrágyás kincsét. Eztet akár meg es lehetne tőlük tanulnunk, de gyanítom, majd csupán akkoron teszünk így, ha már gyomrunk korogni fog ez nyomorú't végeken. Sötétedés után rettegés fogta el kalandozó embereinket, merthogy eltűnt megbágyadott tekintetük elől az láthatár. Törökthonban a sötét, az olyan, de olyan sötét, akárha a pokolban a fekete ördög sötét testét visszaverné a befelé fordított tükör! Annyira messze állanak már ottan az falvak egymástól,

hogy két órát es kellett haladni az önjárával, hogy a busz lámpáin kívül másfajta forrását vegyék észre az reményeket keltő fénynek. Falu, város, tanya se közel, se távolban. Semmi, csak az őszinte sivatag: a semmi. Nem egyszer hitték vala, hogy elvesztek, soha sehová el nem érkezének, a gyengébb idegzetű néberek még imádkoztak es, nehogy már a semmi közepén pusztuljanak, ha a nafta nevű szörnyűséges lötyt elfogyatkozna az üzemanyagtartály vastag beleibül.

– Bazmeg, Pancsó, hova a bús pinába hoztál te bennünket?! Hol látsz te itt Színházi Világfesztivált?!

Imígyen kérdezték a managert a dolgok actualis állásáról.

– Nyugi gyerekek, odaérünk épségben, a sofőrök tudják, mit csinálnak.

Mire a kocsisok összveszorított szájjal összvenéztének, oszt hajtának tovább, nehogy valaki arcukról emotiokat olvasni szándékozzék.

– Odaérünk rendben, képviseljük Szlovákiát is meg a magyarságot is, megnézünk pár szép helyet, pár jó előadást, aztán szépen hazakocsikázunk.

– És megtámadnak a beduinok?

– Á, a beduinok a Szaharában vannak és különben is, ha valami, eladjuk nekik Vicát három tevéért, azokon hazatevegelünk.

– A saját feleségedet áruld, jó?! – így Vica.

– Hogy árulná, ha nem is hozta?

– Úgyse kapna érte semmit. Talán egy sánta kecskét, de nem tevét. Pancsó, kell-e az asszony helyett sánta kecske?

Pancsó az ülésorok között állva-ringatózva elmosolyintotta magát, tenyerével megtörölte tuskére nyírott haját, majd egy ülés alá behajolva és felegyenesedve megjelent kezében egy kicsinykő flaska, abba belékortyolt. Rárontottak, leteperték, flaskáját ordítván kiflatykolták vala. Így tellett az éjszaka, hogy ne féljenek.

Reggeltájt egy pálmatoros úton behajtottak Denizli városába.

– Bazmeg, akár München, csak pálmákkal! Látod, azokat a Merciket, meg az épületeket?! '...csába, ilyen ez az Ázsia, falun középkor, csador, tevék, Ricsi elől menekülő spinék, a városban meg a modernitás: üveg, vasbeton, ultrahiper minden!

– Na, ide eltaláltunk, de itt most hová? – kértek a sofőr kocsisok fáradt ájultukban megállván.

Azonmód előttük termett két uniformisba öltöztetett férfiú, s rövid tájékoztatás után elvezették az buszt a szín helyre. Ottan leugrottanak, elköszöntek, eltűntek, akár honoráriom a póstahivatalban (na az még egy undormányos feltaláció, az a póstahivatal, Néném).

– Sanata evet! Sanata evet! – imígy az üdvözlöt az érkezőknek. Egy csúnya, tarkopasz emberke meg egy gyönyörűséges, mesebeli keleti királykisasszony fogott kezét mindannyiukkal. Kaptak vala ajándékul egy-egy feliratos pólót, az amollyan gombolhatatlan ingféle, s meginvítálták őket szállásra. Az tarfejű elment, de az úrhölgy felszállott az önjárára, elárulta nevét, s hogy teheráni születésű vala, s ánglusul tomácsolta Etelének, ki a társulat ánglus tudója

volt, a situatiót.

- Pamukkale!
- What?
- Pamukkale!
- Oké, királykisasszony, ha te monddod...

Útközben a keleti úrhölgy egy nagy, szürke betonépítménynél leállította a kocsisokat. Itt fogyaszthatták el ebédjüköt. Az építmény ugyanis egy pamutzövvő és ruhakészítő hely volt, és ponzor textilgyárnak hívták. Beállíták az törökök a teátrum tagságát egy kígyózó sorba, amelyben az szemérmes török fehérnép kígyózandott azonosra szabott, varrott ruhákban és megérthetetlen módon: tökfödőkben. Összekuncogtanak gyakorta, midőn felmérték az vendégsereget. Mikoron aztán a színi bandériom tálcákkal a keziben egy ablakhoz érkezendett, azon kiadtak nékik két-két tányért. Hosszú asztalok mellett álló kemény lapú lócákra telepedtek.

- Baszkikám, ilyen finom lecsós csirkepaprikást még nem ettem!
- Csodálkozol? Ha egyszer kit vettél feleségül...
- Ki, kit... Legközelebb elveszem anyádat, ha piszkálsz.
- Mégcsak az kellene, hogy nálam fiatalabb mostohaapám legyen...

Citromlében mosdaták meg velök kezüket az törökök egy kis tálkában kifelé mentükben. Mi tagadás, az társulat mételyes emberszagán nem segített sokat e cselekedet. Három nap intensive verejtékezés le nem tagadható szappanyos dézsa nélkül...

- Pamukkale!
- What?
- Pamukkale!
- Oké, királykisasszony, ha te monddod...

Ismételődött meg előbbi dialogusuk. Eztán a sok magyar lebotladozott egy szállásadó helyiség előtt az önjáró lépcsőjén, s leborult az Úr teremtő ereje elibe. Megpillanták ugyanis az nagy, bodros szélű hegyet, melyet a lecsorgó forró víz meszelt és kövezett vala tetőtől a talpáig hófehérre. De nem ám csak kövezett, hanem épített es, mert bizony az hegy merő lépcső volt az égig, s egy-egy fok egy-egy hatalmas kádat tett ki, mellyből a párolgó víz a karimán általömlve megtölté az alant fekvő következő kádat. Túristák nevezetű embercsoportok élvezkedtenek az meleg vízben, akárha az mennyország poklának gőzölgő katlanjaiban főzödnének boldogságra.

– Aztakurva... – értékelték őszinte örömmel telvén az situatiót messzire büzlő színművészeink.

– Hát ezt nem hiszem el – ismételték mindannyian, akárha ama későbbi televíziós séria alakjai, függetlenül attól, milyen szerepbeli functiot kaptak vala az dilleltant forgatókönyvírótól, mintha csakes dirrecte összekavarták volna identitasukat, nyelvi stylusukat, gondolkodásuk kisszerű megnyilvánulásit, valamint kevéske szóbeli kincsököt. De Néném, tartozom még néked avval, hogy elmagarázzam, mit jelent a televíziós séria. Bocsásd meg nékem, ha ebbéli tevékenységemben kudarcot vallanék,

mert igencsak nehéz e lecke. Az televíziós készülék egy varázsdoboz. Arra vagyon képességi, hogy az nyomorút életből vett jelenségeket technikai apparátus segédletével örökre rögzítse, majd pedig ismételtelen elő adja. Akárha téatrum volna, csakhogy belezárták a scatulyába, mellynek méretét amollyan izgó-mózgó festmény gyanánt felveszi. S ezt a rögzített valóságot csudálatos módon hosszú esztendők múltával es tudja vala reproducálni. Anélkül, hogy a színjátszók csöppnyit es öregedének vala. Éppencsak úgy, ahogyan az volt. Annak idejin. Nagy fokozatú pontossággal. A personák, akik az ilyen, úgy elnevezett műsorokat készítik, képesek valának arra, hogy nem csupán csak az valóságos realitást rögzítsék masináikkal, hanem arra es, hogy téatrumszerűen megrendezzék jeleneteiket, akárha a valóságot magát, s azt olly metodusokkal presentálják, emberi elme ki nem tapinthatja, igazat lát-é a szem, hall-é a fül. S az ilyen műsorokból össze-összveraknak sokakat egymást követő rendben, abból formálódik ki az séria. Aztat nézve szórakozik mostanság a nép, vagyishát a zemberek (mai módi szerint mondván), az kiknek otthonában egyes esetekben több készülék es találatik, ménkű sok vagyont emésztve fel annak megvásárlásakor, s aztán es.

No, elég abbul annyi, ámuló társulásunk elszállásolta magát, majd belévet megfáradt testét mindenik az fehérlón messzi távolba világító hegy gőzös vizibe: Pamukkale!

Másnapon a várossal ismerkedének. Lévén az török arany na meg a farmernadrág – ami ollyan újvilágbéli találmány a ruházatban – olcsó, a téatrum sok, nehezen schpórolt pénzeket költött ilyesmire. Csak a meletet viselte mindenki szenvedésekkel telve. A fehérlő félt megvalni felsőruhájától, amint az rövidebb szabású, vagy könnyedén fellengő szoknyák viseletét es kerülte vala, hiszen a bajszos, török férfie emberek nem gyózték szemüket török kocványokon külön-külön es meresztgetni az sok szép magyar lánykára. Vicára, a legérettebbnek mondható asszonyra valóban akadt vevő. Három tevét (devét törökül, szóval megértették egymást) kínált cserébe érte, de magyar legényink nem adták vala. Mondván: egyrészt többet es megér Vicájok, másrészt otthon három tevét élve nem tudának elosztani, lévén páratlanul volnának, s a téatrum férfijainak száma páros. Igazság ugyan, hogy egyikük már régen szerette volna saját nejit lecserélni valamiféle asszonyságtul jobb alkalmatosságra, s meglehetőst hasznosnak találatott általa az egyik felkínált gyönyörőségesen mosolygó deve... Meg aztán az török ember Vica tizenhetedik esztendejében járó lányát es szerette volna, na de csak ráadásként, ingyért. Szó sem lehetett így boltolásrul, ha egyszer spuculatioval komolytalankodának ezek a törökök... Ijnyje, na!

Az nagy melegtül kiégett vala az magyar komédiások magát sosem röstellő agya, kénytelenek valának vendégfogadót keresni Denizli városában, mellyben ugyan éledégt vagy négy-ötszáz ezernyi lélek, de hitök szerint szeszes italt csupán alig-alig fogyasztott közülök egynehány, így korcsma nem akadt minden sarkon. Amidőn aztán már minden sarkon álltanak, jártanak, s keresgéltenek, Etele elrúgott vala egy követ, s amerre gurult, arra

mentenek tovább, míg egy igazi törökmoszlim korcsmára nem akadnak vala. Na ottan letevék farizmaikat pihenni. Etele, ki a társulat ánglus tudója volt, kérdezett a sörital felől. Efes. Efes Pilsener. Illyen söritalt mérték bádog dobozokba zárva. Ricsi, ki legbátrabbnak bizonyult, leöntötte torkán a nedűt, hangos böfögésben tört ki, akárha az idős ártány puffasztó tököt fal, majd pediglen jóvá hagyásképpen bólintott. Akkoron a többiek es hirtelen belédöntötték az kesernyés komlólöttyöt az végéremehetetlen gígájukba. Kértek még. És még. És még. A korcsmáros nem győzte csudálni, hogy a magyarok, az fehérség nem különben, mennyit képesek meginnya az Efesből. Midőn aztán Ricsi kifaggatta az áráról, s megállapította, hogy igen-igen nem derága (vót az még akkoron!), veszett ivászat kezdődött az törökmoszlim korcsma gyomrában, millyet még ahelyütt senki sem látott. Jöttek es a bámészködő népek meglesni, mi módon flatykolják az temérdek jegesre hűtött nedűt magyar asszonyaink s lányaink, s mi módon tűnik el bennök annyi lé két fertály óra alatt, amennyi a török férfiemberben esztendő alatt sem bír lecsurgani. A korcsmáros a hatalmas fogyasztás öröme mogyorókat, meg mindenféle apró sózott falatkákat rakodott a hosszú asztalra ingyért, csakhogy felhalmozódott italkészletétől az magyar sereg jókedvűen megszabadítsa. Imígyen vált a hazai teátrum társulat az török korcsmák ökonómiai felszabadítójává egynehány ott töltött napokra.

Heon egy dologval nem tudott az magyar kibékülni Denizliben, sem Pamukkaléban. A faiansba pottyantó árnyékszék hiányával. Mert biza, nem volt a töröknek általában ánglus árnyékszéke, hanem volt neki a kicsi szobácskában egy lyuka a padlóban, afőlé guggolódva kellett pottyantani. Eközben persze a meg nem szokott póz miatt a letolt pantallók (törökül es pantallónnak mondották, tessék elképzelni) bele-belelőgtanak az puhulódo dolgokba a padlólyuk környékén. De ami legnagyobb kényelmetlenséget okozott: nem találtak semmiféle törlő alkalmatosságot a kicsi szobácskában, csupáncsak egy falból kiálló csövecskét, mellyből az emberfia valagára a forróságban es nagyon hideg víz frecskolt, avval kellett öblíteni, s ujjal segédkezni eme kényes művelethez. S akadt olyan kicsi szobácska es, jelesül éppenséggel az teátrumnak szánt építmény szürke, belső kerengőjén, mellyben hiányzott vala az megváltó csövecske. Ottan a padlókővezeten állott egy kéticcses vizes edényke a tisztálkodáshoz.

– Nohogybazdmega Mercédesedet, Musztafa, ha klotyópapírt nem tartasz! – formálódott az általános vélekedés e messzi tájék pottyantási szokásairul.

Viszont a tea (törökök nyelvin es tea, bizony mondom, rokonságnak kell lennie e két natio között), az valami fennséges. Még fennségesebb az Efesnél es. Reggelente az früstöck mellé török kávét kapott társulatunk.

– Ki a nyehera nevezte el a török kávét a törökökről? Ez ihatatlan! Életemben nem ittam rosszabbat. Ennél még Pancsó felesége is jobbat főz, pedig ő aztán csak az előszoba felsöpört mocskából kotyvasztja...

– Beverem a pofádat, oszt játszhatod holnap fogatlanul, zöldes lila

monoklival a börtöntölteléket... Autentikusabb leszel, mint így, frissen borotválkozva...

– Majd isztok a városban sört.

– Nem isznak, elő kell készíteni a termet. A munkaterv szerint tízkor vesszük át. Este előadás, már ne igyatok! Észnél kell lenni!

– Milyen észről karatyolsz? Hát észnél van, aki a mai időkben másodállás helyett színjátszik? És elmászik Ázsiába megfőni a buszban?! Meg milyen munkaterről, elvtárskoma? Idehozol, bazmeg, ahol klotyópapír nélkül fosunk narancssárgát az Efestől, ahol nem sikerült eladni Vicát, mert sóher vót a Musztafa, ahol a vidéki némberek félnek, ha lehugyozzuk a faluvéget, de ahol kézen fogva, összeborulva járnak a férfiak a város főutcáján, a romantikusan giccses pálmásor alatt... És te beszélsz észről?! A Jencikének is több esze van, dopicsi!

– Jó, akkor majd iszunk teát a városban.

Denizli utcáin hat-nyolc esztendő betöltő rakoncátlan suhancok settenkedtenek. Vézna kezükben ezüstösen csillogó tálca, azon számtalan üvegpohárkában négyujjni tea. Minden pohárka tetején kicsinykó fedőcske, annak tetejibe meg egy kis fehér kocka édesítés gyanánt. Addig-addig szaladgáltak a surmó pulyák az emberek lába alatt, amíg azok nem vásárltak tőlük teát. Amint valamely ismeretlen megvett egy pohárka iszonytatóan forró italt a tikkasztó nyári nap égető sugára alatt, azonmód eltűnt az árus legényke a hömpölygő népség közepette, bármennyire es tapadtnak reá bámuló szemek. Csakes dicsérhető egyébíránt a tea kvalitása. Komédiásaink hirtelen megfejtették vala a titkát es. Organizmusuk nem termelt több hőséget testökben, mint midőn jeges sörökvel hűtötték magukat. Mindahányan forróságos teát ittanak, azonmód elfelejtettek izzadni a napon, s szomjuk es elmúlándott hosszú időkre.

– Cseszd meg, azért nagyon fasza cucc ez a tea! – sommázták véleményüket többen. – De hova a túróba lett a kiscsávó a tálcával? Micsináljak most a pohárral? – s azon minutában bukkant es elő a török purdé, akárha messiás a mysticus ködből, s lábát nyakába akasztva iszkolt ördögi irammal pohárkájáért. Aközben pediglen egyetlen másiktól sem hullott vala egyetlen csöppecske tea sem az utca fényes márványkövezetére...

Az teátrum építményének gyomra akkora vala, amekkorát Európában a komédiások nem láttak még. Azazhogy láttak, de aztat más funkcionara használták: sportsarnoknak. Abban különféle bolond szokások szerint mozgóversenyeket rendeztek, mellyek a nép testi egészségét valának hivatottak megőrzeni, s a tisztelt közönségnek szórakoztatást nyújtani, mivelhogy állítólag igen szemrevalóak eme versenyek. Régi görög olimpiák mintájára mozogtak az sportsarnokokban a népek, persze illedelmesen, ruhába öltöztetvén, nem pediglen antik görög módra, mikoron még büszkélkedő szemérmöket sem takarák el az szégyentelen férfiak. Általtekintette a teátrumi társulat az belső teret, s indula az törökmoszlim korcsmába megtárgyalni teendőit estvéli productiojukhoz. Kifele tartván

találkoznak az ebéd előtti productio éppenséggel befelé tartó közönségivel: háromszor ezer azonosra szabott és varrott picike ruha szaladott be kézenfogva és törökül kiabálva. Az nagy atatürk egységesre varrott gyermeki serege érkezett színi előadásra az oskolából.

– Hát baszkikám, középkor, nyugati civilizáció, kommunista uniformizáció, minden van itt. Rendőrtől rendőrig ellátasz, a legelőkelőbb áruházban úgy alkudhatsz a ruhára, mint mifelénk piacon a tyúkra, akármelyik boltban leültetnek, jeges vízzel, teával kínálnak, ha nem veszel semmit, akkor is ötször meghajolnak előtted, amikor kimész. Úgy kezelik a vendéget, mint pornósztrár a hímes tojást, panaszkodni nem lehet, de logikát ne keress – imígyen szóla Gábiel, a komédiás, kinek szavára mindenki figyelt.

– Tegnap – emígy Pravoslav, ki a majoritás szlovák natiohoz tartozott vala –, amíg ti vedeltetek, meg Ricsi a királykisasszonyt bolondította volna, de valahogy nem boldogult vele úgy, mint otthon szokott a viszkető csajokkal, elbeszélgettem a szállodatulajjal.

– Azzal a kómás csávóval?

– Ja, azzal.

– Oszt mitó' kómás mindig?

– A munkaidejétől. Utánunk fekszik, hajnali fél négykor még takarítja a mocskunkat a teraszon, de reggel fél ötkor már veszi át az árut a konyhára. Egész nap melózik hetente hatszor. Te is kómás lennél a helyében... Pálinka nélkül! De azt akarom kinyögni, hogy dumálgattunk németül, s rákérdeztem a kurdokra meg a görögökre. Hát az az aranyos, mindig mosolygó, hajbókoló emberke olyan komoly lett, mint Ellácska, amikor rátapostál a szoknyája szélére, s a következő táncfordulatnál úgy maradt a nyílt színen egy szál tangában, amiből hátul kilógott a gyűrött pinavattája. Ráadásul a kómúves inasok iskolai előadásán...

– Oszt?

– Oszt sikitott.

– Nem Ellácska, hanem a zombi...

– Nagyon halkan jelentette ki, de nagyon határozottan: Törökországban nincsenek se kurdok, se görögök. Ennyi. Ne is hozzátok szóba nekik, nem érdemes. Totál tabu a téma. Kinyalják a seggedet is, ha akarod, mert vendég vagy, de a gondoljaikról nem dumálnak.

– Vagy nem kezelik gondként... No kurd, no problem...

– Persze, meg no Hierapolisz a hegy mögött. Vagy azt is a losonci párttitkár építette kommunista szombaton? Anatóliában nincs görög?

– Semmi görögkérdés, semmi no problem – mondotta Pancso – láttátok a színpadot? Azzal törődjete! Ez nem színházterem, hanem óriásmozi.

– Talán küklopszoknak építették!

– A küklopszok is görögök?!

– ...a vásznat kerekeken hátra lehet tolni, de se kötélhágcsók, se színpadi bejárat. Ha kijössz a hevenyésztett és koedukált – jó lesz, csajok, ugye! – öltözőből, tíz métert gyalogolsz a közönség mellett, hogy a színpad szélén

felmehe a nyikorgó lépcsőn a placra... Baszki, mi lesz itt?!

– Az semmi, de nincsenek pontfények előlről. Csak a színpad fölött van három fehér halogén.

– A függöny mögött?

– Milyen függöny? Nincs semmiféle függöny! Se görög, se kurd, se függöny, se fénykeverő pult.

– No, akkor tutira örülhetek majd a hangosító motyónak. Érzem az efeses vizeletemen, hogy kapok egy rakás trágát... – summázott Zorró.– Még jó, hogy hoztatok pár reflektort. Bezzeg az én cájgom soha nem fér be sehova...

– Hiába hoztuk, nincs mire felakasztani!

– Hacsak nem a feleséged kékeres durmangó faszára, aki otthon marad...

Erre aztán Pravoslav, aki a majoritás szlovák natiohoz tartozott vala, ám a grupp csavaros elméjének számított, s még magyarul es tudott vicces lenni, elindula a technikai personának felkutatására. Talált es egy Musztafa nevezetűt, mivelhogy itten majdnem mindenkit Musztafának kereszteltek, azazhogy nem kereszteltek vala. Elmagyarázta néki a tények állását. Etele, ki a társulat ánglus tudója volt, tolmácsolta nagy-nagy szorgalmatossággal Pravoslav kéréseit a Musztafának, ki azonban kukk nem sok, annyit sem fogott vala föl az cirádás monologbul. Dejszen csupán annyit tanulandott meg ánglusul, hogy no problem. Mikoron aztán az szépséges keleti királykisasszony es bevetette csudálatosan orientális bájait meg török-ánglus beszédjít, azonmód kitisztult a violaszín pára Musztafa gyöngyöző fejbül, s megígérte, megszerzi az kért száznyolcvan lábnyi forrasztott szemű vasláncot, ugyanannyi electoronyos derótot, negyven róf fekete vásznat és két dézsa százas szeget, mégpediglen akkorra, mikorra a nap legmelegebben pirítja a levegőég magasából az magyar kobakokat:

– No problem – ismételte.

Komédiásaink – mit tehettek volna másat – addig megtekintettek egy német teátrumi produktot, melly fölöttébb nem vala ínyök szerint, mivelhogy abban csupa csepűrágó ripacskodott olly módon, akárha a világ legentellektüellebb társulása lett volna vala. Az török publicum sem áradozott túlzottan hatalmas hévvel... A korcsmában eztán egzáment tett vala Ricsi új szerepe szavaibul, hogy tudja-é ökö. Mikoron tanulta, meg ne érdeklődjed tőlem, édes Néném, de tudta! Meg es ünneplették azonmód Efesek és teák combinatiojával. Az drága idő meg csak tellett, tellett, heába vonultak esméltelen soknehányszor fertály óránként a színi terembe meggyőződni, Musztafa vajon megszerzette-é vala a kéretett tárgyakat, Musztafa csupán boldogan elismételte: no problem, no problem.

Estvéledvén hat óra idejin az igénylés teljesítve lett. A komédiások akkortájt már erőteljes gyomori görcsökkel küzdöttek, hiszen csupáncsak két órájok maradott europai méret meg traditio szerint reconstruálni az hodályt.

– Musztafa, melyik itt a fázis? – interesszálta magát Gábriel, kinek szavára mindenki figyelt, midőn az podium hátsó falában vad állatpofaként tátongó lyukra, melynek becsületes neve electronyos szekrény vala, bökött hosszú, laposra kalapált végű számszerével, az csavarhúzóval. Musztafa mosolygott, kijelentette: no problem, s mend félelemtől mentesen százas vasszeggel jobbik keziben nekiállott önfeledett bájjal pöcögtetni az lyukból kikandikáló egyezerkettőszázharmincnégy derót, melyeknek árnyalata az égi szivárvány mind az egyezerkettőszázharmincnégy csudás színiben játszódott Gábriel komédiás magasztos öröme. Amellyik derót mágikusan felcikrázott, akárha kovakövel csépeltek volna, arra Musztafa reámutatott: fázis, no problem. Majd benyálazott mutató és hüvelyk ujjával az sekundum törött részinek ideje alatt összevcsévélte az derótok lógó, színpompás farkait.

– Gyere onnét odább, te, mert ha a csávó elkezd világítani és kezet fog veled, akkor belőled is diszkógömböt csinál...

Mialatt a többi persona es foglalatoskodott, szorgoskodott az produktio megágyazásán, a Processzor nevet viselő, számokhoz bölcsen konyító nyakigláb ember, kinek öltözéke öröktől úgy lógott rajt, mint ázott racka hasáru az paklincsos alfó'di iszap, ama ménkü hosszú lajtorjára hágott, mellytül ha az Úr egét nem es, de a terem boltozatját elérni reménylette. Húzta görbe derekára tekerve az nehéz láncot felfelé. Egyszeriben csak meglóduła a lánc súlyátul oldalvást, megkapaszkoda valamiféle kampóban az fal széliben, s keserves siránkozásnak adta vala bozontos fejit:

– Kapcsold ki, kapcsold ki, kapcsold ki...

– Miért?

– Kapcsold ki, kapcsold már ki...

– De miért?

– Mert ráz!

– Ja, oké, de melyiket?

– Talán azt az ajtó mellett...

– A piros vagy a kék?

– Kapcsold már ki, bazmeg, mind a kettőt! Nem mindegy, ha csak kettő van?!

S Vica lánykájá, kinek haja csak szigorú szeménél vala feketébb, megnyomkodta a falon leledző tűzpiros és búzavirágkék contactust együvé fűző billentyűt. S a Processzor nevet viselő, számokhoz bölcsen konyító nyakigláb ember végre elengedte az falbul kandikáló, kissé füstölgő kampót, minek következtében oldalra fordúlva a pelenkáját vöröslő arcullattal megtöltő csecsszopó boldogságos megkönnyebbülésivel alázuhan az színi verem tátongó mélyibe. Csakhogy azonmód egy másik férfiember, jelesül a kackiás bajszú Musztafa üvöltött föl, akár a pokolbul kiugró patás ördög, midőn fokhagymás levessel öntözik a kunkorodó szarvát. Mivelhogy ő meg éppenséggel egy másik vasdarabot igazgatott az hodály legvégiben, s annak billentyűje, az eleddig nem contactolt situatióban álló búzavirágkék billentyű

vala, melyet szem pillantás előtt Vica fekete lánykája nyomott vala bé.

– Majd én felrakom – fakadott ki lelkiből Ricsi, s máris kúszott fel a lajtörjén megizzadott mezítelen, csupáncsak ritkásan szőrös felsőttestvel, cipekedvén láncval, szegvel, kalimpácsval. S már ütötte es béfelé a falba az hosszú vasszeget, akárha római katona két latrokon által a keresztfába.

– Nem megy bele, ne kínlódj, betonból van!

– Ejj, baszki, török beton ez, beleverem én a betonba is, ha felbaszódok – s láss csudát, Ricsi kalimpácsa alatt az török beton megadta vala magát s csak úgy nyelte a hosszú szegeket sorba, minek legtüzesebb, szenvedéllyel leginkább fűtött nézőközönségi éppenséggel az teátrum hölgy képviselői valának, kiknek ez időre teljességgel megállott, megmerevedett a munka a tenyerökben, s a csillogó könnyű cseppjei alélt szemök meg-megrengő sarkán.

Mire az komédiások traogediába hajlani mutatkozandó előkészítése meglett, felconstruálták az színre a széleket takaró portálvásznakat, a boltozatra kifeszítették vala azon láncokot és derótokat, melyekre honi reflektorikat, vagyishogy erős, színes fénnel vakító lampionjaikat akaszták, s fungálni látszottak a mindenféle masinák es, eljövö közibék az törökországi szlovák nagykövet, hogy látva lássa hazája szlovákjainak, kik éppenséggel tudtának kívül magyarok valának, ékes produktioját, s hogy reájok találá, így köszöne nékik:

– Dobrý deň prajem!

S mielőtt bárki es törgyilokként nekiszegezhetné kérdésit, melly szerint ki a ... csoda az úr, kit legrosszabbkor zavarkodván esz ide a fészkes, na meg a fekete fene, Pancsóka és Pravoslav átlátván az Damokles kardjának módjára megvillanó politikai maleur esetleges, de real veszélyit menté a situatiot, s izibe, még a sokak megszólalásának előtte bémutatá nékik hazájok követit.

– Úgy játszatok ma, hogy soha többé semmilyen pénzbeli dotációt nem kapunk az államtól, ha elbaltázzátok!

– Tudhatnááád, hogy mindíig a legjobbat hoúúzzuk ki magunkbóóól – hangzék az improvizált függöny mögöl. S eközben Liluka, ki Vica lyánya segédletével lett a társulat tagja, azon járatta agyának apró tekervényit, hogy bizony őbelőle es. Jelesül leggyakrabban Ricsi.

– A nagykövet úr arra gondolt, hogy na el nem utasítjátok, eljönne az előadás után a szállodánkba Pamukkaléra vagy -ba, s meghívna minket egy pohárka italra a teraszon, hogy illőképpen megköszönje az ország kulturális képviseletét!

– Természetesen elfogadjuk, nagykövet úr, megtiszteltetés számunkra.

– Viszonzlátás.

– Ön tud magyarul?

– Csak kicsike, anyukám lenni régen magyar, negyvenöt és kivonatozas előtt, de most mar szlovák család, nem natyon emlékezni...

Ezen intermezzo utáni minutában folytatódtak a gondok.

– Plees, I need 12-channel mix, stereo power amp, two PA cabinets

on minimum 800 wats capacity and cables, plees, hogy verjem az orosz érettségimet a komcsi rendszer idegennyelv-oktatási koncepciójába, de tövig! Charasó? – nyögte vala magából kiszzenvedett ánglusul Zorró. Válaszul a mesebeli iráni királykisasszony megvonta vala kecses vállait, s a háromlábú asztalkán szétterülő alkalmatosságokra bökött:

– This is all, sorry.

– Édes csepp kis faszom, hogyan hangosítom én be ezt az abnormális csarnokot két darab ötvenes kontrollládával, mikor ide háromezer watt se volna sok? Még legalább negyven méter hangfalkábel is kéne.

– Akkor elveszik a teljesítmény...

– Milyen teljesítmény, te barom? Kaptam hozzájuk egy 70 wattos, négybemenetes, húzópotik nélküli NDK gyártmányú Regent erőlködőt, nem mehetek vele a színpad elé...

– Ne rinyálj, hoztunk pákát, tessék forrasztani, maradt még reflektorkábel.

– Az nem jó.

– A házasságom se jó, meg a te foglalkoztatási kilátásaid se, oszt mégis forog a Föld.

– De a házasságod visszhangja nem verődik vissza minden egyes betonfalról, s nem képez állóhullámgóccokat mindenütt!

– Honnan tudod, mi visszhangzik nálunk? – károgta Pancsó az echó ügyében, ám Zorró figyelmit akkoron már éppenséggel egy kicsinykő fekete gombocskának szentelvén próbálgatott vala összeilleszteni két össze nem illeszthető verzájmicsodát...

A Harold Pinter textusaiból dramaturgus által ollózkodott vegyes saláta productio Törökországban es „feltűnősen hatásosra” sikeredett. Az publicum csak ámult a fölöttébb szokatlan fénytechnikai kifejlet láttán, merően szokatlannak vette ki magát az fejük feletti, Pravoslavnak köszönhetően symbolikus értelemmel es felruházandott száznolcvan lábnyi forrasztott szemű vaslánc, melyeken a lámpások bépilácsolták vala az árnyékvilágot jelentő podium terét. Az productiobul ugyan ember fia nem értett egyetlen megveszekedett szót, egyetlen kalligráfiát sem, ám az felföldi magyarok, kik aznap este jelesül szlovák honukat representálták hála a kultuszminisztériom keservesen elnyert dotatiojának, valamint bizonyosságot kapott kvalitásuknak, játéjkukkal elolvastották a natiok közötti vaskapukot, eltépték az rozsdásodó nehéz béklyókat. Nagy atatürk tengernyi keleti serege bologatva, s felváltva tátott szájokval hátulra hőkölgetve, éppen megbontandott Efes-dobozok kesergő hangjakint fel-fel szisszenve gúvasztá szemit, akárha olyan emberfeletti hőst látna, ki tűzlopásért sziklához köttetvén, s máját karvalyok véres-cafatosra vájván es az emberek szabadságáru, testvériségéru álmodozna. Látnivaló vala az scénákbul, hogy az börtöncellában keserűen kinzatott, vasláncokkal veretett persona, a hazájokbul egy-egy kicsinykő batyuvál kiűzetett népek szomorúsága, az szegény, rongyos emberek elesettsége, a fények hunyorgása, félelmetes hangok – az 70 wattos,

négybemenetes, húzópotik nélküli Regent erőlködőnek hála es – nyomorút brummogása-recsegése mend arrul tanúskodik: nem megyen az világnak dolga helyes irányzatba soha, ma sem is megyen jófelé. Az visualisatio precisül fölfedte a törökmoszlim publicumnak az előadás értelmét az sok szép magyar szó – mind sok szép csicsergőn daloló anyamadár vagon az – jelentésinek interpretatioja hiányában es.

Egynehány baklövést ugyan elkövetett vala az teátrumi bandérium, dejszen az: no problem. Ricsi a verekedős scénában Pancsó által úgy találtatott véletlenül tarkón az világra szállóan vastag bikacsökkel, hogy csupáncsak erőteljes szédelgés közepette sikerült feltápászkodnia az világra szálló deszkákru. Liluka, ki Vica lyánya segédletével lett a társulat – sokak által szeretett és dédelgetett – tagja, háromszor mondotta ugyanazt a textust három különféle actornak, ám végül ollybá tűnt az föl a publicum számára, mint komoly acent az komoly jelentésen.

Zorró lába alant az electronyos elosztóba csatlakozó híján kackiás bajusz gyanánt belépödrött derótvégek hangosan zümmögve hányták az liliomszínű cikrákot az productio utolsó két fertály óráiban, ennek okán aztán el es szenesedett Zorró bocskorának széle, de se baj! Sose légyen nagyobb gond! No problem, kedves Néném.

Utolsó zenezámkor vastapsval, állva jutalmazta a moszlim népség az felföldi keresztény társulatot Ásia forróságos vidékin. Bólogatott, könnyezett az török, felszaladott a színre es gratulatiot osztani, kezét szorongatni, némelyek felkiáltottak ánglusul: Freedom! De menten körül es néztenek, nem bámul-e rájok valahonnan valakicsoda. Zorrónak a végig mellette álló, meghatódottsága ellenében tiszta lélekkel küzdő electronyos Musztafa szorongatá meg mindkét kezit köszönetképpen, s eközben Zorró könnye es kiszökött szemibül. Egyfelül, mivel el vala érzékenyülve totalis mód felett, másfelől meg azon okbul es, merthogy Musztafa elfeledvén letenni izzadt tenyeriben szorongatott maradék láncdarabot azzal egymásnak feszíté Zorró két körömágyát, mi léssen emberfelett fájdalmas dolog, majdnem hogy annyira, amennyire az üzetett nép fájlalhatta sorsát Pinter textusa szerint.

– Sorry – ígygen Musztafa.

– No problem, baszkikám – rítta Zorró őszintén megbocsátó mosolyval sápatag ábrázatján.

Szállásukra visszaérkezvén már ollyan adag adrenalin halmozandott föl az társulat ereiben, kénytelenek valának levezetni aztat. Útipassusaikat zsebeikből kiürítvén azonmód ugráltak bé vala – az megfontolt, Processzor nevet viselő, számokhoz bölcsen konyító nyakigláb ember, Pravoslav, ki úszni nem tudott vala, na meg a hajviseletét óvó Vica kivételével – ruhástul az vendégfogadó előtt terülő vízmedencébe, amint az önjáró buszból kilábalva talpukval e poros ország talaját először es érinték. Lehült fejjel aztán, lucskos gúnyáikat rángatva le magukról az úsztató szélín, megpillanták az mennydörgőn kacagó ankarai szlovák nagykövet uramat, ki komoly darab után komoly beszélgetésre számítván dícsérendő az productiot még teátrumi

díszes öltözékében, előírandott protokollnak megfelelően jelent vala meg két flaska kiváló minőségű gabonapárlat kíséretében.

– Jóeste, szlovák magyarok! Én gratulál nektek! Jó előadás a szabadság és demokrácia és elnyom. Látom, ti valóságban szintén szabad ember! Éljen! Én örül, ti képvisel Szlovákia, mert ti, oné, akože... akármilyen, ale jó! – s magasba emelé, akárha véres kardot, akárha egy téma végső conclusióját a két flaska szíverősítőt, majd pediglen körültekintően, nem lesik-e megbúvott szemek az török sivatagosban, discretén elhajítá izzasztó nyaktekerendő mellfekvencét, mit mink, az modernek születése előtt még kendőnek mondánk, amiként az itt meg nem jelent Jencike formulázná: az búsba!

Csakmárhogy az a gabonapárlat nem bizonyula elegendőnek az sok felföldi magyar bendőnek. S nagykövet uram szégyen szemére előkerültenek mind az véstartalékként elbújatott, szeszvilmoskörtelevek a banda pakkjaibul. S lett eltemetése fejükben az észnek, úgy felszabadíták magukat a honleányok és honfiak, de még az egyébként discret nagykövet, ki sohasem ivott többet két kupicánál, es hármat hörpintett, s bévalotta, már régen le kellett volna őtet váltania az ország új – a darab által jelentésiben finoman szólva érintett – cabinetjének, ha másért nem, édes jó anyukája magyarsága miatt, ám valahogyan, hogyan nem, az temérdek léhűtő sereg úgy ottan feledte őt Ásiában, akárha csontra száradott tehénlepényt az széles fővények magas, szellőkben hajladozó fűvének töviben...

Az színi társaság ama óvatlan szempillantásban, midőn józan vezetőik valamely hivatalos ügybonyolítással foglalatzkodának, felajánlották követ uramnak, szívesen kiakolbólintják székibül a medence felé, hogy az felszabadulás érzését általélhesse, ő viszont elhárítá eme kedves gesztust, hivatkozván hivatalos minőségire. Annál inkább elfogadta némi rábeszélés után a vilmoskörtelet aznapi kirendelt kísérőjük, Safak, kinek kölcsönös bemutatkozása Ricsivel imígyen zajlott sokaságuk fényes derűtségére:

– My name is Ricsi. Suta Ricsi.

Mire Safak:

– My name is...

De Ricsi látván Safak mellén a biggyeszkedő névkártyát általvette tőle a szó folyását:

– Your name is Fuck. Safuck.

Na erre aztán megállt a csend a levegőégben, el lehetett számolni kvartáig, mire az másik kísérő, kinek becsületes török neve Emre vala, hátbaverte az ábrázatjában meglilult Safakot, s mindazok, kik csak közelibe álltanak s ültenek e fura bemutatkozásnak, hangos hahotázásban nem fakadnanak ki a natiok közti békét és jókedvűséget ünnepevén az temérdek kvantitású vilmoskörtelet társaságában.

Bezzeg az Úr estét követő napján Emre Safakkal egyetemben nem győzött térdre borulni, majd pediglen sűrű gyomorhányást követően sűrű fohászokat rebegni égi feljebbvalójának megbocsátásáért, hogy az gaz magyarok és gyaurok pálinkáik (netán fordítva) által kárhozatra rontani hagyják

vala magukat...

– No more villamospalinka, Ricsi, no more, bazmeg!

– No problem, Safuck, no problem, brother, estére elmúlik, mint a világ és a forradalmak dicsősége.

Utolsó napjukon a város utcáin lézengettek az actorok. Pravoslav vízpipázott vala egy kávéház előtt, ám félúton, két óra lepergése után abba kellett hagynia, hiszen már majd elpuhant pirló feje, olyannyira vöröslött a halántéka ősz haja szélén. Etele megivott két tucat teát, Pancsó két tucat Efest, a lányok fél tucat tán valódi arany nyakékre alkudoztak. Processzor és Vica a városatya kancelláriájában járt hivatalos fogadáson fejkvel bólingatni, ajándékkönyvet általadni, emlékiratot általvenni, ismételten fejkvel bólingatni. Zorró az utcai árusoktól forró kagylókat vásárolt, azokat falta. Akadt nép, ki őket a városban fejhajtással és good teather megjegyzéssel köszönté elismerően. Idillikus délután vala, mígnem estvéledvén, mikoron a napkorong már a horisontot simítgatta haloványuló sugárral, fel nem málházták önjáró buszukat temérdek marhájukval, s cihelődvén nem búcsúztanak az iráni királykisasszonytól. Na meg az örökké álmatag szállásadótól, kinek áldott neve a végtelen feledés homályába veszett még azon sötét éjjelen.

Az sápadt hold enyésztekor ébredtenek az utazók Trója alatt.

– Öt perc múlva nyit a tárlat, azazhogy a néhai romváros, azazhogy most rom, azelőtt város... – bonyolította az reggeli szókat csipás szemekkel és electronyosságtul megkormolt, bepólyált körmökkel Processzor, ki a számokhoz bölcsen konyító nyakigláb ember léteére nem vala képes olly módon summázni semmelyik gondolatját, hogy azon később korrektiort ne eszközöljék szorgalmából, valamint a legteljesebb pontosításra való törekvésiből adódóan.

– Tizenegyig nézelődhettek, tizenegykor találkozunk itt a busznál és indulás végre haza!

Nos, Trója ősi romjai, mellyeket utasaink fantasijukban magaslónak vártak, csöppet sem magasodtanak, mivel azok a föld alul ásattak ki. A felvidékiek roppant alaposággal vizslatták őket, egyikük sem vágott zsebre egy apró kavicsot sem, holott sokan küzdöttek az bűnös vággyal: hazavini mutatóba darabka historiát.

– Azé', basszátok meg, fiúk, úgy hazavágni egy civilizációt, hogy millió év után is színház formája van a színháznak, de az új épületek betonjába kézzel lehet szöveget verni egy ennyire földrengéses vidéken, kurvára nem semmi! – szónoklott ízesen Vica fekete lánykája anyjának – ki ötöt nem illy szavakra nevelte keservesen – bosszantásán fáradozva.

– Kit kell megbaszni? – jelentkezett e vélt feladatra az épp érkező Ricsi.

– A falovat a téren! – tapadtanak bámuló szemei azon irányba, melly felé Pravoslav hosszú, autoritást termő szakálla lebbent az forró széljártatban, s elméjének sötét gondolkodásával már el es képzelte a scénát. Fúj.

– Zorró még nem jött? Indulnánk!

– Talált végre egy angolvécét, oda rohangászik percenként. Most fossa ki a tegnapi kagylókat.

– Nem a kagylótól van, az friss volt...

– Persze, nem attól, a sivatagban mindig friss az utcai árusok kagylója. Most van helyette klotyókagyló...

– Nem mindenkinek adatik meg egy kiadós trójai aprófosás!

Azzal bé is terelték egymást az önjáró buszba, mely mind külső bádoglapjain, mind pedig áporodott gyomrában pokolbéli kemencének kénes-zsíros gőzeire vala emlékeztető. Abban perkeledtek a nemes actorok zsírjuk csordultáig. De ha az ördög nem aluvék soha, akkor hát főleg nem képes szemét lehúnyva tartani az ilyen kemencékben! Az török határhoz közeledvén észlelte meg Pravoslav az közelgő, iszonytató veszedelmet. Jelesül, hogy a társulat útipassusaiba csupáncsak idefele érvényes pecsét üttetett az illetékes cancelláriában, s ennek szörnyűséges következése leend: Hazafelé nem szabadott Jugoslávián által buszolniuk, hanem kerülve ezen már nem sokáig és allig-allig létező álladalom territoriumát a bulgár és a román népség – ez utóbbit te bizonyára oláhokként emlegeted régen actualis informatiod szerint – földjét kell általszelni.

Kedves, jó Néném, kérlek tégedet, bocsássad meg nékem, de nem vagyok képes ép ésszel elmagyarázni mindazon historiai eseményeket, sem pediglen conclusiojukot, mellyek következtiben az Magyarország valaha volt organisatioja felborulván nemzetek nem es vélem tudni hányadjára került. Elég abbul annyi, hogy az felföldiek útjának vonala egy reggeltől alkonyig tartó napnál hosszabb időtartammal lett léssen kacskaringósabb, akár vala – miként aztat mifelénk mondá az igaz magyar parasztember – az ökrök huggozása legeltükben.

Még éppen az fontos keresztút előtt győzték magokat a teátrumi emberek jól kikáromkodni, hogy azután irányt váltva a bulgárok földjére hajtsák kocsisaik az önjáró buszt. Csakhogy a bordúron hét kapu várt reájok, s mind hét kapuban egy-egy próbát kellett kiállaniuk, akár a tündérmesék hőseinek. Hol számukat olvasták meg, hol buszok vizlattelattott meg összes oldaláról, hol emillyen, hol amollyan papirosokot kértek tőlük az hivatalos personák, kik állig fegyverbe öltöztenek vala, akárha ostromra készülének Trója szent falai alatt, vagy akárha az füleki vár ódon romjait óvnák mai napig es teljességvel sikeresen az lelkes újbóli fölépítéstül. De nagyon nem értették bordúrjok strázsái, hogyan es lehetséges egy olyan fiatalembert magukval cipelni hosszú, kalandos útjukra, kinek édesanyja passusára (cseh) szlovák – na ennek a magyarázatától es megkímélnének, Néném asszony – bélyegző üttetett, a gyerekének meg a magyarok országa állítá ki az útra való okmányát. Jajj, ha tudnád, mikorra sikerült a bulgár és a török strázsáknak egyezségekre kerülniük abban, hogy eszükvel fölfogták az zavaros situatiot. Háthiszen az gyerek apja a magyar álladalomhoz tartozván hozá áldott állapotjába az anyát, kivel később Isten és a Helyi Nemzeti Bizottmány vörös színe előtt házasságot köttetvén nevelte vala porontyát becsületes szlovákiai

magyar színjátszó csemetévé.

Az utolsó kapunál valának a legerősebb medvék, sárkányok és strázsák. Zorró minimalis számú elektroniyos alkalmatosságát akarták vala elkobozni a natiojuk biztonsága érdekében, mert bár azok szereplettek fél tucatnyi hivatalos okmány aszott lapjain, ami nem kevéske pénzibe került az teátrumnak, csakhogy nem figuráltak a kapitány útípasszusába íratva.

– Electronic must bee schreiben do pasaporta!

– Figyelj má', te határőrfejú, itt van, meg itt van, meg itt van. Mennyi Atta Carnetre írjam még rá?

– Electronic must bee schreiben do pasaporta! Nyepasaporta – stay hier.

– Nemá', elvtársak, menjünk má', alig élek, Trójától húzom a sárga csíkot. Ebben a hőségben vizet inni se merek, engedjete, vagy kibaszom az ablakon azt a két szar lejátszót...

– Electronic must bee schreiben do pasaporta! Kapitan? Boss?

– Én vagyok – vállalkozott Pancsó.

– Theater? Denizli? Super. Festival?

– Yes, Yes.

– Okey. No problem.

– Akkor go?

– No go! Electronic must bee schreiben do pasaporta!

Elővett Pancsó egy alkalmas eszközt és nekilátott bémásolni gyöngybetűs írásval a hangi berendezések alsó fertályára gravírozott numerákat passusába. Bé is tellett vele összes üres lapja. Félt es, mi lészen az következő határon...

– Na, super – imígyen a főstrázsamester – good by, baby, wiedersehen, komme house, okey?!

– Beléd is! Tövig! – integettek vigyorogván kajánul az megfáradott, út porából vett köpönyegbe burkolt, lassacskán elcsendesedő magyarjaink.

Lett es nagy megrökönyödése az strázsáknak, midőn az busz alig néhány secundum után füstölgő kerékvel vissza zurikkolt az utolsó kapu elejbe.

– Hol a retyő, Musztafa? Gyorsan mutasd, mer' itt fosom össze azt kurva fontos határodát!

– No problem, no Musztafa. Ich bin Todor... What? Toaletten? No toaletten! Toaletten only für mich.

– Sorry, bazmeg – nyilatkozta ki széles, népes számú intrenationalis határátkelő közönsége előtt Zorró, s szarvasként szökkelvén le az önjáró buszról, az első út menti bokor irányába loholván üvölté: – Hozzon utánam valaki papírt! – Nem akadott jelentkező, így hát a kapitani-bossi rangra jutott Pancsó hozta meg ezen áldozatot. Todor pediglen megvallotta társainak, nem érheti ő sehogyansem, hogyan lehetséges illyen alakokat küldeni egy nagy fontossággal bíró internationalis teátrumi actiora... Akik nem hajlandóságosak bélműködésük okán tisztességgel viseltetve messzibbre üríteni birodalma territoriumátul.

Nem vala ő ugyanes azon esméretek birtokában, mellyekből kiolvashatná,

szegény Zorró az birodalmi territoriumnak egész közepit, de még másik bordúráját nem különbenül végig... szenvedte. Csöppet sem es volt ez személyére nézvést, de még az többiekre sem, csupán csak örömmel teli móka meg kacarászás. Kiaszott vala, akárha sózott disznóláb, mikoron három esztendőre huzatos padláson felejtvéen átjárja az füstös szél. Szikkadott bőrivél ugyancsak agyon lehetett volna verni valaki emberfiát, szája széle pediglen az visszavonúlt tengeri apálykor berepedezett sziklához vált hasonlatossá. Feje édes hazám hazaváró harangjainak bűgásától zúgolódott, gyomortájékin meg mázsás kövek csörögtek. Télvíz elől menekvő fecskék gyanánt elszállott ereje tagjaibul, szeme fehérje az Efes árnyalatára változott. Nem es taláztatott részéről bátorság az románok határjáig, szép Duna folyónkig lenyelni egy cseppecske folyékony matériát es, nehogy az ménkű iramban általfolyván testén további kellemetlen élményeket okozzék társainak, kik amúgy es mosakodásmentes testek szagjaitul mámorosodtanak el. S nem érzék hiányát bélszagoknak. De midőn már elértek az románok határjáig – egynehány kényszeredett megállóval, dejszen nem keményedett Zorróban az sár – szép Duna folyónkig, csak-csak elindula bendőjében ismételten a benga. Fojtotta, fojtotta hősi módon magába az belek csavarodásatul való szenvedésit, míg csak bírta.

Eközben az Duna folyónk partján kiderüle, na nem az időnek járása napfényesre, hanem az tények sorozatja, hogy az személyforgalom, ahogyan nevezteték, már e helyütt nem fungál, hanem utazni kellene még vissza vagy száz mérföldet másik kompokhoz. Erős tárgyalások kezdődtenek hát az teátrum és a strázsák között, hogy ha teátristáink minden szeszeket összehalmozván megajándékozzának esetlegesen az strázsákat, annak esetin ők nem oda néznének, amidőn az önjáró busz felszaladna az evickélő kompra. Efölött még összes dohányuk es kárát látta vala az afférnak. Addig a busz állott az nagy Duna mentiben, de nem állottanak vala Zorró belei, ki nekiiramodván az ablakon által kinézett vala magának egy illemül való helyet aszerint, hogy annak kapujára reá vala ragasztva egy férfialak fekete sziluettje. Kitarult az busz ajtaja, kiugrott Zorró, de abban a szent, valamint átkozott minutában tucat fős falka kóborlandó éhenkórász eb vetette magát Zorró nyakába, ki úgy dobálta le őköt testirül, mint vitéz Toldi az fiait védő, vicsorgó toportyánokot. Bészaladt az illemül való helyre, s azon muzdulattal csapta es magára annak recsegő kapuját. Nevezetes maradt bizony számára az magyar historiának ékes pillanatja. Hogy miért es? Hát azon okbul, mert megváltó Urunkhoz hasonlatos bórsarujának résin éppenhogy azon idejin folyék által minden szutyok, emberi és még sem es nem emberi salak, melly az románok pottyantós képződményinek eldugult lyuka bűnébül adódván tíz-tizenkét ujjnyi vastagon, ám nem keményen lerakódott egészen abba a magasságba, mégnem az félig-meddig elkorhadott-rohadott küszöbül szolgáló alkalmatosság gát gyanánt engedte vala. Magyarán megmondatva: bokáig! Viszont nem taláztatott másik lehetőség az hangtechnikai genius számára dolga végeztire. Az idő úgy szorítá vastagbeliben az kívú're

vehemensen kívánczó matériát. Nem traktállak ám további részletekkel az jó ízlésnek határai okán. De mintha az bármely „határ” fogalmának köze lehetne az jó ízlésnek fogalmához...

Elég abbul annyi, kilépvén Zorró az uradalmi faians trónt erősen nélkülöző scatulyából, hirtelen nekiszaladott az önjáróhoz vezető iránynak. Az ablakokból ezen fejleményeket teátrumi publicumként percekig alázattal váró társulat, minkéntha az banda legeslegpopulárisabb produkcióját bámulná, oly módon dülleszté szemeit az ablaküvegeknek az busz belsejiből, s pokolbarlangféle nagyságra nyitá temérdek száját az irdatlan kacagástul. Amiként hősünk odaére az önjáró sziszegni szokó vereckéjihe', a' bizony ki nem nyíla előtte. Úgy meglepődött erre az éhenkórász kutyafalka előtt menekülő emberke, hogy az ebekről megfeledkezvén csupáncsak rábámult az nyílra való ajtóra. Mutatá nékije az kocsis, menne a Dunába kiáztatni lábát, ám ekkorra az csaholó, éhező rémek már rövidített pantallója zsebeit mardosták. Szaladott hát tova az nagy folyó víz irányába, nyomában az ebek harmincadjára nőtt ugatókórusával. Nade aztat már mégsem lehetett annyiban hagyni, vélték az román strázsák, kik azon nyomban csatakos nyomait s lengő bűzét követvén utána vetették magokat, s eközben harci számszereiket kibiztosíták vala lövésre készenléthez. Feltartotta erre utolsó ereiből megadás gyanánt tehetetlen két kezét Zorró az kutyák és strázsák eszelős ugatása közepette, mint ki vasszegeket vár tenyeribe, s veszteglett az mocskos-olajos Dunában combtövíg merülve elúszó dinnyehéjak társaságában. Ejj, minthacsak az keresztelés áldását várta volna Jánoshoz hasonlatosan. Legalább azonban sarus lába megmosatott, noha szagos olajakkal szertartásosan bé nem kenetett. Dicső híre-neve viszont örökre fennmarad, mert kinek van szeme a látásra és szája az historiák továbbgöngyölítésire, azon embernek memoriájából sohasem es törölhető kifele látványa az majdnem halálra vált nyomorúttá kínzatott szerencsétlennek.

Ki mindezek mellett méges megmentője lett az társulásnak eme híres nap estéjén. Dejszen miképpen? Hát aképpen, hogy csupáncsak az ő marháit tartó pakk mélyiből nem tűnt vala el az román strázsák felé életmentő, bódító szeszek maradéka. S midőn előhúza mély bugyraiból a pakknak az legeslegutolsó flaska orosz vodkát, mellynek divatja tájainkon szintén tanulságos, de fölösleges történelmi eseményeknek köszönhető vala, ollybá tartá őtet mindenik actora az teátrumnak, mintha csak az Úr támadott volna fel szenvedéseinek végén, hogy az őt követőket megjutalmazza az paradicsombéli idvezüléssel. (Noha nehezemre esik itten az „béli” szót leírnom tekintettel az elsorolt béltáji bajokra nézvést...) S az gyötrődött lelkek és testek megmentésinek szent minutájában felhangzék az önjáró buszban másákban hívő szájakból ama keserűen cinikus, fájdalmasan parodisztikus kiáltás, melly fajtájú rivallásokkal az művész emberek önnönmagukat kínzának ollykor, s melly anno az interessáló revolutio idejin hangzék sokszorra azóta es kárhoztatott és butáknak nézetett deákok szájából: „Ki, ha nem mi?! Mikor, ha nem most?!” Valamint ez felkiáltást követvén az teátrum egész társulatja

elmeneküle valamilyen másik, boldogabb universum irányába...

Trójától Szegedig fosott vala Zorró, de nem vala az semmisen ahhoz képest, amilyen módon fosott vala híres-nevezetes országjuk felső vezetése az másák szellemi musculusainak erejétől. Mert mikoron az lerészegedett, másodnapjára éhező, bűdösre fátadott, komolytalankodásban igen-igen kedvőt lelő, bűját-baját abban bohémül temető teátrum önjáró busza fékei padlóig taposván megállapodott az Szlovákia, valamint az csonkult álladalom átkelő határán zöldülő somokkal telt, dombos, sziklás erdők völgyében, mellyet ecsetvel alkotni sem nem lehetséges, feljőve az busz áporodott gyomrába három, zöld uniformisába beléjerohadott strázsák, kik szlovák nyelven morogtak vala valamely köszönésfélének sem igen felfogható szavakat, noha annyjuk magyar tejvel traktálta őket, midőn még csecsszópo pelenkás purdék valának az közel eső falu szélső kunyhóinak kemencétől melegebb szegletin. Na ezen hősies strázsák minden pakkot lehordattak vala az buszról az kellemetlenül szitáló esőben strázsastatiojuk mellé, hogy abban törökmoszlim aranyakat kerestessenek kutyájokkal. Minő érdekes dolga az gaz világnak, hogy amennyiben ember embernek farkasa tud lennie, úgy tud ebeknek kutyájok es lennie.

– Mondanám, hogy szarok rátok, de már nem bírok... – folyamodott provokatiohoz Zorró, ki néhai főgimnasiumából felismeré az felesleges határ egyik felesleges strázsáját.

– Hogy beszélsz te velem?

– Na igaz-e, tudsz te magyarú' is, ha szarral fenyegetnek?

– Ne merészelj...

– Mit ne merészeljek Dusanko? Asziszted, hogy fosunk? Hát nem fosunk, bazmeg. Az az idő pár éve elmúlt.

– Mi múlt el?

– Annak a lehetősége, hogy az a kommunista apád megint rám szabadítsa a kutyás őrzőjé. Tudom, hogy ő volt, büszke lehetsz rá.

– Az én apám...

– Igen, tudom, talpig becsületes besúgó és munkásór volt, s ha a gyávaságtól nem kapott volna infarktust a rendszerváltás második hetében, ma is köpne szorgalmasan.

– De...

– Nincs de. Max debil...

– Urázka verejného činiteľa! – üvölté az széjjel szedett önjáró busz romjai között Dusanko ama tagadhatatlan tényre utalván, melly szerint Zorró mélyen beléje taposott a közszolgálatot ellátó persona nem létező, de ennek dacára de jure megsérthető önértetébe, melly cselekedet büntetéseket vonna maga után, ha bizonyítása kétséget kizáróan megtörténne.

– Mi nem hallottunk semmit... Ebben a hangzavarban nem is lehet hallani semmit... – hangosodtanak fel az teátrumi tagság emberei.

– De megsértettél!

– Dusanka moja, apád egy mocskos gecsi volt, ezt mindenki tudja, még te

is. Én őt minősítettem, csak mert volt rá okom. De ha úgy gondolod, hogy emiatt te is...

– Na elég legyen már! – kiáltá Pravoslav.

– Ja to tak nenechám!

– Dopicsi! Hát öt évvel nyolcvankilenc után is baszogathat egy ilyen nullasemmilófaszfejű okádék?! Hogy nem szakad le róla az a mocsadék gané egyenruha... Mi van, bazmeg, csak akkor értesz magyarul, ha fel kell jelenteni?

– Kit jelentett fel?!

– Engem fél éve, hogy civil szolgálat alatt át akartam menni a határon. Aszitte a barom, hogy ha civiles vagyok, nem érvényes az útlevelem! Négy órán át hallgattak ki, amíg egy jogásztól hivatalos nyilatkozatot nem kaptak, hogy szarni a hülye pofájukba, ha nem tudnak olvasni se... Ezeknek hatalmat adni, bazmeg, analfabéta banda! Itt felejtették őket a komcsik óta, de majd meglátják!

– Mi meglátom? Mi?

– Hát azt barátocskám, amikor majd állástalan alkoholistaként a Határbüfé lépcsőjéről végignézed, ahogy ezen az akkor már nem létező határátkelőn egy lipicai kancán ülve, lobogó, hosszú hajjal, széllal szemben röhögve átvágtatok Újfaluba! Még a gyeplőt is eldobom, hogy érezzem a szabadságot, amiről neked fogalmad sincs, bazmeg! Érted?! Nem érted, Hogyan is érthetnéd?!

De már akkorra a megbőszült Zorrót es lefogták társai, hiszen tudták vala, melly megaláztatásoknak tevé őt és felmenőit ki az előző rezsim, mikoron kétszer tíz esztendeig nyomorítá őket marhájukban, munkájukban, oskolájukban és lehetőségeiknek elvétele metódusával. A strázsákat es hátrébb parancsolá valamely új parancsnok, ki béinvitálta vala az cancelláriájába Pancsót, valamint Pravoslavot, hogy beszélne velük.

Kétszer fordítá el kulcsát zárjában egy bőrvél párnázott szobácska beliben, s kínálta vala ülőhelyvel két vendégit, kik azonban vendégnek nem érezvén magukat, le nem ültenek vala semmiképpen.

– Tudják uraim, Pozsonyban még nem változott meg minden... Ühüm...

– Mi közünk hozzá? Úgy bánnak itt velünk, mint valami drogcsempészekkel!

– Zorró csempész.

– Mi van? Ne vicceljen, uram!

– Az aktája szerint az apjával kéziratokat csempészett át Magyarországra nyolcvanhattól egészen nyolcvankilencig.

– Nyolcvankilenc előtt??? Maga megő...

– Ez most miért aktuális?

– Azért, mert bizonyos rendeletek még élnek. Öt év alatt nem lehetséges mindent... hogyismondjam... novelizálni.

– Nézze uram, ne is idegesítsen! Ez most már egy szabad ország, és én...

– A törvény, az törvény! És különben is, melyikük Vladimír So... Sla..

– Betűzzem? Én vagyok!
– Jött egy fax. Magának.
– Nekem, ide?! Kitől?
– Aláírás nélkül, de a külügyminisztériumtól... Azt írják...
– Mi az, hogy azt írják? Ha nekem jött, adja ide, hogy képzeli, hogy beleolvas?! Maguk tényleg nem változtak semmit! Olyan érzésem van, mintha ebben az istenverte térben összekeveredtek volna a történelem különféle korszakai!

Felcihelődvén az megfáradott, embernek fiát fojtó füstjével torkonköhögő önjáróra, hogy aztán tíz mérfölddel arrább, az otthon melegéhez megérkezvén ismételten le kelljen málházní aztat, mindenüknek figyelmét kérte vala Pravoslav, ki ugyan a majoritás szlovák, korábban tot nemzethez tartozott vala, ám gondolkodásában, művészeti és morális ambícióiban mindig es minoritásnak számíttatott vala ez álladalom rezsimjeinek felfogása szerint:

– Na emberek, rendezőként köszönöm szépen mindenkinek a kiváló munkát, akárki akármit mondhat, megtiszteltetés számomra, hogy megint veletek dolgozhattam. Tutira nyugalmasabb lett volna abban a fővárosi színházban, amit otthagytam, de ki nem szarja le a nyugalmat...

– Én! – imígyen Zorró. Keltett vala akkora kacagást, hogy az kocsis beléje tapodott az fékpedálba, akárha összes ellenségének torkába, hogy megállítsa száguldó masináját, nehogy az kocsisa röhögtében egyenest az út mentiben terülő kőbánya hasadékába szállítsa útasait.

– Kaptam egy faxot. Soha többet Szlovákiát hivatalosan nem képviselhetjük semmilyen fesztiválon. Olyan politikus darabot vittünk Denizlibe, amelyik diplomáciai bonyodalmakat keltett. Az elvtársak arra számítottak, hogy valami matyóhímezés operettecskével hejehujáznak majd a kisvárosi műkedvelő ripacsok. Ennek három tanulsága van a jövőre nézve. Egy, ezek szerint jó színházat művelünk. Hatott. Hamarább ért haza a híre, mint mi magunk. Már nem vagyunk amatőrök, csak épp nem ebből élünk. Másodjára: mostantól minden pénzt szponzoroktól kell összekoldulni, mert amíg ez a, ma már demokratikusan debil kormány meg nem bukik, náne löve. Akármilyen fasza pályázatot nyújtunk is be. Harmadszor pedig örülök, mert bár keresztbetenni még képesek páran, de ezek szerint már szabadok vagyunk – tartanak tőlünk. Kisvárosi ripacsoktól. Nem akartam így direktbe kimondani, ennyire patetikusan, de jólesett, dopicsi!

S a tapsnak általános vihara és eget rengető üvöltés hangzék fel, melly ugyan visszacsapódott echóként az erdős dombok oldaláról, de az historiai jövő felé elszállani még nem adatott neki lehetősége.

Hajj, lett léssen nagy csókolózás, mikoron az csapat lekászállódott szeretéinek kitért karjai közé az kicsinykó, poros városka szennyes utcáján az lassankint ébredező napocska simogató mosolygása közben. Kipakkolván a háromba vétetett symbolicus kulissatoronyt és az bűdös ruhátul dagadó táskákat, mellyekben a debilnek neveztetett strázsák sehogyan es nem válának képesek felfedezni az utolsó kis garasokbul vásárolt aranyakat,

csak es Pancsó lucskosra izzadott fuszekli gyűjteményit, na meg Zorró elhasználódott alsó gatyáit, s ezektől erősen megundorodván odahagyák az keresést, az actorok meggyötört testüket, ám még azon hajnalon es adrenyalinval előntött lelküket hazavivék végre.

Mindenik actor azonnal mesélésbe fogott vala az otthoni konyha früstöckös asztalánál. Kivételt egy úrfi képezett csupán, ő sem önszántából, hanem mert szava elakadván nem jövé az ki torkából. Midőn Zorró belépett vala háló szobájába, az fal mellett álló csinos kis ágyacskában esztendő életit még meg nem es ünneplő csipás szemű, vigyori pofival kiáltozó leánykája az családocska historiájában első alkalommal úgy nekirugaszkodék, s kapaszkodék az kis ágyacska botocskáiba, hogy sikerüle néki pelenkás seggecskáját hátrapucsitván megriszálva két lábacsckájára büszkén felállnia, akárha már erős, szabad emberkévé cseperedett volna, kinek örömmel teli köszöntésre legyen elkészülve ez az egész kerek nagyvilág!

Édes Néném, hálá légyen az Istennek, immáron ideérkeztünk, s nem maradt mit meséljek kédnek, mivelhogy ennél fontosabb eseményt nem vélek felfedezni emlékezetemben erről az utazásról. Hanemha Pravoslav szólása szerint valóságosan es össze lenne keveredve az sok historiai éra, hát légyen, soha nagyobb baj ne érjen már bennünköt, mert nem es érhetik eme nyomorú'tul es boldogságos universumban!

Kérjük az üdvességes életet az Úrtól, es megszűnünk mind a telhetetlen kívánságtól, es bujdosunk tovább saját életünk poros felhőiben keresvén az igaz utat a végtelen szabadság felé, amellyet el soha nem es érhetünk, főleg nem revolútiok által, hanem hogy annak keresési léssen számunkra az igaz liberté, hogy még véletlenül se tévesztődjön az összvé semmilyen körülmények bójátszása okaibul se az hajbókoló lakajok undormányos libériájával. Amen.

Utó irat:

Sors kegyelméből Zorró 2010. octobris 14. napján sokadmagával, többi personak között számolván kamaszodott leányával az akkoron már nem létező álladalomhatáron egy Bársony nevezetű, deres-szeplős lipicai kancán ülve, lobogó, hosszú, bár immáron ritkásabb hajval, széllal szemben röhögve átvágtatott vala ha nem es Újfaluba, de a mellele fekvő Berénybe! Gyepelőjét es eldobta vala, hogy érezze az szabadságot. Még mindég háromszorosan illegális módon, mivel pro primo az zöld határon vágtak vala által, pro secundo érvényes lópassusok nélkül, pro tertio az erdő szűk, cserjés útján, mellyen akkoron Magyarország hivatalos törvényi szerint lóval közlekedni szigorún tiltatott vala, nehogy az szarvasoknak bögése idejin a vadakat és az óreájok szégyenletes rapsic metodusokkal es leső hivatalos vadászokot zavartatni merészelnék. Dejszen ők evvel semmit se törődtek.

Mert törődtek vala inkább az arcukot símogató őszi szellővel, melly szálló lovaik dobogását vivé messzire, egyenest a kerek világ végire.

Nagyapám diófája*

BÜKI MÁTYÁS

Radvánszki Janka és Pintér Béla, anyám és apám, zongorista és klarinétos, már tíz éve dolgoztak az újpesti Állami Zeneiskola kötelékében, amikor anyám, hirtelen hangulatváltozásokra hajlamos ember, úgy döntött, hogy két sikertelen házassággal a háta mögött még egy harmadikba is belevág. Gyermeket szül, hisz már harminchárom éves, és az idő száll. Pintérben látta meg az elgondolásaihoz illő társat a tanévnyitó értekezleten. Ahhoz, hogy terve sikerüljön, először persze kölcsönösen barátságot kellett kötniük. Nem mintha nem ismerték volna egymást, hiszen egy épületben tartották óráikat, de egyikük sem tartotta a másikat rokonszenvesnek, így addigi kapcsolatuk a köszönésen túl másra nem terjedt ki. Ezért anyám az értekezlet végén apámhoz lépett, s megkérdezte tőle, nem akar-e meginni vele egy kávét. Pintér meglepődött, ám némi tusakodás után igent mondott, mert kolleganője szépsége mindig foglalkoztatta: úgy vélte, a szépség szelíd és finom, anyám arcvonásait viszont közönségesnek találta. Miközben egy presszóban ültek, a nő a férfit nézte, aki félénken viselkedett, ahogyan általában szokta, s ez a nőt, éppen úgy, mint máskor, taszította. Apám sem volt előnytelen külsejű, s így Jankának megadatott, hogy ne értse: hogyan lehet egy szép férfi félénk.

Ebből az első kávézásból mindenesetre több lett: vendéglőzések, séták, melyeket mind Janka kezdeményezett, de Béla nem állt ellen. Mindketten arra gondoltak, a másik bizonyára változni fog. Egy nap anyám, október eleje volt, felhívta a lakására apámat, s ott magára vonta. Apám, félénksége ellenére jó szeretőnek bizonyult. Janka erre nem számított: volt férjei, egy sikeres ügyvéd és egy sebész, akik mellett reprezentatív funkciót is be kellett töltenie, és akik sokat dolgoztak, az ő boldogságával nem nagyon törődtek. Most azonban kipirultan, boldogan feküdt a férfi mellett. Majd hirtelen megkérdezte Bélától, hogy mit szólna hozzá, ha teherbe esne tőle. Béla megijedt: ez az esemény túl nagy változást hozott volna az életében. Janka ugyan már nem tűnt számára annyira ellenszenvesnek, mint annak előtte, ám házastársnak, sőt, gyermeke anyjának azért nem tudta elképzelni. Egyáltalán: még soha nem gondolt arra, hogy apának kéne lennie. Abban a lakásban lakott, melyben gyerekkorát töltötte, szülei már nem éltek. Jól érezte magát ott egyedül, gyakorolt, csak a maga kedvére, olvasgatott. Mindezeket halkan meg is mondta anyámnak, és kérte, beszéljék meg a védekezés

módozatát. Ha Janka esetleg valami okból nem szedne fogamzásgátlót, ő a maga részéről szívesen használ gumióvszert, nem gondolja, mint oly sokan férfitársai közül, hogy élvezete csökkenne. Anyám azonban megnyugtatta: jelenleg szedi a tablettát. Ennek viszont éppen az ellenkezője volt igaz. Már vagy két hete leállt vele.

Anyám óvatosabb lett: ha úgy érezte, önkéntelenül kibeszélné terveit, inkább összeszorította a száját. Hol egyikük, hol másikuk lakásán aludtak, néha napokig is együtt voltak. A karácsonyi szünetet lenn töltötték Janka szüleinél, Órbottyánban. Nagypám egészen elborzadt az új férfitől. A két régi veje tetszett neki, mert úgy látta, azok képesek lánya igényeit kielégíteni: külföldi nyaralásokat finanszírozni, jó ruhákat vásárolni. Az ügyvéd úr még kis lakást is vásárolt neki. Nagyon sajnálta, hogy ezek a házasságok felbomlottak. Egy szegény zenetanár, jól tudta, nem sokat hoz a konyhára. Félrevonta lányát és megkérdezte tőle: mit akarsz ettől az embertől? Anyám nem mondta el, mik a szándékai, de azért apja értésére adta: legjobb lesz, ha szoktatja magát a gondolathoz, hogy ez a férfi családtag lesz.

Márciusban anyám terhes lett, és ez meglepte. Ezt az eseményt sokkal korábban várta. Béla azonban elszörnyedt. Úgy vélte, becsapták. De azt is tudta, hogy fogságba esett. Arra gondolt: más bizonyára azt mondaná, fel is út, le is út. Ő azonban képtelen erre. Így apám feladta a küzdelmet, amit el sem kezdett. Az események most már gyorsan haladtak, Janka tervei félig már meg is valósultak, nem kellett többé óvatoskodnia: gyermekkel a hasában nyomatékosabban követelhetne, házasodjanak össze. Meg is tartották a ceremóniát április végén, néhány kollega és nagypámék jelenlétében. Nagypám ugyan minden erejével megakadályozta volna ezt a házasságot, ám a feleségével és a lányával szemben tehetetlen volt. Béla Janka ujjára húzta a gyűrűt, s nagypám könnyekkel a szemében parolázott apámmal, persze a sós cseppek keserűek voltak.

Májusban Janka közölte, hogy abba akarja hagyni a tanítást, ha lehet, végleg, hisz valójában sosem szeretett kisgyerekekkel foglalkozni. Le akar költözni szüleihez, akik egy amúgy is túlméretezett házban laknak, melyet még az ő születése előtt családi segítséggel építettek, versengve a szomszédokkal. Apám először szólni sem tudott. Majd megkérdezte, hogyan fogják eltartani magukat, ám a válasz nem késett: Béla természetesen eljár dolgozni, a menetidő a Rákospalota – Újpest vasútállomásig negyven perc. Ennyit a városban is utaznak az emberek, ha nem többet, mondta anyám. Bízson benne, megbeszéli a dolgot a szüleiével, akik mindenbe bele fognak egyezni. Még jó erőben vannak: a kertben tíz barackfa áll, a papa metsz, olt, permetez, a termést el szokták adni, a ketrecekben nyulak, két disznó az ólban, s a mama tyúkjai az udvarban. Éhenhalás réme nem fenyegeti őket. És ráadásnak ott lesz az unoka is, akit az öregek imádni fognak. A pesti lakásokat kiadják, jó pénz fog általuk a családi kasszába befolyjni.

Július végén vidéki lakosok lettek. Apám lakásából csak a ruhásszekrényt hozták el és a lemezjátszót, hanglemezeket, kottákat, kottaállványt. Pintér

fájdalmas búcsút vett a várostól, amit szeretett, minden zajával s füstjével egyetemben. Száműzöttként járt-kelt az idegen környezetben, Janka szüleit nehezen viselte. Szerencsére hátra lehetett vonulni a nagy kertbe, élvezni a magányt, tűnődni a sors fordulatain, s hallgatni a falu hangjait, melyek olykor szerethető csönddél álltak össze. Az idegen helyen a gyakorlás nem ment. Éjszakánként egymás mellett feküdtek, és már nem gondoltak arra, hogy a másik megváltozik.

Nagyapám, aki egész életében robotolt, hajnaltól a közúti felügyelőség kötelékében, útépítő segéd munkásként, majd délután otthon, paraszti munkában, és a pénzt a fogához verte, fejcsóválva fogadta be az ifjú házasságokat. Egyáltalán nem volt ínyére, hogy a lánya nem dolgozik. Egész életében otthon akar lenni? Nem fog pénzt keresni? Pintérhez néhány napig egyetlen szót sem szólt, annyira idegesítette a jelenléte, majd egyik nap hirtelen eszébe villant: veje, jóllehet messziről látni lehet, hogy kétkezi dolgokban nincs gyakorlata, és elég vékonydorgájú, mégis nagy segítségére lehet a ház körüli munkák elvégzésében. Ettől felvidult. Mindjárt el is határozta, hogy a kerítésépítés kapcsán avatja majd be apámat a falusi életbe.

A nyolc méteres új kerítést a régi fakerítés helyett kellett építeni, mely a szomszéd telket választotta el az övékétől, s vita alapját képezte a két, régóta feszült viszonyban álló porta között. Kétségtelen: már nagyapám szemét is bántotta ez a rozzant, korhadó tákolmány: maga sem tudta, hogyan maradt meg az amúgy példásan rendben tartott portáján ez a csúfság. A beépítendő anyagok között mindenesetre nádfonat is szerepelt, hogy végre a szomszédból ne láthassanak át. Janka apja elégedetten dörzsölte a kezét, amikor arra gondolt, mennyi pénzt fog megspórolni. Hisz a mester ő lesz, segéd munkásra nem kell költenie, arra ott az apám. Cement, sóder és kövek, rozsdás vasdarabok a betonba, deszkák a zsuzuzáshoz, a zöld műanyaggal bevont kerítésháló, ami elégans dolognak számított, a kerítésoszlopnak szánt négy centi átmérőjű vascsövek, melyeket majd a húsz centiméter széles és húsz centiméter magas betonba állítanak be, a nádfonat, betonkeverő: mindezeknek érkezését, be- és megszerzését, augusztus tizedikei határidővel, megszervezte. Baráti áron, a viszonzás módjainak, élő munka, avagy gyümölcs, hús ajándékozása, részletes megbeszélésével. S valóban, megjelent a ház előtt a sóder, mellette a kövek, az eresz alatt cementes zsákok sorakoztak, s mind a többi kellék. Egy dolgot vejére bízott: Menjen el egy bizonyos Pali bácsihoz, aki régi faesztergájával apróbb munkákat vállalt, rendelje meg az oszlopokba való meghatározott méretű dugókat, és ha lehet, mindjárt hozza is el őket.

Apám alig vette észre, hogy valami készül, borongós hangulatban volt. A dugók egy pillanatra felkeltették az érdeklődését. Mik lehetnek azok? De nem érzett magában kedvet ahhoz, hogy apósától kérdezősködjék felőlük. Elment a megadott címre, beóvakodott egy szegényes, gyomos udvarra, kényszeredetten kiabálni kezdett: jó napot. Kijött a házból a tulajdonos, idős ember, Pintér elmondta neki jövelele okát. Az öreg bement egy fészkerbe,

kintről látni lehetett, hogy esztergálni kezd egy fadarabot, az egyik végét csúcsozra kanyarítja, a másikat vékonyabbra veszi, de egyenesen hagyja. Hatot munkált meg így, néhány perc alatt elkészült velük. Most már kiderült, hogyan néznek ki a dugók, de arról, hogy mire valók ezek a zsebsakkok bábuira hasonlító fadarabok, még mindig nem sejtett semmit. Betette őket a táskájába és hazaindult. Nagy melegben dőzsölt a nyár ezen a napon, békésen alkonyodott, de apám mindezt nem vette észre.

Nagyapám elégedetten szemlélte a fadarabokat: most már minden kéznél van, hozzáfoghatnak az új kerítés építéséhez. És Pintér vállára csapott: holnap nekilátunk. Béla meglepődött, visszakérdezett, hogy minek fognak nekilátni, mire a nagypapa, aki derűs hangulatban volt, és vejét sem látta olyan nyomorultnak, mint korábban, nevetve mondta: minek, minek, hát a kerítésépítésnek. Apám megrettent: azzal a ténnyel, hogy apa lesz, még meg tud barátkozni, hisz a jövődő gyerek az övé is. Hogy városi lakosból vidéki lakossá vált, abba szintén bele tud törődni, ám hogy nehéz fizikai munkát is kell végeznie, az már végképpen nem felel meg elképzeléseinek. Mindegy, nem állt ellen, nem szólt semmit, mert arra gondolt, úgyszem fogja bírni erővel. Soha efféle munkát életében nem végzett, barkácsolni utált.

Eljött tehát másnap a nagy nap. Ledöntötték a rozszant fakerítést, félredobálták a faanyagot, majd apám a nagyapai szóra ásót, csákányt ragadott, és engedelmesen nekilátott a betonlaphoz szükséges árok ásásának. Eleinte roppantul élvezte a munkát, még a fáradsága és az izomsajgás is tetszésére volt, ám végül mégis úgy lett, ahogy elképzelte: már délre kidőlt. Nemhogy a csákányt, de a lapátot sem tudta megemelni, le kellett feküdnie. Hiába dühöngött apósa, mit volt mit tenni, másnapra segéd munkást kellett szerezni, aki a nehezét át tudja vállalni Bélától. Délután találtak embert, s reggel Bélának, aki alig tudott felkelni, de apósa szavára mégis erőt vett magán, már kevés munka jutott: a köveket kellett kéz alá talicskáznia, amiket először a kiásott árokba, majd pedig már a zsaluzatba raktak. Ezt is alig bírta, tántorgott, és egyre kevesebb követ rakott a talicskába. Még szerencse, hogy a betonnal nem volt dolga. Jól ment azért a munka így is, mert a nagypapa, jóllehet már nem volt fiatal, nagy tapasztalattal rendelkezett, s nem kellett erőből dolgoznia. A nap vége felé Bélát elküldték sörérrt, s apám, alig vonszolva magát, elment az üzletbe. A harmadnap viszont már könnyű volt: csak az oszlopokat kellett lefesteni. Ebben apám már teljes értékű munkát tudott végezni, jóllehet a festegetést szörnyen unta, és az alatt a rövid idő alatt is, amíg dolgozott, először alapozott, aztán zöld réteggel fedett, a kipárolgásoktól megfájdult a feje. A festés után mehetett, amerre kedve tartotta, ha akart. Negyednap még könnyebb volt: csak a kerítéshálót és a nádfonatot kellett felkötözni. Mindennek végén, éppen délben, szólt a templom harangja, a nagyapám ünnepélyesen, vékonyabbik, hengeres felükkel bedugta a fadíszeket a csövekbe. Az egyik kicsit szélesebb volt, meg kellett szappanozni, majd óvatos kalapácsütésekkel megsegíteni, hogy a helyére csússzon. A vascső így most már véglegesen kerítésoszloppá lépett

elő, karöltve a többivel. Ez után nagyapám intett apámnak, hogy fesse le a dugókat fehér olajfestékkel. Szigorú arccal figyelte, hogy apám csurgatja-e a festéket vagy sem, s eszébe jutott, hogy azokat már előre is le lehetett volna festeni. De apám ügybuzgó volt, vigyázatos, s nagy boldogságot is érzett: most már végre azt is tudta, hogy mire szolgálnak a rejtélyes fadarabok. Egyfelől az esőtől, és így a rozsdásodástól védik a cső belsejét, amúgy pedig díszek. Nyilván a kovácsoltvas csipkéket és csúcsokat hivatottak helyettesíteni, melyek a komoly intézmények vagy a gazdag emberek kerítéseit díszítik. Azok a kerítések persze jóval drágábbak. Egyszerű és bölcs, egyben ravaszdi eljárás fából kiesztergáltatni az oszlopdíszeket. Átnézett a közvetlen szomszédhoz, majd a harmadikhoz is, s megnyugvással látta, hogy mindenütt ugyanígy jártak el. Különbség csak a színezésben volt: a harmadik szomszédnál a kerítés egyöntetű barna színben pompázott, a közvetlen szomszédságban pedig a háló és az oszlopok pirosra voltak festve, a csúcsok viszont égszínkékre.

Mikor végzett a facsúcsok lefestésével és kimosta az ecsetet, nagyapám még felküldte apámat az öreg diófára, amit még az ő apja ültetett, hogy egy karvastagságú ágat, amely áthajlott a szomszéd kertjébe, s ez is veszekedések forrása volt, vágjon le.

Létrát támasztottak a fa törzséhez, apám felmászott egy elágazáshoz, hat méter magasra. Onnan kényelmesen elérte a kiszemelt ágat. A négy nap buzgólkodásában elfáradt. Új – más számára tökéletesen lényegtelennek tűnő, ám az ő számára nagy jelentőségű – ismerete a dugókat illetően egyfelől egy pillanat alatt leleplezett valamit azon titkok egyikéből, amelyek falusi lakhelyén nyomasztó tömegben vették körül, másfelől, és még fontosabb: a világ, ami a tavasz és a nyár folyamán egyre visszataszítóbb, vagy inkább érdektelenebb darabokra esett szét, mintha újra összetömörödött volna értelmes és érdeklődést kiváltó egésszé. Friss szellő támadt. Az elágazásban megvetve a lábát, jobb kezével átölelve a fa törzsét, a keretes fűrésszel, amit a bal kezében tartott, nagy lendülettel dolgozni kezdett. Ám nehéz volt egyenesen tartani a fűrészt, elvesztette az egyensúlyát. A fát ölelő karja nem tudta megtartani. Apám leesett, olyan szerencsétlenül, hogy hátával zuhant az újonnan felhúzott kerítésre, s amikor átesett a szomszéd udvarára, a fejét beverte a még szikkadó, illatozó betonba és meghalt. Nagyapám megijedt, de alapjában véve bosszús volt: nem sikerült a kerítésepítésnél spórolni, most még a temetési költséget is elő kell majd teremteni. Mindenesetre átkiabált a szomszédhoz: nyissa ki a kaput, át kéne menni, egy kis baleset történt. A szomszéd – éppen kint szöszmötölt valamit, látott mindent – megengedte, hogy nagyapám – erős, nagytestű ember – áthozza apámat. A holttestet bevitte a házba, a házaspár szobájában lerakta az ágyra, aztán anyámnak, aki éppen ott volt, elmondta, mi történt. Anyám csodálkozva nézte Bélát, akinek fejéből vér szivárgott, de nem tudott teljes figyelmével vele foglalkozni. Úgy tűnt neki, hogy megmoccan benne a gyerek, vagyis én, holott tudta, hogy ez még korai volna. Kihívták az orvost, de ő csak azt mondhatta, amit

végző soron ők is tudtak, hogy Pintér már nem él. Jöttek a hullaszállítók, s apám bekerült egy jégkamrába, majd később egy koporsóba, s a földbe. Ott temették el a faluban, mert sem anyám, sem nagyszüleim nem látták értelmét, hogy apai nagyszüleim végző nyughelyének holléte felől tudakozódjanak. Én pedig a következő év januárjában, 1987-ben, megszülettem. Apámat sajnos csak fényképekről ismertem, és néha úgy éreztem, nekem kell őt kitalálni.

Áll még a ház, habár már nem a miénk, és áll a kerítés is. A betonon jókora repedések, csorbulások, a fadugók némelyike törött, korhadt, az egyik hiányzik is, és valamennyiről lekopott már a fehér festék. A diófát régen kivágták már, helyén csenevész barackfa áll.

*Végdugó

Ha valaki nem tudná, hogy mi a végdugó, hát megmondom: semmi több, mint egy kis műanyag négyzetfésülés, amelyet a kerítésoszlopként használt zártszelvény végébe kell beledugni. Erre a célra külön kis belső fülei is vannak.

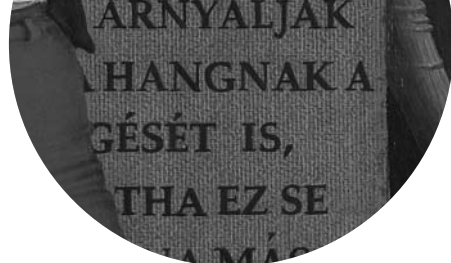
Valaha, éretlen sihederként, lenyűgözve bámultam a falusi /és elővárosi/ kertek kerítésoszlopaik színesre festett csúcsait. Zsenge értelmekkel azt hittem, azok is vasból vannak, hisz ugyanabban a színben pompáztak, mint maga a kerítés.

Ma már tudom, hogy ezek a csúcsos díszek fából készülnek. Egy ügyes mester a faluban /vagy kertvárosban/ kézbe vesz egy jól esztergálható, megfelelő méretű fadarabot, és gépébe teszi. Ha kész a karcsú csúcs, már csak az aljzatát kell megfaragni.

A mai zártszelvények tudomásom szerint négyzetesek. Valaha /talán ma is/ csőszerű zártszelvények is léteztek, kerítések tanúskodnak erről. Míg a négyzetes zártszelvényhez való csúcs aljazata négyzetes, addig a csőszerű rúd alakú. Ez nyilvánvaló.

Végdugót azért használunk a kerítésoszlophoz, hogy az eső ne essen be a zártszelvénybe. A víz bizony elvégezné ismert pusztító munkáját, ha nincs a végdugó. Az ember megfogja ezt, és akár műanyag, akár esztergált, szépen behelyezi az oszlop nyílásába.

Ha a végdugó rendelkezésünkre áll, nagy baj már nem lehet. A kerítés élettartama megsokszorozódik. Nyugodtan, zavartalanul alhatunk. Kis világunk védve van.

A telefon

FRIDECZKY KATALIN

Megcsörrent a telefon. Helga összerezzent, mint mindig, ha csengőszót hallott.

A „csengőfrász” nemzedékek óta öröklődött a családjában.

– Jesszusom, ki lehet az? – kiáltottak fel ilyenkor, persze csak suttogva, aztán dermedten vártak pár másodpercig. Sose vették fel azonnal a kagylót, és az ajtóhoz is csak másodszori csengetésre mentek ki. Hátha tévedés, hátha nem is őket keresik, hátha elunják, hátha elmennek...

De Helga már régóta vár egy bizonyos hívást. Különösen azóta, hogy az apja rosszabbul van.

Nem mintha kívánná, vagy sürgetné az apja halálát. De egyszer mindenkinek meg kell halnia.

Helga azt remélte, hogy egy telefonhírral megússza.

Nem tud mit kezdeni a halállal. Egy telefon... milyen egyszerű is lenne! Semmi ápolás, gondok, érzelmi megpróbáltatások...

Hírül adnák, ő elszomorodna, és előállna egy helyzet, amit már csak intézni kell.

Az élő apja az akadálya annak, hogy jó szívvel tudjon rá gondolni. Előbb ahhoz meg kéne halnia. De még vár. Az érzelmek is várnak. Maguk sem tudják eldönteni, milyen irányba menjenek: a harag vagy a szánakozás, a leszámolás vagy a megbocsájtás felé.

Még szerencse, hogy van ez az Annus néni...

Helga nem győzött hálát adni az Istennek, hogy van, aki gondoskodik az apjáról öregségére.

Annus néni egy termékbemutató buszos kiránduláson ismerkedett össze Helga apjával, aki ugyan jócskán túl volt már a hetvenen, de mit sem veszített nőkre gyakorolt vonzerejéből.

Nagy charmeur volt az öreg! Világéletében imádta a nőket, és értett

hozzá, hogy vegye le őket a lábukról.

Becsavarogta a világot, több nyelven beszélt, ragadt rá ez is, az is. Választékosan öltözött, színesen és érdekesen mesélt, imádott jókat enni-inni. Percek alatt a társaság középpontjába került, s attól kezdve mindenkit lehengetelt harsány vicceivel, pajzán történeteivel.

Soha nem jött zavarba, bárkivel, bármiről leállt vitatkozni. Mindenhez konyított egy kicsit, de úgy adta elő, mintha professzora lenne a tárgynak. Kiselőadást tartott vallási, filozófiai, nyelvészeti kérdésekről, otthon volt a politika, a gazdaság, a történelem, a művészetek területén. Fejből idézte az irodalom klasszikusait, különös tekintettel a szerelmes versekre.

Ezt imádták benne a nők, hogy „olyan okos”!

Helgát már régóta nem tudta megtéveszteni. Ismerte az egész repertoárt. Ő tudta, hogy a tarka felszín hézagos műveltséget takar. Üres fennhéjázás az egész, legföljebb egy gyereket lehet elszédíteni vele. Ő is csak gyerekként istenítette az apját. Később rájött, hogy mindez csupán szemfényvesztés, és nem szabad bedőlni neki.

Annus néni azonban hál' istennek „bedőlt”, és pár hetes ismeretség után magához fogadta az öreget vidéki házába, ahol egyedül éldegélt özvegyiségében. Az öreg bevackolt, és élt, mint Marci Hevesen.

Annus néni kivirult, körbeugrándozta az „urát”, és népes családja határozott tiltakozása ellenére családfővé koronázta.

Helga válláról nagy teher szakadt le. Az öreg ugyanis, miután végleg hazaköltözött Magyarországra, „átmenetileg” Helgánál kvártélyozta be magát. Vagyon nélkül, szegény emberként, úgymond „meghalni” jött haza.

„Túlélsz te mindannyiunkat” – gondolta magában Helga, és eltöprengett az élet igazságtalanságán.

Az apja 56-ban szó nélkül megpattant az országból, faképnél hagyva a családját. Helga gyűlölte őt azokban az időkben. Évekig hírt sem adott magáról. Aztán jönni kezdtek a levelek, csomagok. Helga nagyon jól emlékszik a svájci csokoládék mesészép, dombornyomású, aranyozott papírojaira. Egy időben gyűjtötte is őket. Az apja attól kezdve már csak a papírokat küldte. A „gyűjteménybe”, úgymond.

A levelek tele voltak homályos ígérekkel: „Majd ha megalapozom a karrieremet, kijössz hozzám, kislányom. Svájcban fogsz tanulni, bankszámlát nyitok neked. A Riviérán fogunk nyaralni... stb... stb.”

Az egészből persze nem lett semmi. Ki tudja, miből tartotta fenn magát, országról országra vándorolt, mindig csak Poste restante címetek adott meg. A csomagok is jobbára használt, divatjamúlt ruhaneműkből, értéktelen csecsebecséből álltak, míg lassacskán azok is elmaradtak.

És akkor negyven év után egyszer csak betoppan, és elvárja, hogy törődjenek vele!

Helga anyja hallani sem akart róla, hogy az öreget befogadja. Másodszor is férjhez ment, rendeződött az élete, esze ágában sem volt felborítani.

Helga egyedül élt, elvált asszonyként, gyermektelenül. Mit tehetett, befogadta az apját. De a pár hónap alatt, amit vele töltött, a kínok kínját állta ki. Nem győzte az apja feneketlen bendőjét megtömní, unásig hallgatta tudálékos locsogását, és folyton takarított utána. A szagát se állta. Azzal vigasztalta magát, hogy az öreg előbb-utóbb talál valakit, valami egyszerű, tudatlan asszonyt, aki előtt megjátszhatja a Csekonicst.

Ezt a termékbemutató kirándulást az Isten küldte! Így esett, hogy Annus néni lett a megoldás kulcsa, és Helga megszabadult apja keserves terhétől.

Helga nem tudta, mi az, hogy nagy család. Egy szem gyerek volt, gyakorlatilag apa nélkül nőtt fel. Anyja állandóan dolgozott, húzta az igát, nem volt energiája még arra is, hogy rokonai kapcsolatokat ápoljon szétszóródott, távoli unokatestvéreivel, nagynénjeivel.

Annus néni ellenben igazi matriarcha volt. Összetartotta és uralta népes családját.

Minden nagyobb ünnepen meghívta magához Helgát is, aki végre megtapasztalhatta, milyen is az, amikor egy asztalt tucatnyian ülnek körül, vígan tereferélve, iddogálva, mókázva, kedélyesen, szeretetben. Igazi, meleg családi légkörben, amiben neki sosem volt része.

Annus néni számon tartotta Helga születésnapját, névnapját, sőt még Helga édesanyjáról is valahányszor megemlékezett, áldva a nevét, hogy ilyen drága jó embert örökített rá, mint a mostani „ura”.

Disznóvágáskor Helga is megkapta a maga részét, mintha csak Annus néni édes gyereke lett volna. Karácsonyi beigliből neki is sütött kétfélét. Sose engedte haza Helgát üres kézzel. Dugig rakta a kocsi csomagtartóját gyümölcscsel, befőttel, kolbásszal, savanyúsággal, süteménnyel, kerti virággal.

Helga könnyekig meg volt hatva. Az Isten tartsa meg Annus nénit minél tovább!

Teltek az évek. Helga csak nagy ritkán, illendőségéből látogatta meg az apját. Legtöbbször Annus néni hívására. Őszintén szólva Annus nénit sokkal jobban szerette. Leginkább miatta járt hozzájuk. Megható volt, ahogy dédelgette azt a mihaszna öreget. Minden kívánságát leste. Minden nap a kedvencét főzte, naponta többféle süteményt sütött neki. A jóféle borocska sem maradt el az asztal mellől. Ebéd után az öreg rendszerint lefeküdt aludni. Annus néni ilyenkor lábujjhegyen járt, vagy a konyhában ülve bóbiskolt el.

A gyerekei megpróbálták kijózanítani, s az öreg ellen hangolni, aki szálfá volt a szemükben, és csak a betolakodót látták benne, aki kiszipolyozza az anyjukat, élőszkodik rajta. De Annus néni visszaverte ezeket a támadásokat, s bár szemlátomást sorvadtt, szemében a rendíthetetlen szerelem ifjonti tüze lobogott, védbástyát vonva kettejük köré.

Mi tagadás, az öreg egy új világot nyitott meg Annus néni előtt. A világlátott, művelt, finom úr világát, aki járatos a tudományban, művészetben.

Ráadásul olyan gyengéd szerelemmel vette körül Annus nénit, amiről az nem is álmodott Istenben megboldogult első ura mellett.

Annus néni a fúvó szélről is kímélte az „urát”. Reszketett az életéért, s minden apró-cseprő jelre, ami az egészsége megingására utalt, pánikba esett, és Helgát ugrasztotta.

Helga ilyenkor kénytelen-kelletlen kocsiba vágta magát, s cipelte az öreget mindenféle vizsgálatra.

Ha az ember az orvosok kezébe kerül, előbb-utóbb kimutatnak valamit. Így történt ez az öreg esetében is. Kiderült, hogy többféle krónikus betegsége van, ami azonban megfelelő gyógyszeres kezeléssel megnyugtatóan karban tartható.

Annus néni buzgalma ettől kezdve megkettőződött. Ügyelt a diétára, a gyógyszerek adagolására, a felülvizsgálatok pontos betartására, a kezelések rendszeres igénybevételére.

Helga teendői újra megsaporodtak, és a lelke mélyén a pokolra kívánta az apját. „Túlélsz te mindannyiunkat” – gondolta bosszúsan, valahányszor vaklármának bizonyult Annus néni riadalma.

Annus néni gyerekei állandóan kapacitálták az anyjukat, hogy ne vegyen nyűgöt a nyakába, törődjön többet magával, s bízza Helgára az öreg sorsát. Annus néni azonban hősiesen kitarzott, és a világ minden kincséért sem vált volna meg az öregtől.

A kezelések s a gondos ápolás ellenére egyik napról a másikra látványosan romlott az öreg állapota. Emlékezete ki-kihagyott, étvágya elhagyta, általános gyengeség verte le a lábáról.

Annus néni éjjel-nappal, szemhunyas nélkül mellette volt. Fel voltak készülve a legrosszabbakra.

Helga minden nap várta azt a bizonyos telefont. Legyen már vége, így vagy úgy! Nem bírta ezt a készenléti állapotot. Azon tűnődött, hogy ha egy szülő kitagadhatja a gyereket, vajon a gyerek miért nem teheti meg ugyanezt a szülőjével szemben.

És akkor megcsörrent a telefon.

– Na, most! – gondolta Helga, és az érzelmek azonnal csatasorban álltak. Pár másodpercig várt, mielőtt felvette a kagylót.

Lali volt az, Annus néni unokája, aki a szomszédjukban lakott. Az üzenet tömör volt és tárgyyszerű:

– Gyere apádért, Annus néni az éjjel meghalt!

PAPP DÉNES

Záruló égbolt

Jegyzetek *A boldog ember*
és a *Puszták népe* margójára

„Vársz egy régi udvaron,
amit mindenki elhagyott.”

(Málik Roland: *Hazatérés*)

Kortünet

A harmincas években az ország vidéki élete látszólag reflektorfénybe került, köszönhetően a falukutatás intézményének, amely mára talán belföldi turizmusnak tűnik csupán, mindenesetre szép számmal íródtak „útikönyvek”, elsősorban a szociológia számára, természetesen nem minden előzmény nélkül. Az ország akkori állapotának érzékeltetésére most hadd legyen elég Szabó Miklós egyetlen mondata: „A háborús pusztításokon túl a gazdaság az addigi mintegy 30 milliós birodalmi piacból visszaszorul saját belső határai közé, a birodalmi munkamegosztás az utódállamok aránytalan, már-már monokultúrás gazdaságaira hullott szét, az államéletet pedig a Trianon-szindrómával, a kommunista és nemzetiségi veszéllyel, s a feudális rend maradványaival való tusakodás kötötte le.”¹ Ugyanakkor nem a romantikus és szárnyaszegett néplélek végelgyengülése és a hősiesség kollektív tudat lobotómiaja következett mindebből, hanem egy valamennyi Kárpát-medencében élő ember identitását érintő trauma, amely egyebek mellett súlyosbította a máig föllelhető nemzeti skizofrénia tüneteit.

Móricz Zsigmond 1927-ben riportot készített az akkori kultuszminiszterrel, gróf Klebelsberg Kunóval, aki többek között arról beszél, hogy „a tömegműveltség, mint humanisztikus szellemi láthatártágítás: azelőtt tisztán

luxus volt. Ma már igazán az volna, ha csak itt maradna a nevelés, mert ma már a földműves nem hat ökröt hajt: de motoros ekét vezet. [...] Az írás-olvasás-számolás ma már nem elég. *Nyolcmillió magyarból egymillió felnőtt analfabéta van*; ezzel a néppel nem bírjuk az európai versenyképességet." Kicsit alább: „Óriási baj, hogy tömegben gyártódnak diplomák, olyanok számára, akik semmihez sem értenek.”²

Javában tartott a maradék parasztság tudatos fölszámolása, a föld már régen nem Istené volt, akitől a király hűbérbe kapta, nem is a hűbéruraké, akik a királytól kapták, és a jobbágyoké sem, akikre birtokos nemeseik bízta. A föld előbb senkié lett, csak aztán magántulajdon. László András írja: „A földbirtokokat valamikor sem eladni, sem megvenni, sem elcserélni, sem elkártyázni nem lehetett. A leggazdagabbak sem vehettek földet. Földet csak kapni lehetett: első és végső fokon az uralkodótól, vagy – közvetve – a feudumok erre feljogosított uraitól. Az ipari gazdasággal összefonódott társadalom már súlyosan romlott és dekadens. Az egyre nagyobb dekadencia és az egyre nagyobb technicizáltság együtt jár. A gépek használatának elhatalmasodása az embert mint munkavégzőt, a munkáját, és munkájának az eredményét elválasztja egymástól.”³

1940-ben Bibó István már beszámol a falukutató irodalmat meghatározni kívánó fogalmak zavarairól, három szemponttal kívánja elősegíteni a jelenség többoldalú megközelítését, irodalmi, tudományos és politikai szempontokkal. Ugyanakkor sokkal nagyobb hangsúlyt fektet arra az alapállásra, mely ezeket a szempontokat egységbe foglalja, és ezt másokkal ellentétben, nem műfaji, hanem egy értékkategória mentén, a válságirodalomban találja meg. „A válság tudata az, mely a falukutató irodalom íróit, tudományos és politikai vonatkozásait egységbe foglalja, és elválasztja minden másfajta megnyilvánulástól, mely csak szépirodalom, bár ugyanazokat a témákat dolgozza fel, csak tudomány, bár ugyanazokkal a kérdésekkel foglalkozik, és csak politika, bár ugyanazokat a terveket akarja megvalósítani. A falukutató irodalom tehát válságirodalom, a magyar parasztság válságának az irodalma.”⁴

Így az a helyzet adódik, hogy a falukutatók invázióját és a szociográfia műfajának fellendülését a harmincas években csak úgy lehet értelmezni, mint a válság egyik szembeötlő tünetét, ahogy erre Szili József is egyértelműen utal.⁵ Nagyjából szintén ugyanerre az időre tehető a nemzetkaraktérologiák nagyszámú megjelenése, ami ugyanebből a szempontból az identitás válságának tünete, ezért talán nem is oly meglepő, hogy ekkor „kialakult egy nemzeti öntudatrombolás és vele szemben egy kongó és bombasztikus magyarkodás”.⁶

Kontraposzt

*„az indián és a néger
tüzet rakni éppúgy térdel
mint a hargitán a pásztor
számolni ujjain számol
különbség ha van az égen
itt a göncöl jön föl este
fölöttük a dél keresztje”*

(Kányádi Sándor: *Dél Keresztje alatt*)

A mostanában divatos posztkoloniális szemléletet Achille Mbembe a bomlás gondolati iskolájának nevezi, mivel „függvénye egyrészt a gyarmatosítás és az imperializmus elleni harcnak, másrészt a nyugati filozófiai örökségnek, illetve az európai humaniórákat alkotó diszciplínáknak.”⁷ Kelet- és Közép-Európa gyarmati függőségének felvetése posztkoloniális szempontból leginkább talán David Chioni Moore nevéhez fűződik, aki a posztszovjet térségre is kiterjesztette vizsgálódásait.⁸ Scheibner Tamás azonban óvatosságra int az újszerűnek tűnő szemlélettel kapcsolatban: „azt sem érdemes figyelmen kívül hagyni, hogy amikor Közép- és Kelet-Európa gyarmati viszonyairól és az ezek alóli esetleges felszabadulásról beszélünk az ezredfordulón, nem pengetünk vadonatúj húrokat [...] A térség gyarmati függőségének felvetése azonban egyáltalán nem új fejlemény, s ha vitatott is, hogy a gondolat mikor bukkant fel először, az egészen biztos, hogy a magyar irodalomban a 18. század végén már számolhatunk vele [...] A két világháború között az új Magyarország szereplehetőségeit kereső diszkurzusokban a gyarmati metaforika egyébként is páratlan sokszínűségben volt jelen, egészen különböző, sokszor összeegyeztethetetlen politikai elképzeléseket táplálva.”⁹

Ha tárgyunknál maradva akarunk példát említeni, egyáltalán nem kell messzire mennünk, ugyanis Jánosi Zoltán már viszonylag konkrét párhuzamokat lát irodalmunk jelentős része és az úgynevezett gyarmati irodalmak között. Véleménye szerint a lehetséges kapcsolódási pontok az 1945 utáni irodalmunkban is számosak, azonban úgy véli, hogy „a harmadik világgal ma is erősen analóg irodalmi tüneteink jelentős részének forrása mégis a két világháború közötti időszak: a népi írók fellépésének és mozgalmuk kibontakozásának idejére megy vissza.”¹⁰

Innen nézve nem romantikus túlzás tehát, amikor a magyar parasztság válságának irodalma világirodalmi jelenségként tűnik föl. Természetesen nem a népnemzeti vonulat, hanem a válság az, ami a mai napig ökomenikus maradt. Illyés írja: „Az a fajta kontinens »népiesség«, amely voltaképpen Rousseau-ig megy vissza, nemcsak demokratikus részét veszítette el.

Megtorpanása után óriási mennyiségű reakciós elemet is kapott. A derék jó népből legfeljebb derék jó bennszülött lett. A hagyományból egzotikum. De az is milyen?”¹¹

Pólusok

„Tudom, szeretitek látni a kék eget,
A napot, hogy' ül el tekenője megett”

(Arany János: *Az Alföld népéhez*)

Illyés Gyula *Puszták népe* és Móricz Zsigmond *A boldog ember* c. munkája az Alföldről beszél és mesél¹², előbbi a nyugati, utóbbi a keleti végekre fókuszálva szolgáltat közelképet erről a tájegységről, mégpedig olyan mélységekből, amelyet Németh László nemzet alattinak nevezett. Könnyen Oswald Spengler juthat eszünkbe: „Minél mélyebb a forma, annál merevebb és elutasítóbb. [...] Ezért különül el egymástól minden magaskultúrában a parasztság (az általában vett rassz, tehát bizonyos értelemben maga a természet) és a *társadalom* (amely az említett értelemben »formában van«), a kétségtelenül művi és mulékony osztályoknak és rendeknek ez a csoportja. Mindazonáltal az osztályoknak és rendeknek a történelme adja a maga teljes potencialitásában megjelenő világtörténelmet. Csak ehhez képest történetietlen a parasztság.”¹³

Magukba forduló világok láncolatával találkozunk mindkét könyvben. *A boldog emberben* e világok, társadalmi szigetcsoportok találkozása megtörténik ugyan, de rendre konfliktusok forrása lesz, melyek aztán elválaszthatatlanul hozzátartoznak Joó György regénybeli alakjának kiteljesedéséhez, egy magát mesélve teremtő szereplő némiképp lírainak mondható ontogeneziséhez. *A Puszták népe* esetében Szegedy-Maszák Mihály figyelt föl erre a jelenségre: „Némileg túlozva egyenesen azt is állíthatnók, hogy a *Puszták népében* lépten-nyomon találkozunk olyan világokkal, amelyek nem érintkeznek egymással. A puszták, a falu, a kúria és a város tökéletes zártságot mutat, és hasonló a szembenállás a paraszti kultúra szervessége s a magaskultúra megalkotottsága között.”¹⁴

Az egyik könyv tanyasi, a másik falusi lelkületet mutat be, ráadásul az írókat gyerekkori kötődés fűzi tárgyukhoz, lévén Illyés tanyáról, Móricz faluról indult világgá, vagy talán inkább világba. Érdekes hasonlóság mutatkozik a gyermekkori szabadság megfogalmazásában. Móricznál így hangzik: „Akkor kezdtem én egy kicsit emberkedni, meg ügyelni arra, hogy hogy élnek mások, addig csak olyan gyerek vótam, aki nem ügyelt semmire, csak élt, mint a kis kutya az udvaron.”¹⁵ (*A boldog ember*, 31. o.)

Illyésnél pedig a következőképpen – „Mi, gyerekek... a gyerekek úgy élnek a pusztán, oly szabadon, akár a határban s a házak között felügyelet nélkül összevissza bolyongó állatok.”¹⁶ (*Puszták népe*, 139. o.) Ezek alapján úgy tűnik, van valami közös, nem emberi tulajdonsága ennek a szabadságnak, természetesen inkább fokozott létérzéként gondolva el mindezt, mintsem embertelen szituációnak. Ugyanakkor óriási különbség is mutatkozik a két gyermeki ártatlanságba burkolózó mondat között, hiszen két életforma eltérő lelkületére világít rá. Mert amíg Móricznál az udvar a hasonlat bázisa, egy körülhatárolt, otthont adó éden, addig Illyésnél ez a „határba”, azaz a határtalanba futna, ha nem volna a házaknak némi civilizációs gravitációja. Hamvas Bélától azonban tudjuk, hogy az alföldi szabadságnak különös természete van: „A kontinentális óceánról nem lehet partra szállni. Ezért e táj nyíltsága annyit jelent, mint bezárva lenni. [...] A nyíltságba bebörtönözve lenni. Szabadnak lenni. Az ember meg van fogva. [...] Néha az égbolt úgy a földre nehezedik, hogy azt szétnyomja, a föld úgy az égre nehezedik, hogy az lelapítja. [...] Ez a kettős nyomás, ami az óceánokon nincs. Ott az ember kettős végtelenségben él, itt kétszeresen bezárva.”¹⁷

Tükrök

*„Belehalok, ha mondják,
Hogy én itt szálltam útra,
Megtagadom a csókot,
Amely útra indított.”*

(Ady Endre: *El a faluból*)

Eltűnőben lévő világokról tudósítanak minket íróink, és nemcsak a tanya és a falu, hanem egyszersmind *saját* világuk eltűnéséről is. Habár a két könyv születésének története merőben eltérő, közös bennük egyrészt az elbeszélés sokrétűsége által létrejött műfaji határhelyzet, mely csupán részleteiben körülírható, de egészében nem megragadható (szociográfia, regény, novellafüzér, vallomás, riport, mese, anekdota stb.), másrészt a személyes élet bölcsőjével való szembenézés aktusa, és az ezzel szemben fölvetett magatartás önámító pózainak sikertelensége. A *Puszták népében* mindez talán nyilvánvalóbbnak tűnik, ahol az elbeszélő hang száma és személye erősen váltakozó, majdnem egy kaméleon identitása ez, viszont ahol Illyés láthatatlan szeretne lenni, ott láthatóan bujkál. A *boldog ember* áttételes technikákkal dolgozik, az író személye látszólag kivonul a könyvből, átadva helyét a beszélőnek, mesélőnek, egy *másik* embernek, látványosan eltüntetve az író közvetítő szerepét, ezáltal némiképp kiiktatva magát az

írást is, hogy olvasója inkább hallgató lehessen, de így, a közvetlenebb, a beszéd felé közelítő hangban, a nyelvjáráshoz és szófordulatokhoz hűen ragaszkodó leképezés mögé kuporodva végül is pont azt a távolságot tárja föl számunkra Móricz, amely őt gyökereitől immár végérvényesen elválasztja. Az elhatárolás és elhatárolódás mindkét szerzőnél megtalálható és kegyetlenül tudatos attitűd.

Jánosi Zoltán szerint „kellett egy »boldog ember«, legalább egyetlenegy, még ha parasztnak hívják is. Egy olyan paraszt, aki képes a kultúra távlatait is felmutatni, szemben korának barbárjaival. Joó György, *A boldog ember* főhőse, ezért nő önmagánál is nagyobb alakká a hiányok országának közepén. A megmaradás, az értékteremtés szívóssága ölt testet lényében, szemben emberi környezete szélhámosságával. A csendes hűségeselek Európát és világot tartó ereje.”¹⁸ Móricz így megteremtett alakja tehát túlélő típus, egyúttal képviselője azoknak a tömegeknek, akiknek életrendje politikai és gazdasági okok miatt haszontalanná vált, ezért kicsit olybá tűnik, hogy Joó György a magyar parasztság egyik eltévedt, utolsó képviselője, egyúttal túlélője. Elias Canetti írja: „A hatalmasokban közös az idegenkedés a túlélőktől. Az ő szemükben minden valóságos túlélés csakis az ő joguk, tulajdonképpen gazdagságuk, legdrágább tulajdonuk.”¹⁹

Esetünkben utópisztikusnak tűnhetnek a már-már beláthatatlan szociális periféria irányába tett tapintatos vagy éppenséggel félelmetes lépések, különösen azért, mert mindez a *visszatérés* lehetetlenségének tudatában történik. Így talán jobban érthetőek Illyés szavai is: „Amilyen biztos szövetkezésben, megtartó közösségben éltek hajdan az apák, olyan ingó talajra kerültek a fiúk; kapkodtak, botladoztak, s szívükből-lelkükből kifordulva idegesen sietteték valami titkos büntetés beteljesedését, ha nem magukon, hát fiaikon. [...] Árulók lettek, de ugyan minek is az árulói? Maguk sem tudták, ilyesmi eszükbe sem jutott. De lelkületük mégis az árulók, vagy legjobb esetben a száműzöttek nyugtalan, önemléstző lelkülete volt.” (*Puszták népe*, 233. o.) Hamvas mindezt átfogó értelemben, ember és táj közös jellegeként ismeri föl: „Az alföldi egzisztencia ideiglenessége minden megnyugvást és megállapodást, minden biztos és határozott helyet és törvényt, rendet és állandót nemcsak, hogy nem tűr el, de azt megellenzi, és azt árulásnak érzi, éspedig árulásnak valamely mély és általános fogadalom ellen, amit ha nyíltan nem is fogadtak meg egymásnak soha, amibe nem is egyeztek bele, de ami végzetszerűen kíséri őket olyan időtől fogva, amelyre senki sem emlékszik.”²⁰

Móricznál mindezen problémák látszólag elmosódnak. Az író regénybeli alakja olykor közvetlen hangnemet üt meg (földim, pajtásom értelemben), máskor személyének majdhogynem vallató magatartást kölcsönöz az igazságosság talárja, amikor bevehetetlen várában, íróasztalánál székelve szolgálatait ajánlja egy olyan ügyért, ahol csak egyetlen igazság kerülhet napvilágra, mégpedig az, hogy igazságosság nem létezik. A másik oldalról ott van Joó György jósága, egy roppant egyszerű, de klasszikus megoldás,

hiszen Miguel de Unamuno révén tudjuk, hogy a jóság a szellemi tisztánlátás legjobb forrása.²¹ Joó György kiszakíthatatlan szorosabb hazájából, a tájból, ahol született, szerves része annak, attól elválaszthatatlan. Itt most nem valamiféle ökokritikai nézőpontra van a hangsúly, hanem egy némiképp elfeledett jelenségen, mert fantasztikus módon egy olyan ember áll előttünk, aki ízig-vérig a helyén van. Más a helyzet, amikor a nagyváros díszletei között keres boldogulást, ahol nem tud, aztán már nem is akar alkalmazkodni, így lesz totálisan idegen – „Meg osztán Pest feketére fest.” (*A boldog ember*, 250. o.) A megszokott életrendhez való ragaszkodás hiábavalónak, néhol egyenesen nevetségesnek látszik a civilizációs vívmányok térhódításaival szemben. Viszont az emberi tartás, a mozdulatlan és mozdíthatatlan értékőrző és –örökítő tulajdonságában ott a rendíthetetlenül feszes gerinc, még akkor is, ha e magatartás képviselői „nem érzik sorsuk hősiességét sem, mert ők nem látják az igazolást”. (*Puszták népe*, 37. o.)

Betűvetés, szóaratás

„talán visszakaphatsz valamit.
papíron.”
(Mándoki György: *Hófűvás*)

A *boldog ember* mellett, hogy az élőbeszéd felé törekszik, látszólag az írás által nyerheti el a maga hitelét, hiszen a történet mögött mindvégig ott magasodik Móricz Zsigmond hatalmas íróasztala, mint egy óriási reneszánsz szárnyas oltár. Joó György jóformán írástudatlannak minősül, így emberi jósága (Joó-sága), „mintaszerű” alakja nem lesz más, csak szomorú példázata annak, hogy milyen is „a szegény magyar földműves ember együgyű élete”. (*A boldog ember*, 407. o.) Ugyanakkor nem elvetendő, ahogy Emile Cioran vélekedik az analfabetizmusról: „Az igazi megérzése, a létezés borzongása csak írástudatlan ember mellett lepett meg: a Kárpátok pásztorai erősebben hatottak rám, mint Németország professzorai vagy Párizs bármelyik leleményes figurája.”²² Ezek után nem véletlen, ha Illyés igencsak dühös, amikor így ír: „Kell példát hoznom arra, hogy a világ és társadalom folyásáról a cselédek közt a nyomdatermékek több és veszélyesebb babonát terjesztettek, mint a pislogó vénasszonyok? A pusztákra a betű a tömény, nemzetközien kipróbált ostobaságokat közvetíti.” (*Puszták népe*, 172. o.)

A kimondott és leírt szavakon túlról, vagy még inkább a kimondott és leírt szavak előtti helyről kíván szólni mindkét könyv, bár ironikus módon ehhez egyetlen eszközük: a szó. Innen, hogy Dobos István szerint „a *Puszták népe* mindenekelőtt az *idegenség tapasztalatát közvetítő retorikai megalkotottságával* mutatkozik megkerülhetetlennek”²³ és ugyanez a

felismerés rejtőzik Schein Gábor észrevétele mögött, amikor a *A boldog ember* kapcsán a *semleges beszéd* problematikáját vizsgálja: „Amennyiben az igazság verifikációs alapját a valóság fogalmához rendeljük, létrejön a közvetítések hagyományos platóni sora, ahol az írás sosem lehet képes önmaga hitelesítésére, mindig rászorul az elsődleges tapasztalatok beszédbeli közvetítésének igazolására.”²⁴

Ortega szerint leghitelesebb létünket nem cselekvéseink nyilvánítják ki, hanem gesztusaink és arcunk, és a kérdés, melyet ezzel kapcsolatos antropológiai problémaként felvet, az a következő: vajon ki bennünk az igazi és egyedi személyiség?²⁵ A papír fehér tükre előtt ülő ember mimikája hasonló kérdéseket vet föl, olyan kérdéseket, melyek látszólag válaszolatlanul maradnak. Még akkor is, ha mindannyian tudjuk, hogy a válasz mindig ott volt és mindig ott lesz, mert előbb volt minden kérdésnél. Nem más ez, mint a meztelen csönd. Illyés és Móricz könyvében a szavak kaptárán át vezet az út a csönd felé, mely egyáltalán nem néma, beszédesebb, mint a szereplők és többet mond, mint az írók. „A paraszt mozdulatai és a csillagok járása: az egyiknek a pályája átmegy a másikéba. A paraszt kezéből a felnyitott földbe hulló vetőmagok bősége – amint a hajnali ködben csillog – olyan, mint a tejút csillagárja az égen. A paraszt élete a hallgatás csillagképe az emberiség égboltján.”²⁶ – írja Max Picard. És most a csönd is elhallgat.

Jegyzetek

¹ SZABÓ Miklós, *A bürokrácia*. In: *Societas politica. Fejezetek a politikai szociológia köréből*, Prudentia Juris 16, szerk.: KÉRI László, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2001, 114.

² MÓRICZ Zsigmond, *Mennyi kultúra kell egy országnak? Beszélgetés gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszterrel*. In: *Móricz Zsigmonddal Budapesten. Riportalbum a 20. század első évtizedeiből*, szerk.: KOLOS Réka, Bp., Holnap Kiadó, 2010, 38-40.

³ LÁSZLÓ András, *A progresszió illúziójának kritikája*. In: L. A., *Tradicionalitás és létszemlélet*, Nyíregyháza, Kötet Kiadó, 1995, 185-186.

⁴ BIBÓ István, *Erdei Ferenc munkássága a magyar parasztság válságának irodalmában*. In: B. I., *Válogatott tanulmányok I*, Bp., Magvető, 1986, 186.

⁵ „A szociográfia iránti érdeklődés megnövekedése egyenes következménye volt annak a ténynek, hogy az ország társadalmi fejlődése hosszú időn át megrekedt, s az agrárnépesség többsége reménytelen helyzetben küszködött. A fiatal írók tucatszám mentek a falvakba, hogy tanulmányozzák a parasztok és a földmunkás cselédség életét.” SZILI József, *Szociográfia: irodalmi és/vagy tudományos műfaj?* In: Sz. J., *A poétikai műnemek interkulturális elmélete*, Bp., Akadémiai, 1997, 45.

⁶ HAMVAS Béla, *Szellemi törekvések a magyar irodalomban (1900-1935)*. In: H. B., *A magyar Hüperion I*, Hamvas Béla művei 15, szerk.: DÜL Antal, Bp., Medio, 269.

⁷ Achille MBEMBE, *Mi a posztkolonializmus?*, Magyar Lettre Internationale, 71. szám, 2008/09 tél, 57.

⁸ David Chioni MOORE, *Vajon a poszt- a posztkoloniálisban ugyanaz, mint a posztszovjetben? Egy egész világra kiterjedő posztkoloniális kritika felé*, 2000 –

Irodalmi és társadalmi havi lap, 2008. szeptember, 3-20.

⁹ SCHEIBNER Tamás, *Posztkoloniális korszak vagy posztkoloniális Kelet- és Közép-Európa? Hozzászólás egy elképzeléshez*, 2000 – Irodalmi és társadalmi havi lap, 2008. szeptember, 23.

¹⁰ JÁNOSI Zoltán, *Jajgató paradigmák. A népi írók és a harmadik világ*. In: J. Z., *Barbárok hangszerén: társadalom és antropológia XX. századi irodalmunk életműveiben*, Bp., Holnap Kiadó, 2010, 130.

¹¹ ILLYÉS Gyula, *Hattyúdál ébreszt vagy lehet-e a népnek művészete?*, Bp., Magvető, 1976, 13.

¹² „Az a terület, amelyről a könyv szól, s amelyen állva a szerző kontrázhathatni véli a Dunántúlt más jellegét, a mondott szempontokból igazában az Alföldhöz tartozik.” NÉMETH G. Béla, *Erkölcsei autonómia – művészi autonómia. A Puszták népe műfaji kérdéseiről*. In: N. G. B., *Hosszmeteszetek és keresztmeteszetek*, Bp., Szépirodalmi, 1987, 341.

¹³ OSWALD SPENGLER, *A nyugat alkonya II*, Bp., Európa, 1994, 467.

¹⁴ SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Többértelműség a Puszták népében*, Alföld, 1982/11, 55.

¹⁵ A könyv szövegét a későbbiekben az alábbi kiadás alapján, a törzsszövegben a könyv címét és az oldalszámot jelölve idézem: MÓRICZ Zsigmond, *A boldog ember*, Bp., Szépirodalmi, 1974.

¹⁶ A könyv szövegét a későbbiekben az alábbi kiadás alapján, a törzsszövegben a könyv címét és az oldalszámot jelölve idézem: ILLYÉS Gyula, *Puszták népe*, Bp., Szépirodalmi, 1969.

¹⁷ HAMVAS Béla, *Az öt géniusz = H. B., A magyar Hüperion II*, Hamvas Béla művei 16, szerk.: DÜL Antal, Medio, 1999. 40-42.

¹⁸ JÁNOSI Zoltán, *A megrepedt föld. Móricz Zsigmond és Magyarország*. In: J. Z., *Barbárok hangszerén: társadalom és antropológia XX. századi irodalmunk életműveiben*, Bp., Holnap, 2010, 40.

¹⁹ ELIAS CANETTI, *A hatalmasok idegenkedése a túlélőktől. Uralkodók és utódok*. In: E. C., *A túlélő*, Európa, Bp., 1983, 39.

²⁰ HAMVAS Béla, *Az öt géniusz*. In: H. B., *A magyar Hüperion II*, Hamvas Béla művei 16, szerk.: DÜL Antal, Medio, 1999. 44-46.

²¹ MIGUEL DE UNAMUNO, *A tragikus életérzés. Tragikus életérzés az emberben és a népekben*, Európa, Bp., 1989, 29.

²² ÉMIL CIORAN, *A regényen túl*. In: E. C., *Egy kifulladás civilizációról*, Nagyvilág, Bp., 1998, 24.

²³ DOBOS István, *1936. Az idegenség retorikája. A Puszták népe újraolvasása*, Literatura, 2003/4, 443.

²⁴ SCHEIN Gábor, *A semleges beszéd problémájának megjelenése Móricz Zsigmond A boldog ember című regényében*, Irodalomtörténet, 2005/2, 143.

²⁵ JOSÉ ORTEGA y GASSET, *A kifejezés mint kozmikus jelenség*. In: J. O. y G., *Tájak és emberek*, Attraktor, Máriabesnyő-Gödöllő, 2008, 125-126.

²⁶ MAX PICARD, *A paraszt és a hallgatás*. In: M. P., *A csend birodalma*, Kairosz, 2005, 101.

VILCSEK BÉLA

Kettészelt énekek

Madár János két költői korszaka

„Nyomomban három évtized. Túléltem Petőfit, József Attilát. Meztelen szárnyalásaival, a felismerések gyönyörűségeivel – vers tanít élni. Keresztre feszülni a kimondhatatlan szavakért. Félálomban vagy ébren Szabolcs-Szatmár kitarukozásait szeretem, őszinte homokszemeivel, jegenyék fölé terített egekért. Apám gyermekarca a földben. Tudok a halottakról, küzdelmes csöndről. Szerelmes ölekezéseiben elfelejti az ember a szirénák hangját. A fájdalom hangossikolyait, melyek bekerítenek, gyaláznak köldökzsinór-korom óta. Csillagom van. Csillagom mindenkié. Meggyőződésem, hogy a költészet munka: véres, hittel kihordott fogcsikordulás. Irodalmi lapokban megjelenő kritikáimmal is ezt szeretném igazolni – szociográfiai pontossággal, a lélek megszentelt pillanataiban.” Ezekkel a mondatokkal mutatja be önmagát Madár János az 1982-es, *Ars* című antológiában. Vallomását olyannyira érvényesnek tartja, hogy öt esztendővel később, harmadik kötetének hátsó fülszövegeként is ezeket a mondatokat szerepelteti. Az „elülső fülon” ezenkívül az *ars poeticával* is felérő költői vallomást hitelesítő személyes, életrajzi adatokkal is szolgál: „1948-ban születtem Balkányban. Kurityánban vajúrtanuló, Miskolcon-Tatabányán bányaiipari technikum hallgató voltam. A Győri Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskolán szaktanítói, a Debreceni Tanítóképző Főiskolán pedig népművelő-könyvtáros diplomát szereztem. Voltam segédmunkás, bányász, művezető, tervezői szerkesztő, könyvterjesztő, tanító, rádióriporter, művelődésiház-igazgató, könyvtárvezető. Nyolc éve szabadúszóként élek. Úgy érzem: mindent a költészetre teszek fel.” Tiszta beszéd! Nem lehet félreérteni! Egyszerűen hihetetlen, hogy nem akadt ember, aki az adott időben és helyzetben felmérte volna ezeknek a vallomásos és tényszerű szavaknak a súlyát és jelentőségét. Kellő módon értelmezte volna őket, s kellő szakmai segítséget nyújtott volna egy ígéretes és sokra hivatott költői pálya megformálásához és kiteljesítéséhez. Lássuk csak (legalább utólag) miről is van szó valójában!

Adva van egy harmincas éveit közepén járó (fiatal)ember, aki hároméves

korában tragikus körülmények között elveszíti az édesapját. Verseiből tudhatjuk, hogy a tragikus eset egy késelés nyomán következik be, ami még értelmetlenebbé és még megmagyarázhatatlanabbá teszi a tragédiát. A megmásíthatatlan tény mindenesetre, érthető módon, ezt követően ólomsúlyként nehezedik a később felnőtté és költővé érett fiú vállaira. A rá nehezítő terhet valójában csak 2008-as, *Hullong az idő* című kötetének verseiben képes levetni magáról. Az apaglóriás emlékképétekkor is mindegyre a gyász sötétje árnyékolja be a számára: „Ott áll Apám is, a fölgújtott ég arannyal hamvadó tűzében. / Láng és korona fénylik homloka fölött, nekem a sírás / kegyetlen szegyen. Lehajtott fejjel, számkivetve – megyek / rettentő gyász alatt. Temető kísér és éjszaka, a kidőlt fejfa / is rám maradt. Örökölhetem már a földből kifordult / csontot, cserepet. Jussom és vigaszom – csak a csönd / és a szeretet.” (A *rögökön túl*). A magára maradt család (anya és két gyermeke) mélyszegénységben, állandó nélkülözésben tengeti életét. („Gőzölgöttünk / a bűzös szegénység és az árvaság // bölcsőjében – fogalmaz az *Emlékezem* című vers –, anyám szájában / a szavak féltek. Remegő hangja / - - - vigyázott reánk, / de kegyetlen volt - - -”) Az anya eltávozásával azután az utolsó kapaszkodó is eltűnik az életből. Apa és anya halálának tudata egyetlen nyomasztó élménnyé terebélyesedik, ami pillanatnyi enyhét sem enged az életben maradó számára. Az emlékképek mindent átható, kozmikus árvaság-éretté állnak össze benne. (A legszebb összefoglalása a két tragikus emlékkép összefonódásának a *Szélben eloldott tobozok* című versben olvasható: „Tekintetemben Anyám szomorú, / elárvult arca mégis milyen szép és fiatal. / Ahogyan rávetül ifjú, törékeny termete a / falra, fölzeng szívében a keserű ének, a dal. // Siratja Apámat, siratja szegénységtől / örökölt, gyászhoz könnyörgő életét. / A sors kegyetlen súlya alatt csak nézi / tehetetlenül két éhező gyermekét.”) Némi gyógyírt és menedéket legfeljebb a szabolcsi környezet otthonossága, egyszerűsége és szépsége jelenthet. A fiút pedig egész életére kihatóan az elesettek gyámolítójának, a talpon maradás minden áron való akarásának, a mások iránti feltétel nélküli megértés és szeretet igenlésének elkötelezettjévé avatja. (Így fogalmaz a *Csak hűség és szeretet* zárlatában: „A hiányt / nem lehet megtagadni. A semmi belénk ivódik örökre, / mint a végtelen – bogarak apró lábnyomaiba. Hiába Isten, / könnyörgés a homlokunkhoz feszülő éghez, nem segíthet / rajtunk senki, csak a hűség és a szeretet. Hogy voltunk / és vagyunk valakié, aki örökre a miénk: itt él a szívünkben, / minden mozdulatunkat féltve őrzí; és az utolsó napon / visszatér velünk a teremtő sírgödöréhez.”) A versek írója nem véletlenül tartja fontosnak és szükségesnek – immáron költői világának kiteljesedésekor – utóbbi három kötetének hátsó borítóján, csaknem változatlan formában közzétenni lírai (ön)jellemezését. Ennek értelmében mindegyik verseskötetében „folytatja a költő az élet-halál, a szeretet és a béke, az egyén és a közösség, a szegénység és az emberi kiszolgáltatottság, a haza és a világ kérdésköreinek boncolgatását. Szinte valamennyi versét

az árvaság hatja át.” Több életműre elegendő költői téma és tárgy ez. S tegyük hozzá rögtön, több költői életműre elegendő nyomasztó alkotói teher és felelősség is egyben, aminek megfelelni valóban embert próbáló „munka” és „fogcsikordulás”. De nincs, nem lehet alku, ha az ember egyszer a költészetre tette fel az életét! Hiába gyász és fájdalom, hiába árvaság- és elesettség-érzés. Költő számára az egyetlen biztos, ha keservesen elérhető, de megnyugvást egyedül adó menedék: maga a vers, maga a költészet. Hiába, úgy látszik, az érvényes szavakért valóban folyamatosan keresztre kell feszülni. Mert, igenis, „a vers tanít élni”! Érte kell nap mint nap, jobb híján s ha nincs más fogódzó, *Kegyetlen fohászt* mondani: „Ujjaim / görbületéhez meleg kézfogást adjatok nekem! / Érezzem ölelő karotok, hogy ki tudjam / mondani énekem. A fájdalom most / ezerszer jobban fáj, mert teljesen árva / lettem. Apám, anyám halott: ki fog / a kövekhez szólni helyettem?! Jajszóval / kapaszkodom az egyetlen fába. Vezessen / haza az éjszakába.”

A vershez, a költészethez azonban rögzös út vezet. Ezt a tételt Madár János pályaalakulásánál-pályaalakításánál semmi nem igazolhatja jobban. Nem sok olyan kortársi költő, lapszerkesztő, könyvkiadó, esszéista lehet ebben az országban, akinek hozzá hasonlóan, kisgyermekkorától fogva át kellett élnie az árvaság, a nélkülözés, a kitaszítottság érzését. Kevesen lehetnek azok is, akiknek nagyon korán meg kellett barátkozniuk a legkeményebb fizikai munka keservével. S még kevesebben, akik átélhették, milyen is az, amikor az emberre, lassan negyven felé járva, egyszer csak rátör a vágy, hogy a sok átélt szenvedést és keserűséget verssé, költészetté nemesítse. Madár Jánossal éppen ez történt. Ezért is van az, hogy rögtön kétszer is nekiveselkedik a költői pályának. Néhány szórványos és eseti (antológiaiabeli) szereplést követően, 1984-ben azonnal két önálló verseskötettel is jelentkezik. A két kötetet az évtizedek során felgyülemlett düh, indulat és elkeseredés feszíti (szét), ami mind kellő művészi megformálást kíván(na). A formai keretek azonban még nem alakultak, nem alakulhattak ki. Egyszerűen nem volt, nem lehetett rájuk idő, felkészültség és gyakorlati tapasztalat. Az már kezdettől fogva egyértelmű – az 1982-es vallomás pontosan igazolja ezt –, hogy mi az, amit világgá kellene kiáltani, az azonban egyelőre kevésbé körvonalazódik, hogy hogyan és milyen formában kellene azt tenni. A két pályakezdő kötetnek egyébként kalandos a története. Végül is ugyanabban az évben, 1984-ben jelenik meg tehát mindkettő. Az első, *Szóljatok rám* címmel Nyíregyházán az év tavaszán, a *Tiszta szívvel füzetek* negyedik darabjaként. (A kötet cím és a kötet címet adó vers címe is így, felkiáltójel nélkül szerepel, miközben magát a verset éppen a zaklatottságot tükröző felkiáltó- és kérdőjelek uralják.) A második, *Kövek szólítanak* címmel a Csepel Művek Munkásotthona Olvasó Munkás Klub kiadványaként és 1983-as dátumozással, de valójában – a könyv szerkesztője, Tamási Lajos költő váratlan halála miatt – csak 1984 őszén lát napvilágot, enyhén feljavított és ma már nehezen olvasható, stencilezett formátumban. Mind küllemét, mind tartalmát tekintve mégis az időben valamelyest később megjelent füzet tekinthető valójában a

pályakezdő kötetnek, az időben valamelyest korábban megjelent füzet közvetlen előzményének. A *Kövek szólítanak* hetvenhét verset tartalmaz, a *Szóljatok rám* ennek csaknem a felét, mindössze harminckilencet. Az anyag szűkítése a szerző költészetének javára válik. A két kötetben, érthető módon, több átfedés is van. Mindkettőben változatlan formában szerepel az *Árvább a szó*, a *Cipeljük álmainkat*, a *Hazaszédül hófehér lapokon*, a *Kánaán*, a *Kiszárad a tenger* és a *Szétperegnek*. S mindkét kötetbe azonos vagy csaknem azonos címmel bekerülnek egyazon témának vagy műfajnak a különböző változatai (*Bölcsődal*; *Elégia*; *Félek*, illetve *Félelem* és *Félni a jelent*; *Gyertyafény*, illetve *Égnek a gyertyák*; *Magadat találd ki*, illetve *Magam csak én vagyok*). Az alkotói pálya alakulástörténete szempontjából azonban azok a versek a legtanulságosabbak, amelyeknek a szövegében, az azonos időbeli megjelenés ellenére, jelentős változás következik be. Négy ilyen is van: a *Kiáltozhatsz*, a *Magnézium és alkohol*, a *Sodródjam veled* és a *Veronikon*. Első két kötetével Madár János nagyon sokféle irányban indul el (egyszerre a vallomások és a szerelmes vers, a közéleti és politikai költészet, a táj- és szerepvers irányába). Pályakezdő két kötetével kapcsolatosan azonban, mai horizontról nézve, nem is az önérték vagy a sokféleség a leglényegesebb, hanem a kettő között az alakítástechnikában, a versbeszédben bekövetkező módosulás. Esetükben, rendhagyó módon, nem az érdemel különleges figyelmet, ami bennük van, hanem ami időközben kimarad belőlük. Az említett négy versnél fontosabbnak látszik az, amit megalkotójuk új változatukból elhagyandónak ítél, mint az, amit változatlan formában meghagy bennük. A *Kiáltozhatsz* önostorozó szózuhatagából például, jó érzékkel, csak az első és az utolsó három sort hagyja meg. Az eredetileg is mindössze hatsoros *Magnézium és alkohol* című versnek még így is fölöslegesnek ítéli utolsó három sorát, joggal. A *Sodródjam veled* középső részének szó- és képhalmozását hagyja el, hasonló megfontolásból. Az „Ady-ütemre” írott szerelmi vallomásban, a *Veronikonban* pedig egyértelműbbé és áttekinthetőbbé teszi a sor- és mondattagolást, tompítja a képeket és a kifejezéseket. Indításként a „csontjaink” szót „ujjainkra” változtatja. A szájon sajduló irgalom helyén tömören annyit ír: „Éles kés a számon.” A „szelekkel szállnék, asszonyozagú / habok csókolnák testemet” funkciótlan látomásosságát egyszerűen elhagyja. A „Tilalomfa” „kincské” változik, a „végtelen” gyermeksírás „védtelenné” enyhül. Csak így válhat igazán szigorúvá a versvégi fájdalmas ténymegállapítás és felszólítás: „Különben, ez a csönd nem is a tiéd: / maradj mozdulatlan!, szégyenem megvigasztal.” Mindennek tudatában a *Szóljatok rám* kötet egyik nyitó versében már arra is vállalkozhat a szerző, hogy néhány szavas, szikár versmondatokkal versben is megfogalmazza *Ars poeticáját*: „Látod // tudsz egyedül is / sírni. // Félig bezúzott / verssorok mellett. // Mocsokban, / lázban. // Rímek / üvegszilánkjaitól / számonkérve // fogzománc- / létedet. // Jövendőbeli / arcodnak // egyetlen / hitét.” A gondosan a kötet közepére illesztett két kulcsversben pedig bátran vállalhatja a teljes kitérülést. Az elsőben

(*Elárulom a sorsomat*) azt bizonyítja, hogyan lehet a kifejezhetetlennek gondolt személyes élettragédiát néhány tömondatba sűríteni: „Mostohám / súlyos ütései, / a tanyasi fák is / szavakká válnak. // Sorsomat kibeszélem. / Elárulom a világnak.” A másikban, a kötetcímet is adó versben pedig arra szolgáltat, mintegy önmaga számára is példát, hogyan lehet akár egyetlen verssé összefogni és összefoglalni életének és költészetének középponti problémáit és költői tárgyait (az idealizált apa- és anyakép folytonos veszélyeztetettségét, a szerelem és a gyermekkori táj otthonossága iránti sóvárgást, az árvaság nyomasztó tudatát, a magára maradottság és elveszettség érzésének nyugtalanító kérdéseit és segélykiáltásait):

Nézlek. Apámat, Anyámat keresem
arcodon. Imádatát a kalásztól zizegő nyárnak,
gyermekkorom határtalan örömét. Ne félj!
Tekintetem kardéleit nem döföm beléd.
Én árva vagyok. Holtaknak legkisebb fia,
ki azért kulcsolja imára kezét, hogy szeresse
valaki. Emlékszem magamra. A föld húsába
kemencét vájtam, leguggoltam a parányi
bogárhoz, énekeltem, hangommal volt teli
a táj. Mi lett belőlem? Miféle arc, szüntelen
remegés? Szóljatok rám, mert elrontok
mindent! Kézfogást, ölelést, éjszakák
csillagragyogását. Nem én akartam! Higgyétek el
szétszórt játékaimat! Vagy semmi sem volt
igaz? Hajnalok ébredése, barázdák fölött hulló
gyöngyszemek? Hát mi vagyok én? Megátkozva
fejfék szégyenével, bemocskolva
a halállal? Szóljatok rám,
mert végleg elrontok valamit!

Három évvel a pályakezdő két kötet megjelenése után Madár János különleges lehetőséget kap a Szépirodalmi Könyvkiadótól, hogy költőként a szélesebb olvasóközönség előtt is bemutatkozzék. Új kötete, nagy valószínűséggel ezzel magyarázható módon, ismét a teljes megmutatkoznivalóság, a korlátlan közlésvágy jegyében készül. Több mint száz új verset tartalmaz! Így lesz törvényszerűen első pályaszakaszának egyszerre összefoglalása és lezárulása is. A kivételes alkalom nagyszerű lehetőséget teremt az eddig elért eredmények összegezésére, ugyanakkor az összegezés szükségszerűen figyelmeztet az önisméltés veszélyére, a megkezdett új változatlan formában történő további folytathatatlanságára. Az új kötet a megelőzőből mindössze a kötetcímet is adó verset veszi át, afféle mottóként, mintaként vagy iránymutatásként. Mintha nem más akarna lenni, mint a *Szóljatok rám* című vers végtelen variációsora. Mintha példák sorával azt

kívánná bizonyítani, hogy a megidézett kulcsvers a költő számára a régóta keresett legalkalmasabb formai keret megtalálását jelentené. A Madár János-féle vers jobbára egy-két szóból álló tételmondatlal indít, ami egy fogalom, egy cselekvés megnevezése, s amit egy-két újabb rövid tételmondat követ, kiegészítésként, magyarázatként, elvonatkoztatásként. „Füst. Kéményekre kitűzött lobogó / leng a szélben. Véredbe ölöm magamat. / Véredbe ölöm magamat.” – ezek a kötet cím-adó vers kezdő sorai. Közvetlenül ezután jön az *Oltalmaztassunk* hasonló indítása: „Szájukból kihull az idő. Szájukból kihullnak az ínsorvadásos évek. Oldozz fel engem, / jó Anyám!” A *Dante poklában* a tételmondatot vagy a fogalommegnevezést követően szintén azonnal felszólításra vált: „Vétkeim. Csillagra fölfénylő szavak, / ti segítetek!” S hasonlóképpen, a szavak (a dal, az ének) megszólalására és megszólaltatására buzdít a *Március sebezzen* kezdése is: „Tűz, tűz, Nap heve éget: áldjon meg téged / a zivatar! dalt fakasszanak / lilium-zengő ágak –” A *Morzsányi csönd* pedig már a kezdet kezdetén világossá teszi fő célkitűzését, mégpedig azt, hogy az „ének” többé ne „beomlott ütem” legyen: „Meghajlik páragózban, összeszennyezi / maszatos homlokát – az ének / beomlott ütem. Romok halmazában, / szelektől szédülő szélben: szavak, szavak”. A szavak (a dal, az ének) megszólalásának és megszólaltatásának legfőbb tárgya (témája, tétje, érintettje) több esetben már a vers címében megneveztetik: *Iderajzollak Anyámhoz*; *Ne sírj, Anyám! Nagyapámhoz*; *Anna-vers*. Ha ott nem, akkor csupa nagybetűvel kiemelkedik a versszövegből: „Miénk a csönd, / miénk a dall, áldjon meg téged a zivatar! – / kokárda-március sebezze szádat!, / vérben is, lázban is / megleled HAZÁDAT” (*Március sebezzen*); „Törvény lesz / a szétszéledt beszéd. Dicsértessék, / dicsértessék a SZERELEM.” (*Megőrizni a fényt*); „a menedék nem ad szabadságot, / asztalomhoz hiába ül a jövő, / ha nem tudom HOLTAPÁM nevét – csöndtől kormozódom.” (*Csöndtől kormozódom*). Esetleg éppen hiányként jelenik meg ilyen hangsúlyos módon: „Emlékezem. Nagyapám csontmély mozdulatára, / a jégszálkás hajnalokra, mikor árvaságunkat / kicsapták SENKI szigetére.” (*A szégyen istenei*); „Bűnhődünk a harmadik / napon. Kristálykék szavainkat elfeledjük, / szemgolyók csikordulnak a SEMMIBE. Fáj az isten!” (*A némaság lüktetése*). De még az a végletes megoldás is előfordul, hogy a költő saját magát (és nevét) emeli, kassági hetykeséggel a vers centrumába: „Csak üvegablak mögül fölegyenesedett / a lélek, telefonkönyvből / kikereste a nevedet. Madár János / én vagyok, naftalinszagú lépteimmel. Megmaradj hát énnekem!, / mert játszótársat a csillagon / nem találok. Iderajzollak / Anyámhoz, vigyázz a két kezére!” (*Iderajzollak Anyámhoz*). A szavak (a dal, az ének) fakasztására szóló verskezdeti indítással és a vers centrumába hangsúlyos módon behelyezett legfőbb költői tárgy (téma, tét, érintett) megnevezésével és meghatározásával minden adott ahhoz, hogy erre a gondosan megkonstruált „verstengelyre” azután szinte gáttalanul mindenféle tudattartalom (személyes emlékkép, politikai hitvallás, mitológiai vagy bibliai vonatkozás, merész asszociációsor, kép- és szózuhatag, szó-, mondat és motívumismétlés) ráakodjék. Álljon

itt példaként, a kínálkozó számtalanból egyetlen egy a kötet elejéről. A vers címe: *Szaporazza a szégyen*. Így kezdődik: „Énekelnek. Dobhártyákra feszítik / a kozmikus éjszakát. Képzeletem – életre, / halálra kifent ima. Sirály-megriadt bibliám.” Kik énekelnek? Valójában mindegy is. A lényeg, hogy „sirály-megriadt bibliámként” magam élhetem és énekelhetem meg ezt az éneket. S érkezik is a megszokott buzdító felszólítás erre a különös éneklésre: „Költözz a lángok mögé! Tűzpiros káromkodások / rejsék el arcodat!” A vers centrumába ezúttal maga a meg- és felszólított kerül, aki egy közösség képviselőjét veszi magára súlyos teherként: „Hiába tanulsz / holnapul. Hiába rejtéd nyelved alá / a még magyar köveket. Vétkezel. Vétkezel. / Pántlikás istenünket szaporazza a szégyen, / önmagukért-szomorú csillagok. Fényükben létezel, / fényükben létezel.” A vershelyzetre és tárgymegjelölésre azután egy ezredévnnyi szenvedés és kín képei zúdulnak: „Kijutnak az ezerévnnyi / botladozásból – nem értik meg fölemelt kezedet. / Ujjaid félholdjain a fényt. Mivégre, hogy / tetszésnyilvánítások tenyésznek körülötted, / elélünk a diszharmónián? – némán és mozdulatlan / rajzolódik a süket idő. Észre sem veszed. / Engem nem lehet kitagadni az áhított csöndből: / a szavak. Égetnek bölcsőt, temetőt, / belelapoznak a visszavonhatatlan szélbe. Hiába. / Hiába kezem a csontfehér szerszámokon. / Higgye el az ember csöndtől- esetlen létezését! / Megfellebbezhetetlen kísértéseit a szájnak! – / Ámen.” Nem, ezt nem lehet fokozni! Ez a retorizáltságnak olyan foka, amelyet nem lehet felülmúlni. Olyan ember léthelyzetének megszólaltatása, aki csak az alkalomra vár(t), hogy az évek során benne felgyülemlett feszültséget valamilyen formában kiadhassa önmagából. Egyszer, s úgy hiszi, mindenkorra. Ha úgy adódik, ima, fohász vagy vers, ha úgy adódik, egyszerre mindegyik formájában. S ha sikerül kiadnia magából, úgy érzi, megkönnyebbül és megtisztul. Azután megnyugszik. És elhallgat.

Madár János a *Rovátkált énekeddel* után két évtizedig nem jelentkezik újabb kötettel. Egyszerűen fogja magát, s eltemeti magában a költőt. Pályaalakítása ezzel a sokak számára váratlan tetteivel nemcsak azért nevezhető különlegesnek, mert ő maga késlelteti a kezdetét, hanem azért is, mert amikor érzékeli annak megrekedését, nem erőszakolja azt tovább. Csak akkor szólal meg újra, amikor elegendő erőt és késztetést érez magában a folytatásra. 2007-ben, több nőgrádi település és magánszemély támogatásával vékonyka füzetet jelentet meg, *Gyanútlan világ* címmel. Pontosan húsz esztendővel előző kötetének megjelenése után! (E)llhallgatását többen magyarázták közéleti és irodalomszervezői szerepvállalásával, ez irányú teendőinek a megszapordásával. Kétségtelen tény, hogy a nyolcvanas évek második felétől, önkormányzati képviselőként tevékeny részt vállal szűkebb pátriája mindennapos gondjainak megoldásában. Aláírásgyűjtő akciójának köszönhető például, hogy Nyíregyházán a mai Városi Galéria nem kerül lebontásra és illetéktelen kezekbe. Folyamatosan helytörténeti gyűjtéseket végez Anarcszon, Balkányban, Kótajban, Szabolcsban és Szakolyban. Balkányról, Szabolcsról és Szakolyról társszerzőként

antológiát is összeállít. Kótajban létrehozza a Galambos Lajos Irodalmi Emlékházat. Mindent elkövet annak érdekében, hogy elhunyt írók hagyatéka érdemüknek megfelelő gondozásban és megbecsülésben részesüljön. Megalapítója a Szabolcs Alapítványnak, mely idős és szociálisan rászoruló írók, költők, művészek segítségét szolgálja. Széles körű, több régiót érintő irodalompartoló tevékenységet is folytat. Dolgozik a Hazafias Népfront olvasótábori bizottságában, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei írócsoport titkáráként, a nyíregyházi Irodalmi Presszó főszervezőjeként. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat megyei szervezetének és nyári olvasótáboroknak a rendszeres előadója. Közben Nyírbogdányban óraadóként irodalmat tanít, a nyíregyházi rádiónál külső munkatársként riportokat készít, s kapcsolódó munkaként egyik szervezője az írókat, színészeket, képzőművészeket bemutató Pódium sorozatnak a Móricz Zsigmond Színházban. Megalapítja és évtizedek óta szervezi a Váci Mihály Irodalmi Kört, valamint a pályakezdő és a már nevet szerzett alkotóknak egyaránt helyet adó Szabolcsi Írótabort. Vezeti a Bátorterenyei Írók Körét, a Megyei Versmondók Körét és a Szorospataki Írótabort. Aktívan részt vesz a Szokolyért Baráti Kör, a Kazinczy Ferenc Társaság, a Czóbel Minka Társaság és a Muravidék Kulturális Egyesület munkájában. A Kazinczy Ferenc Társaság képviselőjeként nyírbogdányi tagozatot alapít, mely szervezet anyanyelvi konferenciákat, tanácskozásokat, nyelvhelyességi rendezvényeket tart, és felkészíti a helyi és a környékbeli gyermekeket a szavalóversenyekre. Ennek a tevékenységnek a keretében jön létre a nyírbogdányi iskolában helytörténeti gyűjtemény, és kerül az iskola aulájába egy Kazinczy-dombormű. Folyamatosan szerkeszti a Keresztút, a Kölcsey Népe, a Szabolcs és a Szenke című önkormányzati lapokat. 1991-ben megalapítja a Rím Könyvkiadót és nyomdát. A Kelet Felől című irodalmi és művészeti folyóirat alapító főszerkesztője. Mindegyik tisztsége és választott tevékenységi formája csakis feltétlen elismerést érdemel. Köteteinek hátoldalán szereplő rövid életrajzaiban méltán ott a helyük. Hiányzó verseit azonban nem pótolhatják. A verseknek ugyanis az a természetük, hogy előbb vagy utóbb, de meg kell születniük. Nem szabad sem siettetni, sem hátráltatni a megszületésüket. Amikor az idő azt kívánja, akkor viszont szabadjára kell engedni őket. Akár két évtizednyi hallgatás után is. Ennek a pillanatnak az elérését maga a költő tudja a legjobban megítélni. Madár János 2007-ben látja elérkezettnek a pillanatot az ismételt megszólalásra. Előbb akkor sem feltétlenül költői, mint inkább emberi, baráti és tisztelgő megfontolásból. Úgy érzi, kötetben is közzé kell tennie a *Nagy Gáspár halálára*, a *Czóbel Minka emlékére* és a *Fábián Zoltán emlékére*, valamint a magyar nyelv védelmében *Kazinczy Ferenchez* írott költeményeit s a Petőfit és Kazinczyt megszólító *Kácsárdi töredékeket* („Itt járt Petőfi, Kazinczy. / Szóltak pirosat, fehérét, zöldet. / Az Isten áldja meg / - - ezt a földet.”). S nyilván úgy érzi, két újabb, időközben megszületett vers-gyöngyszemének is kötetben végre a helye. A minden bizonnyal idejekorán megszületett *Végrendelet* természetesen a kötet végére kerül: „Áthajolva a szavakon, /

csönddé fogalmazódik a lélek. / Árnyékod csobban csak / belé. Templomaid // már világra tárhatod, / gombostűre szúrt kövek / holdfénye világít. Lepkék / halotti tánca." A *Visszafénylenek* a kötet nyitó verse lesz. Magában foglalva élet és pálya minden meghatározó mozzanatát: a kérges öklű nagyapát, a szeretett anyát és apát, a gyermekkor visszfényes napsugarait, az állandó nélkülözés és a tiszta hit időtlen valóságosságát:

Visszafénylenek régi tavaszok,
gyermekkorommal kékellő egek.
Minden fényt és csillagot
szülőföldem arcáról ismerék.

Emlékeimben élnek örökre,
őrzik őseim hű szegénységét.
Fáj nagyapám kérges ökle,
s a nélkülözéstől tengődő lét.

Imát könyörögve, kifosztva, éhen,
a kő rongyokba csavart súlya alatt.
Nyomortól sebzett fejfák tövében
Krisztusunk fekszik hanyatt.

Kidőlt házfalak, romok hirdetik,
jelzik a mézsfehér, fénylő időt.
Hogy élt itt egyszer a tiszta hit,
melyben fölénk hajolva látom őt.

Anyám szemében ifjú tűz:
csillagtól fénylő végtelen elem.
Kihűlt játékaimhoz tenger űz,
bölcsum sírhelye már történelem.

A vers pontosan jelzi a számvetés igényét. Életben és költészetben egyaránt. Számot kell vetni az elmúlt évtizedek eredményeivel és kudarcaival, örömeivel és bánataival. Könyörtelenül. Madár János legutóbbi két kötete (*Hullong az idő*, 2008; *Gyöngyök lélegzete*, 2010) a legjobb bizonyosság rá, hogy ehhez az emberi és költői számvetéshez, a hosszú hallgatás után mind lélekben, mind felkészültségben a költő késznek érzi magát. Elegendő erőt és elszánást érez magában ahhoz, hogy megformálja második nagy alkotói korszakát. Első pályaszakaszának nagy dilemmája az volt, hogy látásmódját és beszédmódját nem minden esetben sikerült összhangba hoznia. A megtalált, érzelmek és gondolatok, képek és szavak parttalan áramoltatását lehetővé tevő alapvető versmodellje önmagában is ellene szegült érzés és gondolat, kép és szó megzabolázásának. Az élet kaotikussága és feszültséggel telisége

ellene szolt a költészet rendezettség igényének. Ezért is kellett hosszú időre elhallgatnia. Az elhallgatást követően megjelentetett vékonyka kötet már látás- és beszédmód összhangjának megteremtését ígerte. Kimondva kimondatlanul arról tanúskodott, hogy az élet kaotikussága és feszültsége már nem lehet akadályozója többé a költői megformálásnak. S lám, a forma is azonnal egyszerűbbé, rendezettebbé vált. A költő rálelt az alkatához és közlendőjéhez sokkal jobban illő, négy soros, rímes, szakaszokra tagolódo versformára. Azt töltötte meg az évek során a maga számára kialakított magánmitológiájának elemeivel. Madár János költői világának megvannak s mindig is megvoltak a maga kitüntetett tárgyai (témája, tétje, érintettje), megvannak s mindig is megvoltak a maga kitüntetett szóképei, szavai és fogalmai. Kitüntetett költői tárgyai: haza és otthon, anya és apa, szeretet és szerelem, élet és halál, ének és dal. Kitüntetett szavai és fogalmai: csillag és fény, nap és hold, messziség és szelídség, föld és rög, fejfa és gyász. Eddigi köteteiben hol az egyik, hol a másik kerekedett felül. Legutóbbi két kötetének nagy alkotói feladata: a kettő összhangjának megteremtése. Mondják: élet és irodalom független és függetleníthető egymástól. Költő éli a maga hétköznapi életét, azután egy révült pillanatában megírja a maga éppen esedékes költeményét. Költők a megmondható, hogy ez a valóságban nem így működik. Személyes élet és személyes irodalom nem független, nem függetleníthető egymástól. A kettő át- és átjárja egymást. A kettő egymásnak kitett, egymásra vonatkoztatott. Madár János akkor tudott rendet teremteni költészetében, amikor rendet tudott teremteni az életében. Verseiből legalábbis ez olvasható ki. Látszólag semmi nem változott. Ugyanazok a költői tárgyak, a kitüntetett szavak és fogalmak nála, mint amelyek korábban is voltak. Egy egész listát lehetne összeállítani eddigi köteteinek azokból a verseiből, amelyeknek legfőbb tárgya a haza és az otthon veszélyeztetettsége, az elvesztett anya és apa hiánya, a szeretet és a szerelem mindenek előtti és mindenek feletti óhajtása, az élet akarása és a halál közeledte miatti aggodalom. S még bőségebb lehetne az a lista, amely azokat a verssorokat tartalmazná, amelyek a hangsúlyos költői tárgyakat a kitüntetett szavakkal és fogalmakkal jelenítik meg. Madár Jánosnak talán nincs is olyan verse, amelyben a csillag és a fény, a nap és a hold (hol kis-, hol nagybetűs alakváltozatban), a messziség és a szelídség (utóbbi hol főnévként, hol jelzőként), a kő és a rög vagy a fejfa és a gyász szavak ne szerepelnének. Az elmúlt évek és évtizedek alatt egyfajta magánmitológiát és magánszótárt teremtett a maga számára. Költészetének befogadása és értékelése is annak függvénye, hogy az olvasó hajlandó-e ezt a magánmitológiát elfogadni, a magánszótár nyelvét a magáévá tenni. Ha elfogadja ezt a költő által teremtett belső szabályrendszert, akkor nagy élvezetét lelheti a versekben. Ha már a kezdet kezdetén bosszantja az állandó ismétlődés, akkor még a számára tetsző verseket is nagyon gyorsan és nagyon határozottan el fogja utasítani. Ne kerteljünk: Madár János utóbbi két kötetének versei idilli versek. Ha mindvégig át is lengi őket a halálközelség vagy a szerelem elmúlásának

félelme. A versek írója jelenleg, láthatóan és érezhetően, békességben van mind önmagával, mind a környező világgal. Ennek a békességnek az eléréséért küzdött és szenvedett egy életen át. Most joggal érezheti úgy, hogy végre révbe ért. Két kötetét azért állítja össze, mert méltó módon és minden alkotói készségét latba vetve meg kívánja örökíteni az elveszített apa és a meglelt kedves alakját. Ír tehát egy „emlékkönyvet” és egy „szerelmeskönyvet”. Közel azonos terjedelemben, kemény fedéllel, szép kivitelben. Nyíltan, őszintén, szívből jövően és szívhez szólóan. Akinek van hozzá szíve, azt meg kell, hogy érintse. Aki az efféle érzelmekre nem fogékony, az nyilván átlapozza a két könyvet, s nem mélyed el különösebben bennük. Akit azonban a formai vagy szakmai finomságok is érdekelnek, az azért nyilván azt is észreveszi, hogy a két kötetben a szerző kétfajta (tehát kétszer kétfajta) verselési mód merész ötvözésére is vállalkozik. Ezáltal szinte észrevétlenül egyszerre oldja és változatosabbá is teszi hangvételének egyneműségét és monotonitását. Az „emlékkötetben”, akár egyetlen oldalpáron feldolgozza ugyanazt a témát makámaszerű ritmikus prózában (ha tetszik, szabadversben) és az időközben felfedezett és magáévá tett hagyományos, szakozott formában. A „szerelmeskötetben” a négysoros, rímes formát rendre egy olyan, teljesen egyedi versformával élénkíti, amely három sorból áll (a címből, egy rövidebb és egy hosszabb, egymással rímelő sorból), s versfűzért alkot.

Örömteli dolog olyan költő könyveit olvasni, aki maga is szerkesztő. Akárhogyan is van, akármennyire elfogult is a maga költeményeivel, a költő-szerkesztő mégis képes saját verseit is picit külső szemmel nézni. Képes azokat adott esetben nemcsak önmagukban, hanem tervezett kötetének részeként is megítélni. Madár János legutóbbi két verseskönyvéből nem érdemes egy-egy verset önkényesen kiemelni, mert mindegyik a maga helyén tölti be az általa elképzelt funkciót; összességükben váltják ki az általa elképzelt hatást. Egy versével talán mégis érdemes kivételt tenni. Ez a *Hullong az idő* kötet címadó verse, mely életútnak és költői pályának az összegezését jelenti, s pontosan illeszkedik a *Szóljatok rám* és a *Visszafénylenek* által fémjelzett, talán legfontosabb költői vonulathoz. Egyébként nem szokás a kötet címadó verset rögtön nyitó versként szerepeltetni. Ez a vers mégis a kötet élére kívánczolt és került. Mindenféle szempontból indokoltan. Ez a vers élet és életmű egyik legkiemelkedőbb és egyik legjellemzőbb darabja:

Ki hagyta rám ezt a földet,
a hófehér csontoktól fekete tájat,
hogy szívemhez ér a csönd,
lélegzetvételnyi alázat?!

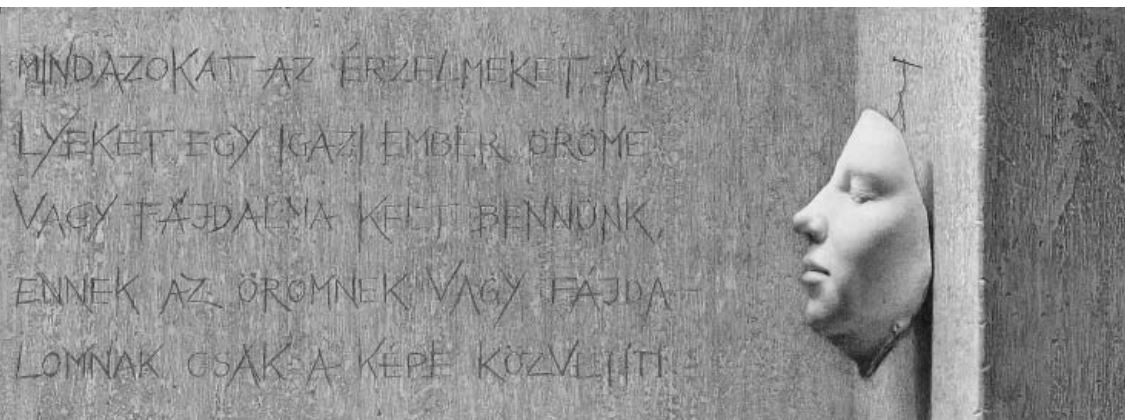
Mintha nyelvemet vágták volna ki,
úgy nyomorítja lelkemet a szégyen,
a bennem élősködő gyász,
romló anyagba falazott éden.

Nincs menekvés, gyertyák remegő
fényében siratom gyermekkorom;
kitárt tenyeremre, könyörgő kőre
– mint a tiszta hó – száll a korom.

Hullong lassan az idő, és a fejfák
süppedő szememtől áznak;
föliszsa a szétszórt rögöket
a vér, gyökerek zsolozsmáznak.

Imára kulcsolom szépen a kezemet,
tekintetem fölemelem az égig,
nyugodjanak békében szívem alatt
az éjszakák végezetéig.

Madár János köteteinek hátoldalán rendre szerepel egy ígéret, hogy *Kettészelt ének* címmel a Belvárosi Könyvkiadó hamarosan megjelenteti válogatott verseinek gyűjteményét. Összegezõ kötetében, ennek az elszánásnak a jegyében, a záró vers (*Fekete gyöngyök*) záró versszaka a következõképpen is hangzik: „mivé leszünk / az éh-halál szótlanságban, / ha kettészelt énekünk / szájunkba hamvad?” Minden erőfeszítés és elszánás az ének kettészeltségének és szájba hamvadásának megszüntetését célozza. Mintha a költõ elérkezettnek látná az idõt arra, hogy végre teljes nyíltsággal, pörére vetkezetten megmutatkozzék a külvilág elõtt. Minden erényével, érdemével és minden hiányával, hiányosságával együtt. Tervének megvalósulása-megvalósítása mégsem sikerülhet, minden bizonynal elsõsorban a kiadó legendás vezetőjének, Mezei Andrásnak a váratlan halála miatt. A tervet azonban, ennek ellenére, nem szabadna végképp elvetni. Madár János költõi pályája most éppen annál a szakaszánál tart, amikor egy gondosan megszerkesztett válogatáskötettel „kettészelt énekei” pontosan egymáshoz illeszthetõek volnának.

Nyelv, szerep, család

Beszélgetés Gréczi-Zsoldos Enikővel

NAGY CSILLA

Gréczi-Zsoldos Enikő nyelvész, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének adjunktusa, irodalmi kritikák, irodalomtörténeti tárgyú tanulmányok szerzője. Kulturális tevékenységéért a Balassi Bálint Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet 2012-ben Balassi Bálint díjjal tüntette ki. Gréczi-Zsoldos Enikővel irodalomról, nyelvhasználatról, családi kötődésekről beszélgettünk.

– *Salgótarjánban élsz, Miskolcon dolgozol, hetente ingázol a két város között. Úgy tudom, az utazás, a költözés meghatározta a gyerekkorodat.*

– Eseménydús, nagyon boldog gyerekkorom volt. Az Őrség szívében voltam kisgyermek. Körmenden születtem, de Kistrákost tekintem a szülőfalumnak, ahol néhány évig éltem. Később édesapám Pankaszon kapott munkát, úgyhogy oda költözött a család. Néhány év múlva Nógrádba sodort minket az élet: édesapám ekkor Karancsságon helyezkedett el, Szalmatercsen éltünk. Bár nagyon messzire kerültünk az Őrségtől, ez a vidék sem volt idegen: édesanyám salgóbányai születésű, visszavágyott ide. Otthon több ezer könyv vett körbe, édesapám legfőbb hobbjája a könyvgyűjtés és olvasás, ez a tevékenység számára a hétköznapok része. Annak ellenére, hogy mindig volt földünk és állataink, és ezáltal rengeteg munkánk is, a szüleim diplomás, értékiszteelő emberek lévén mindig szakítottak időt a művelődésre. A szeretetteljes családi háttér nemcsak biztonságot adott nekem, hanem nagyon színes világot is jelentett. Az irodalmi élettel is egészen korán kapcsolatba kerültem: édesapám vitt magával különböző irodalmi rendezvényekre, Balassagyarmaton gimnazistaként ismertem meg például Csikász Istvánt, a város kulturális életének akkor meghatározó személyiségét. A Csikász köré tömörülő irodalmi színpaddal együtt sokszor léptem fel versmondóként. Szép emlékem, hogy egyszer Jobbágy Károly költő születésnapján mondtam verset.

A család mellett meghatározó élményt jelentett számomra az iskola:

Pankasz után Karancsságon folytattam az általános iskolát, szinte egy nagy családban éltük itt a mindennapjainkat, nagyon jó tanárokkal, akiktől mintát kaptam: ezért van, hogy mindig is pedagógusnak készültem. Édesanyám gyönyörű hangján gyakran énekelt, én is közel álltam a zenéhez, zongoráztam, ezért a balassagyarmati „Szántó” (a mostani Szent-Györgyi Albert Gimnázium és Szakközépiskola) ének-zene tagozatán tanultam tovább. Holecz Imréné tanárnő, kedves magyartanárom tudatosan készített engem a magyartanári pályára, anyanyelvápoló versenyekkel, Kazinczy-versenyekkel, fokozatos terheléssel, kreatív feladatokkal. A módszertani következetességet, a megfontolt tehetséggondozást, amit alkalmazott, korábban gimnáziumi, most egyetemi tanárként én is igyekszem megvalósítani, biztatom tanítványaimat az irodalom, a kultúra szeretetére, az anyanyelv ápolására, ahogyan annak idején engem is biztattak.

– *Milyen szerepe, jelentősége, létjogosultsága van manapság a nyelvművelésnek?*

– Az utóbbi évtizedekben a nyelvművelésre vonatkozóan kétféle koncepció alakult ki. Az egyetemen szociolingvisztikát is tanítok, ezért rokonszenvezek azzal az állásponttal, hogy a nyelv heterogén rendszer, nyelvváltozatok alkotják, s ezek mindegyikének megvan a maga normája. Gyakran idézem a hallgatóimnak is Kontra Miklós megállapítását, amely szerint nyelv tulajdonképpen nincs, csak nyelvhasználók vannak. Azaz az elvont szabályrendszert a hétköznapiakban mindig felülírja, háttérbe szorítja az aktuális megszólalás, és a nyelv fejlődése akkor természetes, ha a nyelvhasználat, a nyelv használói alakítják a szabályokat. A nyelvművelők ezzel szemben azt vallják, a nyelv szabályozott és szabályozandó rendszer, a nyelvhasználóknak szükségük van arra, hogy bizonyos norma szerint kommunikáljanak. Nyelvművelő is vagyok, Kazinczy-éremem van, az egyetemen rendszeresen szervezek nyelvművelő versenyeket, tagja vagyok az Anyanyelvápolók Szövetségének, az Édes Anyanyelvünk folyóiratban publikálok. Ez azonban nem jelenti azt, hogy híve vagyok a nyelv szabályok által történő homogenizálásának. Fontos tudatosítani, hogy van egy mintaként jelenlévő akadémiai nyelvtanunk, amely a művelt köznyelv normája, ám számot kell vetni a szociolektusok, dialektusok, egyéni nyelvváltozatok biztosította nyelvi sokszínűséggel is.

– *A szociolingvisztika mellett a szakterületed a dialektológia.*

– Tulajdonképpen a két terület nem válik el élesen egymástól. Az ELTE-n szereztem PhD fokozatot, a témavezetőm Kiss Jenő professzor volt, a magyar szociolingvisztika egyik legjelentősebb és legelső hazai képviselője. Kiss Jenő maga is nyelvjáráskutatással foglalkozott, a szempontrendszere ötvözi a két tudományág problematikáját. Másrészt személyes érdeklődésem is összekapcsolja a két tudományterületet: a legtöbb ember élete során sokféle társadalmi réteggel (ezáltal szociolektussal) kerül kapcsolatba, én viszont olyan szerencsés vagyok, hogy többféle dialektussal is közvetlen módon érintkeztem. Számomra a nyugat-dunántúli nyelvjárás jelentette a

vernakuláris, elsődleges nyelvhasználatot, az a nyolc év, amit az Őrségben töltöttem, lehetővé tette, hogy még palóc vidéken is sokáig őrizzem bizonyos jegyeit. Szalmatercsen ismertem meg a palóc nyelvjárást, és gyerekként nagyon izgalmas volt felismerni, mekkora különbség van két, egymástól 400 km-re élő népcsoport beszédmódja között. Megtapasztaltam a (nem feltétlenül negatív előjelű) nyelvi előítélet jelenségét is: az én nyelvjárásom óhatatlanul idegennek hatott a nógrádi közegben, ahogy számomra is idegenként hatott az új környezetem nyelvjárása – ezt éreztem, annak ellenére, hogy nagyon kedvesek, barátságosak, szívélyesek voltak az itteni emberek. Azóta persze tudom, hogy a nyelvi attitűdünk alapvetően mindig előítéleteket eredményez, óhatatlanul mindenkit megítélünk a nyelvhasználata alapján, pozitívan, negatívan, vagy értéksemlegesen. Valójában egészen kicsi koromtól természetes élethelyzetként éltem meg, hogy körül vagyok véve nyelvjárási beszélőkkel, és hogy engem ez érdekel. Holeczné tanárnőnek köszönhető az első ilyen témájú dolgozatom is: egy OKTV (Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny) kapcsán ráirányította a figyelmemet arra, hogy a saját „anyanyelvi önéletrajzom” mennyire érdekes. A geolingvisztikai kutatócsoport munkatársaként a közelben, Karancslapujtón végeztem nyelvjáráskutatást. A végső cél informatív digitális térképek létrehozása a magyar nyelvterület minden nyelvjárási régiójában, jelenleg a feldolgozás fázisában tart a program.

– *Az irodalmi kutatásaidban is elsősorban a nyelvhasználat módja érdekel?*

– Érdekel az irodalmi nyelvhasználat, nemrég például egy női irodalomról szóló beszélgetést moderáltam. Nagyon érdekesnek találok a témát, vallom, hogy férfiként és nőként szocializálódunk, és ennek nyelvi, nyelvhasználatot érintő következményei is vannak. A legutóbbi könyvem (Gréczi-Zsoldos Enikő: *„retortán át bocsájtani”*. Harsányi Zsoltnak a Madách-regény megírását megelőző levelezése. Salgótarján, Polar Stúdió, 2012 – A szerk.) azonban egész más, azért született, mert a salgótarjáni levéltárban rátaláltam egy érdekes anyagra, és úgy gondoltam, ez a Madách iránt érdeklődő szélesebb közönség részére hasznos lehet. Nem vagyok Madách-kutató, a könyv ismeretterjesztő jellegű. A hagyományőrzők, lokálpatrióták számára adalék, hiszen Harsányi Zsolt íróként közelít Madách alakjához, és ez mindenképp figyelemre méltó. Rám mindig is jellemző volt a hagyományokhoz való kötődés, amit otthonról, a családból hozok – azt hiszem, minden munkám, kutatásom az értékek megőrzésére irányul.

(Salgótarján, 2012. június 11.)

Az ezerarcú hős fuzionista portréi

Ázbej Kristóf képzőművész visszatér/t

GÁSPÁR ISTVÁN GÁBOR

A különböző utak olykor átfedik, keresztezik egymást, gazdagítják a formát: a mű, és a hozzá vezető út – látszólagos ellentétpárok; a mű önálló életet él, függetlenedik az alkotó(k)tól. Felfedezés – megannyi sorstörténet. Az örmény gyökerű Ázbej Kristóf is belekerült a „forgatagba”... Párizs a találkozások városa: a nemzeti kultúrák keveredésének elkerülhetetlen színtere. Párizs – olvasztótégely. Belemerülés. Az utcán, a forgatagban, nem szellemekkel, hanem eleven lényekkel találkozh(at)unk. Elmerülni, kiválni. Sodródás, elkalandozás, az önveszejtés határáig – vagy még tovább...

Stációk.

A nyolcvanas évek végén, amikor épp’ Párizsban láttam az előbbre lépés, a felemelkedés lehetőségét, de a rendszerváltozás „szele” haza sodort: ma már tudom, ez volt az igazi kaland; s látom, hogy a honvágy, a hazai (el) ismertség az – egykor irigyelt, csodált – „emigránsokat” is visszatéríti a kiindulóponttra. Gyökereinket keressük? – Miközben újra és újra elindulunk, el, kalandozunk; Párizs: elmerülni újra, meg újra.

Ázbej Kristóf is végig jár(hat)ta ezt az utat; egyénisége, egyéni látásmódja napjainkban is kiemeli az alkotók hosszú sorából; önmagát meg is különbözteti – látásmódja, nyelvezte a montázstechnika alapjaiból táplálkozik –, a szintézisre épülő új formanyelvnek, képzőművészeti irányzatnak nevet is adott: „fuzionizmus”...

Emlékszem, hogy a magyarországi rendszerváltozás szüleimet is elbizonytalanította; jó apámban előhozta az ’56-os emlékképeket. Ezért azt javasolta az egyik rövid telefonbeszélgetésünk alkalmával, hogy maradjak Párizsban. Tudta, van munkám, s az egyik barátomnál, Galgóczi Róbert üvegszobrásznál (Gentilly-ban) lakom – biztonságban vagyok. Egy ’56-os magyar egy építési vállalkozónál dolgoz(hat)tam; a magyarok valamiért ebben a szakmában jeleskedtek, sokan meg is gazdagodtak. Bizsu nem tartozott a jómódúak közé, de nagy szíve volt. – Ha megérkeztem, mindig

adott munkát; így néhány hét alatt megkereshettem azt a pénzt, amiből Magyarországon egy évig is kihúzhattam – szabadon úszhattam, lapokat alapíthattam. Majd ismét Párizsban kalandoztam. (Ez persze sokakat idegesített. – Miből él? – firtatták.)

Természetesen tudjuk, a szó elsodor, szerepekbe ragad, ellened fordul, csapdákat rak eléd, elém, elénk... – Nem tehetünk úgy, hogy nem tudjuk: „a cselekvés útja megnyílhat, vagy elzárulhat...”

Az egyik párizsi „kirándulásom” izgalmasan indult, megérkezésemkor tudtam meg, hogy nincs szállásom, Robi kivágta magát – „megoldjuk...” –, és elvitt Ázbej Kristófhöz Bagneux-be; megjegyezte, néhány nap múlva jelentkezik, majd elszetett, de azon a nyáron már nem találkoztunk. Kristófnál ragadtam, maradtam – a Musée X-Point-Zero lakója lettem/voltam. Közben persze – reggel nyolctól, délután ötig – Párizsban dolgoztam, falat csiszoltam, festettem, jóformán csak aludni jártam Bagneux-be; mégis sokat láttam: sodródás, elkalandozás, elmerülni és kiválni... Új élmények, új arcok. Ez a történet ma már kultúrtörténeti jelentőséggel, töltéssel is bír. Akkor csupán egy jó ötletnek tűnt, hogy Kristóf postaládáján egy „Musée X-Point-0” felirat volt olvasható, és a földszinti két szobás lakás falait egybefüggő óriáskollázs fedte... – ráadásul a Mű (akkor, majd 25 esztendeje) még növésben volt. Izgalmassá az tette, hogy egyes elemei önálló töltéssel bírtak, megidéztek a valóságot. A kép rétegei elmélyítették a látnivalót, értelmet adva az anyagok halmazának. Az újabb elemek révén az alkotás terjeszkedni kezdett a „lakásban” és – megváltoztatta a környezetet – önálló életre kelt: új dimenzió/k.

Időközben ötven négyzetméteresre nőtt „időkapszula” – a tervek szerint – szintén hazaköltözik.

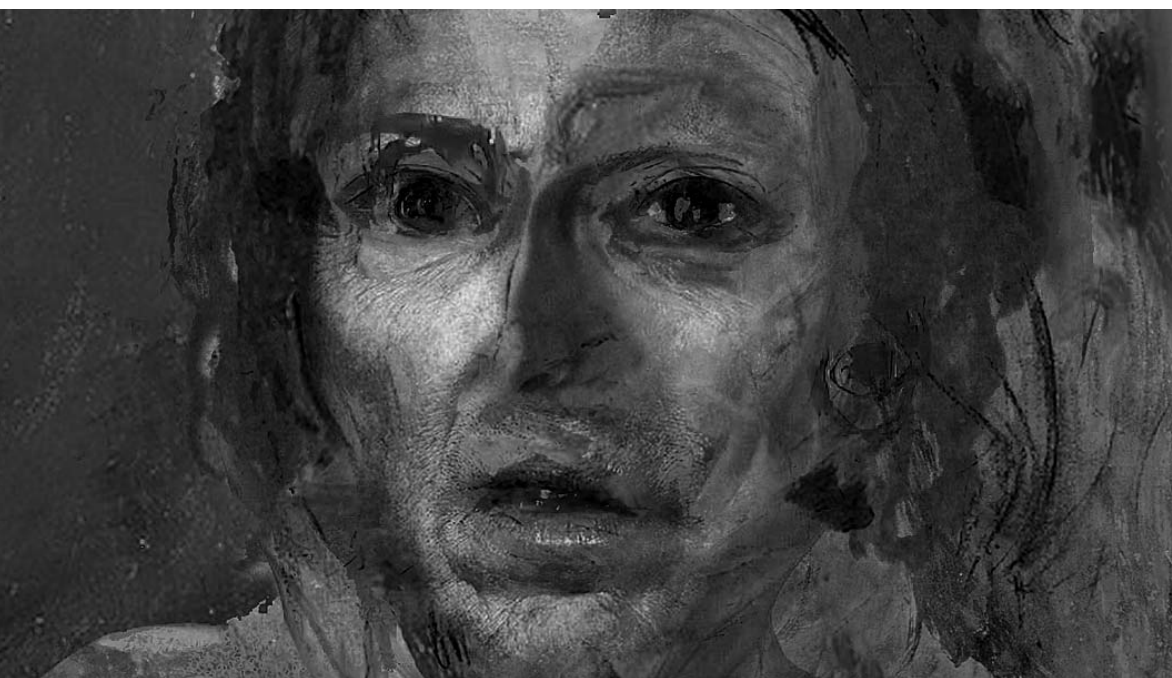
Ázbej Kristóf képzőművész visszatér/t: *Az ezerarcú hős fuzionista portréi* (*The Fusionist Portraits of the Hero with a Thousand Faces*) címmel mutatja be digitális technikával készített férfi és női arcképeit Magyarországon (például: Budapesten, Salgótarjánban) vagy Szlovéniában (Lendván, a *Hegyvidéki távlatok* című csoportos kiállítás keretében).

Az emberi kaland fontos, feladat az emlékezés, az emlékeztetés: a kultúrák közti párbeszéd, egymás megértése – vannak közös értékeink; ott voltunk, ott vagyunk a nemzetközi élvonalban. Ázbej Kristóf évtizedekig dolgozott azon, hogy létrehozzon egy alapvetően új formanyelvet. Felismerte és integrálta a digitális világ határtalan eszköztárát is. Úgy tűnik, fáradozása nem volt hiába való. Csáji Attila képzőművész, a Magyar Művészeti Akadémia alelnöke is elismerően fogadta/méltatta (a budapesti Tat Galériában) az ezerarcú hős fuzionista portréit: „...olyan művészt ismertem meg Kristófbán, akiben együtt él egy mély emberi érzékenység, az új mediális kutatások iránti nyitottság és a kultúrának az a felfogása, ami velem is rokon. Itt állunk Ázbej Kristóf tárlatán, melyen arcok sokasága néz ránk, arcok gyűrűjébe kerülünk, s az egyes arcok mögött újabb portrék bukkannak fel, az átértelmezés bódító gazdagságában.”

Ébredj fel, és küzdj az álmodért. A kihívást vállalnunk kell nekünk is. Mert tudjuk: „Szabadon szolgál a szellem” – a régi Eötvös Collegium jelszavát idézem; itt, Magyarországon, ahol fáj a szó: kísért a múlt. A mű, és a hozzá vezető út – látszólagos ellentétpárok; a mű önálló életet él, függetlenedik az alkotótól – megannyi sorstörténet. Az örmény gyökerű Ázbej Kristóf is belekerült a „forgatagba”...

Ázbej Kristóf (1953, Budapest) grafikus, multimédia projektervező művész. Párizsban és Budapesten él. Munkái 1973-tól jelennek meg kiállításokon, kiadványokban. 1983-ban a franciaországi Bagneux-ben (6 r Bas Coquarts 92220 BAGNEUX) megalapítja a Musée X-Point-Zéro galériát. Honlap: <http://spiralsyn8society.free.fr>

Ázbej Kristóf festménye

A szövegtudomány lehetőségei

Filológia és textológia a régi magyar irodalomban

(Szerk. Kecskeméti Gábor, Tasi Réka)

HAJTMAN KORNÉL

2011. május 25. és 28. között rendezték Miskolcon a Reneszánsz és Barokk Kutatócsoport (Rebakucs) tavaszi konferenciáját, amelynek témája a filológia és textológia a régi magyar irodalomban volt. A tanácskozás nyomtatásban megjelent anyagát Kecskeméti Gábor, a kiadvány egyik szerkesztője az idei, Debrecenben rendezett konferencián (2012. május 24-26., téma: a kora újkori kegyességi műfajok rendszere és elmélete) mutatta be.

Az előszót Kecskeméti Gábor jegyzi. Felsorolja azokat az egyetemeket, kutatócsoportokat, akik részt vettek a tudományos rendezvényen, majd kiemeli, hogy a konferencia előtt egy kerekasztal-beszélgetésre gyűltek össze a régi magyarországi irodalommal foglalkozó kutatócsoportok vezetői, hogy megvitassák az új a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete által megírni tervezett irodalomtörténet első 18. századig tartó kötetének koncepcióját. Bővebben az előszó nem szól erről a munkáról, azt azonban sikerült kiderítenem, hogy a kötet címe *A magyarországi irodalmak története* lesz. Még mindig az előszónál maradva, a kötet szerkesztője hangsúlyozza az esemény hiánypótló jellegét: megjegyzi, hogy a legutóbbi hasonló témájú konferenciára 1978-ban került sor, illetve hogy „korábban egyetlen régimagyaros konferencia sem választotta reflexiója kizárólagos tárgyául a mindannyiunk tevékenységét alapvetően meghatározó filológia és textológia elméleti és gyakorlati kérdéseit.” (7.) Valamint kiemeli a miskolci egyetemen folyó kutatások jelentőségét a fenti témában, és felhívja a figyelmet arra is, hogy nemcsak a régi, hanem a modern irodalom textológiai és filológiai kérdéseit is érintik a vizsgálatok. Ennek köszönhető,

hogy 2012 tavaszán megrendezésre került a *Filológiai és textológiai kérdések a 20. századi klasszikusok szövegtudományában* című konferencia a Miskolci Egyetemen.

A kötet összesen 37 tanulmányt tartalmaz, amelyek 5 nagy témakörre tagolódnak. Valamennyi nagyobb fejezet előtt található egy citátum, amelyek nagyon jól tükrözik az adott tematikus egység jellegét. A kötet első fejezete *A latin humanizmus hazai filológiája* címet viseli, az alatta szereplő idézet a következő: „...a magyarországi és ennek forrásvidékét és hátterét megadó európai latinság”. Ezt követi *A hermenutikától a polémiáig: a filológia felekezeti kertekben* („... a középkori magyar hagyományt összekapcsolják, szintézisbe hozzák az európai bibliai tudományosság eredményeivel”), *A használt irodalom hagyományozódásának kérdései* („... a középkorból örökölt és a rekatolizáció során újra népszerűvé vált, latin eredetű szövegváltozatok”), *A magyar irodalmi hagyomány hazai filológiája* („...a variálódás textológiája jól megfigyelhető bennük”) és végül pedig az *Elvek, módszerek, műhelyek* („...a hiba relatív fogalom”) című tematikus egység.

A tanulmányok terjedelme változó, a legterjedelmesebb több mint 40 oldal, de 6, és 4 oldalas szöveg is olvasható, némelyikhez képmelléklet is tartozik, de táblázatok is előfordulnak, amelyek a szövegek összehasonlítására szolgálnak, vagy a különböző kiadásokat mutatják be. Nincs módom minden tanulmányt részletesen bemutatni, ezért csupán néhány, különösen izgalmas írást, problémát szeretnék kiemelni. Kecskeméti Gábor tanulmányában egy rövid tudománytörténeti összefoglalást olvashatunk a kora újkori filológia egészéről, majd azokat a kapcsolatokat mutatja be, amelyek mentén a korabeli magyarországi értelmiségiek összeköttetésbe kerültek ezzel az új filológiai kultúrával. Békés Enikő arra keresi a választ, hogy Galeotto Marzio *De doctrina promiscula* című művének nyomtatott verziójából miért maradt ki az a rész, amely „a férfiak közötti szeretkezés orvosi megítéléséről, illetve kultúrtörténetéről szól”, holott a fennmaradt kéziratokban benne van. Hargittay Emil, Ajkay Alinka, Bajági Rita és Bogár Judit szövegi Pázmány Péter kritikai kiadásának filológiai és textológiai problematikájára mutatnak rá. Vadai István a *Szöveggkritika-kritika* című tanulmányában kijelenti, hogy „nincs értelme »kritikai kiadásról« beszélni, csak szöveghagyományozódás vagy szövegállapotok bemutatásáról.” (458.) Maczák Ibolya Jeremias Drexel *Aurifodinája* kapcsán von le fontos következtetéseket, nemcsak a régi, hanem a posztmodern szövegekkel kapcsolatban, középpontba állítva az intertextualitást. Az irodalomtörténész szerint „az intertextualitás vonatkozhat a posztmodern előtti szövegekre, s értelmezhető a szövegek létmódjaként is.” (279.) Továbbá a konferenciának és magának a kötetnek is az egyik legérdekesebb momentuma számomra az volt, hogy a textológiai és filológia kérdéseket nem csupán irodalomtörténeti aspektusból vizsgálták meg, hanem más tudományterületek szemszögéből is mint pl. folklorisztika, zene-, könyv-, nyelvtörténet valamint jogtörténet.

A megnevezett tanulmányokból is látható, mennyire sokrétű a kötet, és ez csupán néhány szöveg a harminchétből. Végezetül annyit jegyeznek meg, hogy a címben szereplő magyar helyett sokkal találóbb lenne a magyarországi megnevezés, hiszen nem csupán magyar nyelvű műveket vizsgálnak a szerzők, hanem olyanokat is, amelyek valamilyen kapcsolatban állnak Magyarországgal, függetlenül attól, hogy milyen nyelven vannak lejegyezve.

(Miskolc, Miskolci Egyetem BTK, Magyar Nyelv és Irodalomtudományi Intézet, 2012)

“csak ezt foglalhatom szavakba”

Mezősi Miklós: *Aranycserép-darabok*

GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Az olvasó viszonyítási pontja a kötet élére helyezett, megtaláltként, idegenből fordítottként és eredeti szövegével bemutatottként megjelenített költemény, ám ez csupán álca, valójában ez is Mezősi Miklós alkotása. Ennek szándékolt ókori versideje determinálni látszik az utána következő modern költői szövegek idő(tlen)ségét, szimbolizálja a művészi eszményt, mely – olybá tűnik – a kötet szerzőjének a szövegeit is bejárja. *Világító hangulat* – vezérmotívumként világít rá a megérthetőre, s az ezzel együtt járó megfeythetetlenre, az időnként istenivé lényegülő emberi lény szárnyalására, s olykor az állattá szelídülő emberi agy korlátaira, a létezés meghaladó kérdéseket felvető, válaszokat kereső, gondolkodó lény, s időnként az enyészet felé semmisítő, a múlás-mulandóság folyamatába beleérző testi lény létezésére. Térben-időben úgy határol be élményt, érzést, hogy elmosódottságukban mégis a szürrealitás alkotóelemeivé lesznek a helyek, az idősíkok, az időzónák, az évszakok, a napszakok.

Arany, fény oly gyakran kerül elő a szövegekben lexémaszerűen és metaforikusan, szimbólumerejével, hogy a láttatott világot akár az arannyal bevont szépséges, gazdag költői léleknek, lírai univerzumnak egy fájó, rossz élményekkel, érzésekkel terhelt, de az aranyfuttatással elfedett, bezárt, s így talmian szép világának érzékeljük. Az *arany* beragyogja fényességével a hedonisztikusnak éppen nem, de azért örömmel telinek némiképp látható költői világot. A *Kedv és Arany* cikluscímmel inverzív *Arany-kedv* című vers négy első sorában hét „boldog” szót találunk: *fény, áttör, ragyog, derű, kedv, öröm, boldog*. „Részvételen-finom kedv” ez, ahogy költőnk fogalmaz. A hozsánnamondás, az eposzi fohász ebben a versben is az elmúlt aranykor megidézésére, a szép és a jó kinyilvánítására való, eredményeképpen a „kedv-megszegetlen szeretet”. A főmotívum oppozícióban is előkerül: *Kedv és zavar*, hogy aztán ismét megmutatkozzon a szándék: „ezért költöttem én e verseket neked/ hogy tudd mivégre (s miért nem) születtem: boldoggá

tenni s nem boldogtalanná”.

Aranyfényel bevont, féltve őrzött érzés-élménymatéria, mely megdolgozva-meggyúrva, darabokból összeálló sűrű, de nem sukodott (ahogy őseim őrsegi tájszólásában a nem megfelelő arányban összeállított, majd túl nehézre sült cipót avagy süteményt minősítették), hanem könnyűvé, magasságig s mélységekig szállóvá érlelődött. Fogyasztása örömmel tölt el (nem lehet a célja ez is a költészetnek?), ízre kedves, a megszokott és a szeretett, anakronisztikus, de új fűszerektől is édesített-ízesített költői anyag ez. Hagyományos, mely ez esetben a szöveghagyományt is jelenti, s az idillikusnak a kiábrázolását, csakúgy, ahogy az anakronisztikusan, de modernségükben is érvényesen ható gondolatok.

A borítóra helyezett kép része a szöveg szimbolikájának: ábrázolja a mozaikszerűséget, amely a kötetnek is meghatározója. Egy gömb alakú tárgy (a gömb az abszolút tökéletesség szimbólumaként) szilánkos, tovább törhető szűk rést ütött az üvegen, a homály eloszlik, s láthatóvá válik mögötte az idillikus életkép. Mintha a vergiliusi aranykor eklogaszerű hangulata válna itt láthatóvá, vagy mintha a keresztény mitológia pásztora terelgetné itt nyáját Isten országában. Az üveg törésvonalának koncentrikus körei a fájdalom sejtről sejtre terjedő, szinaptikus kapcsolataiban jelzik az ütés-ütődés erejét. Mutatja, a cél az idill megtalálása, amely a reális mögött tapintható, ily módon szürrealissá válik. Mégsem szürrealista utópia ez. És nem is közönyös valóságleírás. A versszövegekben a ragaszkodás, a másikkal való közellépés, az átlényegülés egyaránt előhívja az érző lélek isteni és emberi mivoltát. A tudásanyag gazdag halmozása az ókori és az ókori kultúrára hajló irodalomban szükségszerűen szöveget formáló elem.

Hangulatok – mégsem hangulatköltészet csupán. Történetek – inkább történetek – mégsem epikus. Lírai – modern harmónia. A költő megmutatja, hogy nemcsak az lehet újszerű, modern, amely sokszor e világunkat jelképezően ritmustalan és formátlan. Olyan költő szól, aki szereti a szépet. Jól fordul: sokan mai tollforgatóink (klaviatúra-ütögetőink) közül életélményként a torz, a rút felé fordítják a tekintetüket. Az elidegenítő, torzító világhangulatot – mely minden halandót szorít, tép, marcangol, ahol csak tud – hátrahagyva nemcsak bemutatja költőnk, de meg is éli a szépet.

A Mezősi Miklós-i nyelvben fontos a szó, annak alaki megjelenése és a szemantikai síkok kivetítése egyaránt. Leleményesen összetartozó nyelvi elemeket nyit szét, korrelálnak, ugyanakkor oppozícióban is állnak ezek. Rímei modernségükben hagyománykövetők, anakronisztikusságukban modernek.

Intertextusai a tudós költőt helyezik előtérbe, irodalomtörténetési habitusa tör elő ebben. A szöveg szándékolt szövegtől való költői műveket helyez újra kontextusba: a *Lépten-nyomon itt a tavasz* című versében ugyanaz a fokozó, feszültségkeltő hatás érvényesül a főnévi igeneves alakok közötti kapcsolatos kötőszavakkal, az és-ekkel lecsengő sorban, s a lassan télbe forduló tavasszal, mint Vörösmarty klasszikusában, ugyanígy a több

versében megjelenő *bor*-reminiscencia is romantikus költőnket idézi (*A borhoz és a borivóhoz, Szárguldás*). Kulináris metaforái Krúdy Gyulát idézik, Pilinszky János emlékének, Alekszander Puskinnek egy-egy aranycserépdarabot „színez ki”. Ady ős Kajánját megidézve a Góg és Magóg bravúros, ötletes szóalkotás-cirkuszává lesz a *Gógok és mógtok* című verse. Cserépek ezek is, mozaikkövek. Cserép – mint tetőfedő, elfedő, védő-óvó, ugyanakkor eltüntető; csakúgy, mint az arany, ha bevonat csupán.

A kötet darabjai a nyelv zsonglőrmutatványai. A szavak játékmestereként sorról sorra leleményes, ötletes, szellemes nyelvi találmányokra lelünk. Ő maga „szó-orkok”-nak (*Utolsó mentése*) nevezi sajátos szógyártmányait. A *Kép(s)zelet* az egyik olyan verse, amelynek olvastán érezzük, hogy Mezősi Miklós az a fajta költő, aki rezdül a nyelv finom hangjaira. Húrjain (billentyűin) többnyire víg, mulattató zene szól, de mintha összhangzatában a mollos hangulat volna domináns. Nincsenek forték, többnyire lágy piano szól. Finoman hangolja nyelvünk hangszerét, a magyarázat tőle ennyi: „de hát költő vagyok” (*Kép(s)zelet*). Ars poeticája a metrikus verselés hagyományának folytatását határozza meg elvként: „De tartsunk mértéket most ebben is; / a vers azonban mértékkel forogjon: / latin szó az („forgáshoz” van köze)” (*Kapsz tőlem szebbet ennél*). Ugyanebben a versben a nyelvész-költő az etimologizálással sajátosan alakítja szövegét: „Kürtöljük most világgá azt, hogyan *forog* / estéből át a hajnal rózsapírja / sok nehéz-bús fájdalomnak írja / – beléje írva ajkadon mi nem morog, de táncol és örül: kedv és mosoly / mitől a vers mozog-kering-forog”. Tánc – muzsika – szó nála egy tőről fakad.

A tanító gondolatokat homo ludensként oldja játszi rímeivel, bájos formákkal teszi színessé a *cserepeket*. A kötet versei derűt, nyugtató hangulatot sugároznak.

A könyv hátsó borítójára kiemelt költői gondolat, bár alakítja a szöveganyag többletjelentését, a hiúság hirdetése az istenitől az emberi felé, mi több: az evilági bűnök felé, ha úgy akarom: a hedonizmus felé irányít. A versek ismeretében denotatív: hiszem, konnotatív: fenntartással...

(Szombathely, Savaria University Press, 2011)

A dácsa Rómeója és Júliája

Mihail Siskin: *Levélregény*

PETRŐCZI ÉVA

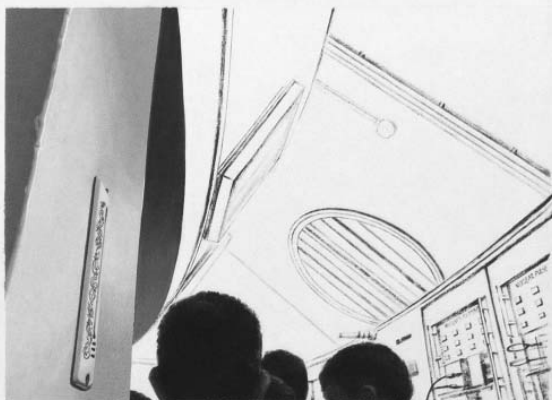

1989 májusában – az Őrség ausztriai oldaláról, az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem konferenciájáról hazafelé pöfögve (már akkor matuzsálemi Bogarunkkal!) épp Zalaegerszegtől nem messze találkoztunk a – számunkra legalábbis – első, kivonulásukat megkezdő szovjet csapatokkal. Ez azonban részünkről, a családjainkat ért személyes történelmi csapások ellenére sem jelentett „hátraarcot” az orosz kultúrának. A Cvetajevától Brodskijig és Ulickajától Pelevinig ívelő orosz írói névsorunk és olvasmánylistánk az évek során csak emelkedett, sokakkal együtt eszünk ágában sem volt „kulturális blokáddal” sújtani Európa egyik vitán felül leggazdagabb és legérzékenyebb irodalmát. Mindez arról jutott az eszembe, hogy a Svájc és Oroszország között ingázó, mára már világhírű Mihail Siskin Rousseau *Új Eloise*-át, illetve a XVIII. századi, nálunk kevésbé ismert Kurganov *Levélmintáját* említi mostanra már huszonnégy nyelvre lefordított *Levélregénye* forrásaként, noha bizvást emlegethetné akár Marina Cvetajeva *Firenzei éjszakák* című levélregényét is. Ezt a páratlan szépségű művet a reménytelen szerelem, a beteljesületlen szerelem puskinsi motívuma rokonítja Siskin valamivel szikárabb, de ugyancsak rendkívül érzelmgazdag könyvével. A történet keretét az 1900-ban tetőző boxerlázadás, s az abból kirobbanó orosz-kínai háború adja, az a háború, amely elválasztja egymástól a háborúba hurcolt Vologyát és szerelmesét, Szását, akiket egy júliusi nyár, egy nyaralóhely, ha úgy tetszik, egy dácsa nyugalma hozott közel egymáshoz. Az, ahogyan a háború beleszól az életükbe, személyiségük alakulásába, a legtöbb európai olvasóban egy, a cseh literatúrából származó olvasmányélményt, *Rómeó, Júlia és a sötétség*-emléket szólít elő. Ahogyan létezik „mise a szorongatások idején”, úgy az irodalom is fájdalmas módon újra és újra

megtermi a maga „szerelem a szorongattatások idején”-opuszait. De Siskin könyve nem egyszerű „love story”, nem pusztán „szerelmi történet”, hanem egyszersmind – érdekes véletlen ez, hiszen az angolszász gyökerű puritán szellemiség (a teljesen más előjelű „szocreál” puritánságtól eltekintve!) Oroszországot egyáltalán nem érintette meg – újrafogalmazódása egy huszonegyedik századi regényben. Mégpedig az angol, holland és magyar nyelvű puritán művekben oly gyakran felbukkanó „ars bene moriendi”, azaz a „jó halál művészete” gondolat, s annak szöges ellentéte, a rossz, az embertelen „modern idóket” jellemző halálé, legyen szó a hősnő anyjának és apjának kínos, hosszú és irgalmasabb, gyorsabb eltávozásáról, vagy éppen egy Szonyecska nevű kislányéről, sőt, akár egy macskát végső kínjaitól megmentő injekcióról. Ennek ellenére Siskin nagyszerű regénye egyáltalán nem „halálszagú”, sokkal inkább folyamatos életszeretet és szerelemigenlés: „A könyvek bizonyára nem a halálról, hanem az örökkévalóságról szólnak, csak az a baj, hogy ez az örökkévalóság nem igazi – csak egy foszlánya, pillanata –, mint a borostyánba fagyott légy. Leszállt egy pillanatra, hogy összedörzsölje lábacskáit, s örökre így maradt. Természetesen a könyvek a legcsodálatosabb pillanatokot válogatják össze. Hát nem szörnyű így maradni örökké, mint egy porcelánfigura-pásztorfiú, amint a leánya fölé hajol, hogy megcsókolja.” Igen, pontosan ez Siskin könyvének egyik varázslatos sajátossága: egyszerre majdnem-rokoko játsszadózás és annak brutális tagadása. Ahogyan a könyvet mesterfokon, ritka érzékenységgel tolmácsoló *Földeák Iván* műfordító írja utószavában: „Siskin az elsők között mer írni a lét fizikai valóságáról, ami nem mindig parfümiltatú, legyen ez az első szerelem, a szüzesség elvesztése, rákbeteg ápolása vagy egy tábori latrina. Szerelemben megizzadt testek cuppogása, aszott öregember megfürdetése, (erről a magyar olvasónak Hajnal Anna nagyívű siratóverse, a „Tiszta, tiszta, tiszta” juthat az eszébe! P.É.) egy vak életszeretettől hajtott véggya a teljes emberi lét után még naturalisztikus pontossága ellenére is meggyőzi az olvasót: ez az élet, ahol a szenvedés lapjai is szépek. Tisztítóak, ahogy az egész könyv.” Földeák nem csupán fordítja-értelmezi, hanem a közelmúltban meg is interjúvolta Mihail Siskint. Ennek az írásnak nagyon sokatmondó, beszédes címe van: „Az a siker, ha kimondtad, amit akartál.” Mostani, hisztérikusan sikerközpontú korunkban, amikor a legtöbb írófaggatás önszerembe, öndicséretbe és ellenszenves tetszelgésbe torkollik, nem mindennapi élmény egy ilyen, egyszerűségében is vallomásértékű írói kijelentéssel találkozunk. A népszerűséget, a sikert érintő interjúkérdésre Siskin így válaszolt (s ebből a válaszból lett egyszersmind a beszélgetés címe is!): „Egész életemben a magam útját jártam, nem törődtem azzal, hogy egyesek nem értenek meg, elutasítanak, a kiadók visszaadják a műveimet, a kritikusok gyaláznak. Ez mindig így van, ha nem azt mondod, amit várnak, hanem azt, amit szeretnél. A megaláztatás próbája pedig sokkal fontosabb, mint a sikeré. Én alaposan kivettem belőle a részem, most készen állok rá, hogy kipróbáljam a sikerét. Ám nem a népszerűség a lényeg. Az az igazi siker, amikor kimondtad, amit

akarsz, amit fontosnak tartasz.” Ez pedig, nyilvánvaló mindenki számára, aki valaha is tollat ragadott, az utóbbi évtizedekben pedig képernyőhöz ragadt, sokkal maradandóbb biztonságérzetet ad, mint a *publicity*, az Év Könyve és egyéb címkék és díjak, hiszen egyetlen év sem örök, csak az írói teljesítmény. S az is csak akkor, ha olyan hiteles és igaz, olyan megrendítően élni-halni segítő, mint Mihail Siskiné.

(Ford. Földeák Iván, Budapest, Cartaphilus Kiadó, 2012)

- ARDAMICA ZORÁN (1970, Losonc) költő, író, műfordító ● BÜKI MÁTYÁS (1951, Budapest) zenész, író ● DEBRECENI BOGLÁRKA (1981, Salgótarján) író, költő ● FRIDECZKY KATALIN (1950, Budapest) zongoraművész-tanár, író ● GÁSPÁR ISTVÁN GÁBOR (1957, Salgótarján) író ● GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ (1974, Körmend) nyelvész, kritikus ● HAJTMAN KORNÉL (1985, Párkány) költő, irodalomtörténész ● ILLÉS ORSOLYA (1978, Balassagyarmat) költő, író ● JUHÁSZ TIBOR (1992, Salgótarján) költő ● KOVÁCS BODOR SÁNDOR (1955, Vác) dokumentumfilmes, fotográfus ● MADÁR JÁNOS (1948, Balkány) költő, kiadóvezető ● NAGY MÁRTA (1982, Debrecen) költő, kritikus ● PAPP DÉNES (1980, Miskolc) író, költő ● PETRÓCZI ÉVA (1951, Pécs) költő, irodalomtörténész, műfordító ● SZÁVAI ATTILA (1978, Vác) író ● TANDORI DEZSŐ (1938, Budapest) költő, író, műfordító ● TÓTH KRISZTINA (1967, Budapest) író, költő, műfordító ● VILCSEK BÉLA (1956, Budapest) irodalomtörténész ●

- **CZENE MÁRTA** (1982, Budapest) festőművész ● TANULMÁNYOK: 2001-2007 festő szak (MKE); 2004-2008 intermédia (MKE); 2002 művészettörténet (ELTE BTK) ● DÍJAK: Strabag Artaward International (2011); Derkovits ösztöndíj (2009-2011); Oktatási és Kulturális Minisztérium díja – 56. Vásárhelyi Őszi Tárlat, Fővárosi Önkormányzat Művészeti Kuratóriumának ösztöndíja: Frankfurt am Main (2009); Endre Béla díj – 54. Vásárhelyi Őszi Tárlat (2007); Barcsay díj (2004) ● EGYÉNI KIÁLLÍTÁSOK: Szerbtemplom Galéria, Balassagyarmat (2012); „Nachbild”, Strabag Artlounge, Wien (2011); „Fókusz”, Inda Galéria, Budapest (2010); „Teaser/Előzetes”, Vaszary Képtár, Kaposvár (2010); „Párhuzamos vágás”, Inda Galéria, Budapest (2008); „Képzelt terek”, Szinyei Szalon, Budapest (2007); „Kép Kapcsolat”, K. A. S. Galéria, Budapest (2006) ● LEGUTÓBBI CSOPORTOS KIÁLLÍTÁS: „Újragondolt hagyomány”, „Derkovits-ösztöndíjasok 2011”, Ernst Múzeum, Budapest (2012) ●

